

Tillsynsvägledning för yrkesmässig hygienisk verksamhet

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Artikelnummer: 2025-10-9848

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, oktober 2025

Förord

Den här tillsynsvägledningen, fortsättningsvis kallad vägledningen, ersätter handboken *Yrkesmässig hygienisk verksamhet – Piercing, tatuering, fotvård massage m.m.*, publicerad år 2006.

Vägledningen om yrkesmässig hygienisk verksamhet utgör tillsammans med Socialstyrelsens allmänna råd (HSLF-FS 2025:62) om yrkesmässig hygienisk verksamhet ett stöd för tillsynsmyndigheterna i deras tillsyn enligt miljöbalken. Tillsynsmyndighet är den kommunala nämnden för miljö- och hälsoskyddsfrågor med tillhörande förvaltning, i vägledningen härnäst kallad för tillsynsmyndigheten. Vägledningen syftar även till att vara ett kunskapsstöd till inspektörer i frågor som rör hygien, rengöring av instrument och hur smittvägar kan brytas.

Vägledningen riktar sig främst till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder, som enligt miljöbalken ansvarar för att bedriva tillsyn av yrkesmässig hygienisk verksamhet. Vägledningen vänder sig även till Försvarsinspektören för hälsa och miljö, som har ansvaret för tillsyn av yrkesmässig hygienisk verksamhet inom försvarssektorn. Andra som kan ha nytta av vägledningen är länsstyrelserna, regionerna, regional miljösamverkan och verksamhetsutövare inom yrkesmässiga hygieniska verksamheter.

Från och med den 1 februari 2026 gäller Socialstyrelsens allmänna råd (HSLF-FS 2025:62) om yrkesmässig hygienisk verksamhet och denna tillsynsvägledning.

I framtagandet av denna vägledning har Emma Snejder, Camilla Kjellin och Louise Follin Johannesson medverkat. Ansvarig enhetschef har varit Anna Bennet Bark.

Björn Eriksson
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Så här använder du vägledningen.....	6
Målgrupp	6
Uppbyggnad och struktur.....	6
Navigering i materialet.....	6
Inledning	7
Läsanvisning	7
Vad är yrkesmässig hygienisk verksamhet?.....	8
Vad omfattar inte vägledningen?	10
Bakgrund.....	13
Smittvägar	13
Infektion	15
Inflammation	16
Allergi och överkänslighet	17
Mikroorganismer	17
Kemikalier och metaller	21
Förutsättningar för god hygien	23
Rent	23
Desinfekterat	24
Sterilt.....	24
Engångsprodukter	25
Lokalens utformning	26
Lokalens utformning utifrån typ av behandling.....	34
Inköp av instrument, verktyg och produkter.....	38
Djur i lokalen	41
Förebyggande åtgärder	43
Arbetskläder.....	43
Handhygien.....	44
Riskbedömning inför behandling	46
Plocka fram instrument och verktyg	47
Uppdukning av instrument.....	48
Rengöring av hud och slemhinnor	48
Behandling	49

Bedömning efter behandling	50
Rengöring av ytor, instrument och redskap	51
Desinfektion av instrument och redskap	54
Sterilisering av instrument och redskap	56
Städning och rengöring	59
Avfallshantering	64
Lagstiftning och tillsyn	66
Anmälningsskyldiga verksamheter	66
Tillsyn	72
Åtgärder och sanktioner	73
Miljöbalken	76
Egenkontroll i yrkesmässig hygienisk verksamhet	78
Ordlista	94
Referenser	96

Så här använder du vägledningen

Syftet med denna vägledning är att ge stöd vid tillämpningen av Socialstyrelsens allmänna råd (HSLF-FS 2025:62) om yrkesmässig hygienisk verksamhet samt relaterade regelverk. Vägledningen omfattar både anmälningspliktiga¹ och icke-anmälningspliktiga verksamheter inom området, men behandlar inte hygieniska verksamheter som inte är yrkesmässiga eller inte erbjuds till allmänheten.

Målgrupp

Vägledningen riktar sig främst till den kommunala tillsynsmyndigheten som ansvarar för tillsynen av yrkesmässiga hygieniska verksamheter. Den kan också vara användbar för de som arbetar inom hygienisk verksamhet eller andra tillsynsmyndigheter som genomför tillsyn inom dessa verksamheter.

Uppbyggnad och struktur

Vägledningen kan fungera som ett referensverk snarare än en handbok för enskilda situationer. Här finns förklaringar, exempel och förtydliganden som kan stödja både myndigheter och verksamhetsutövare i arbetet med att identifiera risker och bedöma åtgärder.

Strukturen är uppbyggd som ett flöde som utgår från grundläggande kunskap om smittspridning och hygieniska risker, vidare till praktiska exempel som rör yrkesmässig hygienisk verksamhet. Avslutningsvis finns ett avsnitt om lagstiftning, regelverk och vanliga frågor som kan uppstå vid anmälan och tillsyn.

Navigering i materialet

Vägledningen innehåller medvetna upprepningar av text för att underlätta för läsaren. För att göra det enklare att navigera i materialet finns hänvisningar mellan olika avsnitt samt fotnoter till källor, relevanta regelverk och litteratur. I avsnittet *Läsanvisning* redogörs närmare för hur vägledningen är upplagd.

¹ Se 38 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Inledning

Den här vägledningen utgår ifrån Socialstyrelsens allmänna råd (HSLF-FS 2025:62) om yrkesmässig hygienisk verksamhet. Vägledningen beskriver både anmälningspliktiga och icke-anmälningspliktiga yrkesmässiga hygieniska verksamheter. Yrkesmässig hygienisk verksamhet kan innebära risker för olägenhet för människors hälsa genom exempelvis risk för överföring av sjukdomar eller risk för uppkomst av infektioner. Verksamheterna varierar mycket och kan omfatta allt från hygieniska behandlingar utan kroppskontakt till ingrepp där skärande eller stickande instrument används. Vägledningen omfattar inte behandlingar som utgör hälso- och sjukvård.

I den här vägledningen beskrivs hur yrkesmässiga hygieniska verksamheter kan minimera smittorisker och infektioner i samband med behandling. Vägledningen har tagits fram som stöd för tillsynsmyndigheternas kontroll av yrkesmässiga hygieniska verksamheter.

I det här avsnittet ges ramarna för vägledningen och avgränsningar till vad vägledningen inte kommer att ta upp. I avsnittet finns även en läsanvisning till hur vägledningen är uppbyggd för att underlätta förståelsen och läsningen.

Läsanvisning

Strukturen av vägledningen är menad att stämma överens med processen i en hygienisk verksamhet. Det innebär att vägledningsstrukturen försöker följa arbetsflödet i en hygienisk verksamhet. Det börjar med förberedelserna och förutsättningarna för att genomföra en behandling till hur avfallet tas omhand i slutet av dagen. Det innebär att i vägledningen klarläggs hur smittvägar kan brytas, förutsättningar som behövs vid behandling, förberedelser innan samt efter behandling.

Vägledningen syftar även till att vara ett stöd vid tillämpningen av HSLF-FS 2025:62. Miljö- och hälsoskyddsinspektörer kan använda vägledningen som stöd i bedömningar som rör yrkesmässiga hygieniska verksamheter.

Det är viktigt att poängtera att vägledningen är riktad till främst tillsynsmyndigheterna men att andra kan ha nytta av vägledningen. Till exempel verksamhetsutövare kan också finna stöd i vägledningen, speciellt i de första delarna. Delarna gällande tillsyn kan ge viss vägledning och förståelse om hur tillsynsmyndigheten bedriver tillsyn.

I vägledningen återfinns hänvisningar och resonemang som är hämtade från avgränsande områden, såsom hälso- och sjukvården. Syftet är att dessa ska bidra till en fördjupad förståelse av specifika avsnitt och sätta yrkesmässiga hygieniska verksamheter i relation till relevanta resonemang från andra områden. Detta innebär dock inte att sätten att resonera går att direkt översätta till samtliga situationer och förutsättningar som rör yrkesmässiga hygieniska verksamheter.

Vad är yrkesmässig hygienisk verksamhet?

Yrkesmässig hygienisk verksamhet omfattar hygieniska behandlingar som syftar till att förbättra kunders välbefinnande i fysisk eller psykisk mening och som ligger utanför hälso- och sjukvårdens område. Exempel på det är tatuering, permanent make-up, håltagning i öron, mikro- och nanonålning, hudbehandlingar, fotvård, manikyr, nagelskulptering, massage och liknande behandlingar. Behandlingarna kan ske med eller utan kroppskontakt och med eller utan stickande eller skärande instrument. Dessa typer av verksamheter regleras av miljöbalken, förkortad MB, med krav på att de som bedriver en verksamhet ska se till att verksamheten eller åtgärder som vidtas inom verksamheten inte medför skada eller olägenhet för människors hälsa.

Yrkesmässiga hygieniska verksamheter omfattas av MB. I MB framgår bland annat att människors hälsa och miljön ska skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan.² För yrkesmässiga hygieniska verksamheter kan det bland annat innebära att förebygga risker för infektioner och överföring av smitta samt hindra överkänslighetsreaktioner som allergi vid kontakt med kemikalier och andra ämnen. Lokalens utformning och rutiner för hygien är avgörande för att minimera risken för olägenhet för människors hälsa i samband med behandling.

Yrkesmässighet och allmänhet

Hygieniska verksamheter, där allmänheten yrkesmässigt erbjuds behandlingar som innebär risk för blodsmitta eller annan smitta på grund av användningen av skärande eller stickande verktyg, är anmälningspliktiga. Två centrala begrepp i det här sammanhanget är därmed yrkesmässighet och allmänhet.

² Se 1 kap. 1 § 1 MB.

Enligt förarbetena till MB³ gäller hänsynsreglerna i andra kapitlet alla som bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd enligt balken. Begreppet ”yrkesmässigt” finns inte beskrivet i förarbetena till MB och är inte definierat i lagstiftningen. I Naturvårdsverkets handbok *Operativ tillsyn*⁴ tolkas yrkesmässighet bland annat som en verksamhetsutövare som utför tjänster åt någon annan.

Yrkesmässighet behöver inte betyda att ansvarig för verksamheten eller behandlare får hela sitt uppehälle från verksamheten. Deltidsarbete kan anses som yrkesmässighet liksom arbete på fritiden.

Verksamheter som bedrivs yrkesmässigt kan utföras i en lokal eller studio, i en bostad eller som ambulerande verksamheter. En verksamhet med mottagning i en privat bostad är också en yrkesmässig verksamhet om tjänsten erbjuds till allmänheten.

Erbjuds däremot en hygienisk tjänst privat i liten skala till den närmaste vänskretsen och släktingar utan annonsering till allmänheten ligger det utanför begreppet yrkesmässighet och därmed utanför tillsynsmyndighetens kontroll.⁵

Utbildningar inom hygienisk verksamhet kan omfattas av begreppet yrkesmässig verksamhet om utbildningen innehåller moment där behandling genomförs på personer från allmänheten. Det är mer tveksamt om kursdeltagarna enbart genomför praktiska moment på varandra, men det är tillsynsmyndigheten som bedömer när det är påkallat att ta in en anmälan.

Sammanfattningsvis kan en verksamhet bedömas erbjuda yrkesmässiga behandlingar till allmänheten om:

- En person eller en verksamhet erbjuder tjänster som är riktade till allmänheten.
- Tjänsterna marknadsförs på ett sätt som riktar sig till andra personer utanför vänskretsen, det vill säga allmänheten.
- Priset för tjänsten kan ske med vinstintresse eller till självkostnadspris eller helt ideellt.⁶

³ Se proposition 1997/98:45 Miljöbalk del 2, s. 211 f.

⁴ Naturvårdsverket. *Operativ tillsyn, Handbok 2001:4*, s. 139-140. (Elanders Gotab, 2001)
<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0114-0.pdf>.

⁵ Naturvårdsverket. *Operativ tillsyn, Handbok 2001:4*, s. 139-140. (Elanders Gotab, 2001)
<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0114-0.pdf>.

⁶ Naturvårdsverket. *Operativ tillsyn, Handbok 2001:4*, s. 139-140. (Elanders Gotab, 2001)
<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0114-0.pdf>.

Vad omfattar inte vägledningen?

Vägledningen tar upp faktorer som är relevanta för hälsoskyddstillsyn av yrkesmässiga hygieniska verksamheter enligt MB. De områden eller frågor som vägledningen inte omfattar tydliggörs nedan.

Avgränsning mot hälso- och sjukvården

Behandlingar som liknar de inom yrkesmässiga hygieniska verksamheter kan ske inom hälso- och sjukvården. Dessa behandlingar särskiljs från yrkesmässig hygienisk verksamhet eftersom behandlingarna utförs hos en vårdgivare samtidigt som de som utför behandlingarna är hälso- och sjukvårdspersonal. Dessa verksamheter regleras i det senare fallet av hälso- och sjukvårdslagstiftningen och omfattas inte av Socialstyrelsens tillsynsvägledningsansvar enligt MB.

Detta gäller även behandlingar som utförs med stöd av lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) är ansvarig tillsynsmyndighet över dessa verksamheter.

Avgränsning mot tatueringsfärger, kosmetiska produkter och medicintekniska produkter

Regler gällande tatueringsfärger, kosmetiska produkter och medicintekniska produkter omfattas inte av Socialstyrelsens tillsynsvägledningsansvar inom yrkesmässig hygienisk verksamhet. Dessa produkter nämns därför endast översiktligt i vägledningen.

Avgränsning mot produktsäkerhetslagen

Vissa av de produkter som används inom yrkesmässig hygienisk verksamhet faller in under produktsäkerhetslagen (2004:451), eftersom de varken räknas som kosmetiska produkter eller läkemedel. Dessa produkter nämns endast översiktligt i vägledningen.

Avgränsning mot avfallslagstiftning

Socialstyrelsen ska ge tillsynsvägledning om smittförande avfall från hälso- och sjukvården som uppkommer i verksamheter som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen och tandvårdslagen.⁷ Dessa omfattar inte smittförande avfall från yrkesmässig hygienisk verksamhet och andra typer av verksamheter.

Avfallsfrågor kopplat till yrkesmässig hygienisk verksamhet regleras bland annat av 15 kap. MB och avfallsförordningen (2020:614).

Avgränsning mot kemikalielagstiftning

Bestämmelser om kemikalier såsom rengöringsmedel, tvättmedel, hygienprodukter och desinfektionsmedel finns i MB och kemikalieregelverket.⁸ I vägledningen nämns endast sådana typer av kemikalier som är lämpliga att använda för att upprätthålla en god hygien. Kemikaliers fysikaliska, kemiska och toxikologiska egenskaper beskrivs inte.

Avgränsning mot smittskyddslagen

Smittskyddsfrågor som regleras enligt smittskyddslagen (2004:168) ingår inte i denna vägledning. Objektburen smitta omnämns endast översiktligt i vägledningen.⁹

Avgränsning mot strålskyddslagen

Vissa yrkesmässiga hygieniska verksamheter använder laser, IPL eller kosmetiskt solarium i sin behandling. Denna typ av utrustning omfattas av strålskyddslagen (2018:396) och tas inte upp i vägledningen.

⁷ Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:26) om hantering av smittförande avfall från hälso- och sjukvården.; 5 § förordningen med instruktion för Socialstyrelsen.; 3 kap. 11 § miljötillsynsförordningen (2011:13).

⁸ Se bl.a. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006; Se Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.

⁹ Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om smitta från objekt och djur*. (2024).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/halsoskydd/vagledning-om-smitta-fran-objekt-och-djur/> (Hämtad 2024-11-19).

Avgränsning mot arbetsmiljölagstiftning

Arbetsmiljön i en yrkesmässig hygienisk verksamhet regleras av arbetsmiljölagstiftningen. Arbetsmiljöfrågor omnämns i vägledningen men ingår inte i Socialstyrelsens tillsynsvägledningsansvar.

Avgränsning mot icke yrkesmässig verksamhet

Med yrkesmässig avses i detta sammanhang verksamheter som erbjuder tjänster till kunder och som marknadsför tjänsten för att nå ut till allmänheten. Läs mer i avsnittet *Yrkesmässighet och allmänhet*.

Avgränsning mot verksamhetsutövares utbildning

Frågan om utbildningars innehåll och krav på viss typ av utbildning tas inte upp i denna vägledning.

Avgränsning mot åldersgräns

Frågan om åldersgräns för behandling inom yrkesmässig hygienisk verksamhet tas inte upp i denna vägledning.

Avgränsning mot plan- och bygglagstiftningen

Plan- och bygglagen (2010:900) tillsammans med kopplade förordningar och föreskrifter sätter ramen för fysik planering och byggande. I bygglagstiftningen anges bland annat byggnadstekniska krav som nybyggnationer ska uppfylla. Kommunens byggnadsnämnd är lokal tillsynsmyndighet för plan- och bygglagstiftningen.

Byggnadsutformningsfrågor omnämns i vägledningen men ingår inte i Socialstyrelsens tillsynsvägledningsansvar.

Avgränsning mot frågor om avgift för tillsyn

Frågor angående tillsynsavgifter tas inte upp i denna vägledning. Tillsynsmyndigheten har enligt MB rätt att ta ut en avgift för tillsyn av verksamheter. Kommunfullmäktige i respektive kommun beslutar om avgiftens storlek.¹⁰ Frågor gällande tillsynsavgifter hänvisas till respektive kommuns tillsynsmyndighet.

¹⁰ Se 27 kap 1 § MB.

Bakgrund

Enligt MB finns det krav på att alla som bedriver en verksamhet ska skaffa sig den kunskap som behövs för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.¹¹ Inom yrkesmässig hygienisk verksamhet är hälsoriskerna främst kopplat till infektioner, inflammationer och överkänslighetsreaktioner så som allergier.

För att kunna förebygga infektioner, skador eller allergier är det avgörande att ha kunskap om hur mikroorganismer lever, hur de kan utgöra en risk för infektion och hur risken för infektioner kan minimeras. Vid användning av kemikalier är det viktigt att veta om de kan orsaka hälsoproblem på huden eller i kroppen och hur hälsoproblem kan undvikas.

I det här avsnittet ges en övergripande kunskapsgrund om smittvägar, inflammationer, infektioner och överkänslighetsreaktioner samt en förklaring av vad mikroorganismer är och vilka som vanligtvis kan orsaka infektioner.

Vägledningen är inte heltäckande men tar upp de främsta orsakerna till utmaningar inom yrkesmässig hygienisk verksamhet för att förstå hur hälsoproblem kopplat till behandling förebyggs.

Smittvägar

Smittvägar beskriver hur mikroorganismer överförs från en smittkälla till en mottaglig individ. Mikroorganismer kan ha flera olika smittvägar.

Varje individ bär på ett stort antal mikroorganismer som kallas normalflora. Normalfloran skyddar mot infektion men i samband med behandling eller undersökning kan mikroorganismerna hamna i vävnader, till exempel ett sår där de kan orsaka infektioner. Bakterier från den egna normalfloran på huden kan orsaka infektion i ett sår eftersom den normalt inte hör hemma där. Det kallas endogen infektion.

Mikroorganismer som överförs till en individ från omgivningen, till exempel andra människor eller från miljön (ytor, textilier eller instrument) kan också orsaka en infektion. Det kallas för exogen infektion.

Virus ingår inte i normalfloran och till skillnad från mikroorganismer kan virus inte föröka sig själva. De är beroende av att infektera levande celler och på så sätt orsaka sjukdom.

¹¹ Se 2 kap. 2 § MB.

Det finns flera olika smittvägar såsom kontaktsmitta, droppsmitta, luftburen smitta och blodsmitta. Inom yrkesmässig hygienisk verksamhet är kontaktsmitta vanlig och det finns även risk för blodsmitta. Övriga smittvägar är inte lika vanligt förekommande inom yrkesmässig hygienisk verksamhet.

Kontaktsmitta

Kontaktsmitta kan vara direkt eller indirekt. Direkt kontaktsmitta innebär att smittämnen överförs vid fysisk kontakt mellan en smittkälla och en annan individ utan mellanled. Svinkoppor och herpes är exempel på hudinfektioner som kan spridas antingen genom direkt hudkontakt eller indirekt via förorenade föremål.

Indirekt kontaktsmitta innebär att smittämnet överförs via mellanled från en individ till en annan. Indirekt kontaktsmitta anses vara den vanligaste smittvägen för antibiotika-resistenta bakterier och även för många andra mikroorganismer.¹² Smittan kan överföras via händer, kläder, föremål, ytor och tagytor (exempelvis dörrhandtag eller kranar) som är förorenade med smittämnen från exempelvis sår, luftvägar, urin eller avföring.

Smittspridning genom kontaktsmitta kan ske vid behandling genom att:

- behandlaren har sår på händerna som överförs till kunden vid behandling,
- bakterier som redan finns på hud eller i mun infekterar sår och öppningar i hud orsakat av behandlingen,
- ytor och berörda hudområden inte är tillräckligt rengjorda och desinfekterade,
- instrument eller verktyg inte är tillräckligt rengjorda och desinfekterade,
- hanteringen av desinfekterade och sterila instrument inte är korrekt, eller
- sår eller öppningar i huden får efter en behandling kontakt med mikroorganismer som kan orsaka en infektion.

¹² Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens* (Liber AB, 2020), s. 79; Vårdhanboken. *Smittvägar*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/infektioner-och-smittspridning/smitta-och-smittspridning/smittvagar/> (Hämtad 2024-09-10).

Blodburen smitta

Blodburna smittämnen överförs aldrig via enbart beröring. De överförs antingen direkt eller indirekt via blod, blodprodukter, blodblandade kroppsvätskor och slemhinnor. De tre vanligaste smittämnena inom blodburen smitta är hepatit B-virus (HBV), hepatit C-virus (HCV), och humant immunbristvirus (hiv).¹³

Inom yrkesmässig hygienisk verksamhet är det lämpligt att allt blod betraktas som smittsamt. Exempelvis kan den som behandlas bära på en blodsmitta utan att själv känna till det.

Stick- och skärskador utgör en risk och verksamhetsutövaren bör därför använda engångshandskar vid behandlingar som penetrerar hud eller slemhinna.¹⁴ Stickande eller skärande redskap och objekt som har blivit kontaminerat kan hjälpa smittämnen att passera hud eller slemhinnor för att sedan få blodkontakt. Utgångspunkt är att se till att smitta inte kan överföras till den som behandlas och att stickande och skärande verktyg inte kontamineras innan behandlingen. Engångshandskar kan vara ett sätt för att minska smittorisken.

Infektion

Mikroorganismer som tillhör individens normalflora kan via ogynnsamma förhållanden orsaka en infektion hos en människa, exempelvis vid en hudbarriärskada. En infektion kan även uppkomma genom överföring av mikroorganismer från omgivningen via luft, förtäring, kontakt med ytor eller överföring från en individ till en annan.¹⁵

En infektion kan vara lokal utan att orsaka större besvär eller sjukdomar. En infektion kan också orsaka vävnadsskador, påverka hela kroppen och ge sjukdomar. Hur allvarlig en infektion blir beror på många olika faktorer, vilken mikroorganism det är frågan om, var på kroppen infektionen sker, hur djupt in i kroppen mikroorganismen har kommit, om individen redan är sjuk eller om flera olika mikroorganismer eller kemikalier påverkar kroppen.

¹³ Vårdhandboken. *Blodburen smitta – Översikt*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/infektioner-och-smittspridning/blodburen-smitta/oversikt/> (Hämtad 2024-11-20).

¹⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁵ Läkemedelsboken. *Bakteriella hudinfektioner*. (2024). <https://lakemedelsboken.se/terapiomraden/hud--och-konssjukdomar/hudsjukdomar/bakteriella-hudinfektioner/> (Hämtad 2025-06-18).

Hygieniska behandlingar som innebär att man sticker, skär eller på annat sätt penetrerar hud eller slemhinnor innebär en ökad risk för infektioner mot bakgrund av att hud och slemhinnor är kroppens första försvarsbarriär. Behandling i närheten av befintliga sår kan innebära en risk eftersom såret redan kan vara infekterat och behandlingen kan medföra att infektion förs över till andra ställen på kroppen.

Inflammation

Inflammation är en aktivering av kroppens försvars- och läkningsprocesser vilket kan ge upphov till en lokal svullnad och rodnad av huden som beror på större genomblödning i vävnaden.¹⁶ Inflammationer kan ske lokalt eller i stora områden. Inflammationer kan också förekomma i kroppen utan att det syns.

Har en inflammation uppstått kan det innebära att mikroorganismer lättare kan infektera det inflammerade området vilket underlättas ytterligare om man sticker, skär eller för in substanser i eller vid det inflammerade området. Finns det sår i det inflammerade området är det olämpligt att en hygienisk behandling utförs vid såret.

Hudirritation, eksem

En hudirritation är en inflammation som är en mildare påverkan på huden men som kan skapa obehag och klia. En hudirritation kan utvecklas till en allvarligare påverkan om orsaken till irritation fortgår under längre tid eller upprepas. En hudirritation kan övergå till en inflammation.¹⁷

När huden påverkas av kontakt med exempelvis kemikalier eller något hudirriterande ämne kan huden först bli irriterad, torr och börja klia. Irritationen kan övergå till sår om ingen förändring görs. Irritationen behöver inte vara en överkänslighetsreaktion men kan utvecklas till en överkänslighet vid lång eller ihållande exponering av huden.¹⁸

En hudirritation kan utvecklas till eksem. Eftersom eksem gör huden mer känslig för infektioner är det inte lämpligt att utföra en stickande eller skärande behandling i eller intill eksem.¹⁹

¹⁶ 1177. *Infektion och inflammation*. (2020). <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/infektion-och-inflammation/> (Hämtad 2024-09-10).

¹⁷ Europeiska kommissionen. *Hudirriterande ämnen*. (2020) https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/SAMANCTA/SV/Safety/SkinIrritants_SV.htm (Hämtad 2024-12-04).

¹⁸ Arbetsmiljöverket. *Hudbesvär och hudskador*. (2025). <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/hudbesvar-och-hudskador/> (Hämtad 2025-10-03).

¹⁹ 1177. *Eksem*. (2022). <https://www.1177.se/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/klada-utslag-och-eksem/eksem/> (Hämtad 2024-12-04).

Allergi och överkänslighet

Överkänslighet och allergi är olika sätt för kroppen att reagera, vilket yttrar sig genom en överaktivering av antikroppar.²⁰

En överkänslighetsreaktion kan påverka funktioner i kroppen som kan innebära allt från mindre allvarliga reaktioner till livshotande tillstånd som till exempel anafylaktisk chock. Det är dock inte vanligt att överkänslighet ger livshotande symtom men det kan förekomma.

Hur allvarlig överkänslighetsreaktionen blir beror på personens individuella känslighet mot ett visst ämne vilket kan variera mycket mellan olika människor.

Mikroorganismer

Mikroorganismer delas in i fem huvudgrupper:

- Bakterier
- Virus
- Svampar
- Protozoer (Encelliga djur)
- Alger

De förs samman under begreppet mikroorganismer, inte för att de är nära besläktade med varandra utan för att de till övervägande del är för små för att kunna ses med blotta ögat.²¹

Det finns många olika mikroorganismer, där vissa kan orsaka infektioner och sjukdomar medan andra kan vara ofarliga eller till och med livsnödvändiga. Vissa mikroorganismer, främst bakterier och virus, kan orsaka allvarliga infektioner och sjukdomar. Svampar kan ibland ge infektioner men det är ovanligare.

De bakterier och svampar som växer bra vid hud- eller kroppstemperatur är de som kan utgöra en risk för infektioner.

Mikroorganismerns tålighet mot desinfektionsmetoder varierar stort. Det är därför viktigt att veta att den desinfektionsmetod som används är effektiv mot de mikroorganismer som är aktuella vid den hygieniska verksamheten.

²⁰ 1177. Allergi och överkänslighet. (2023). <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/allergier-och-overkanslighet/allergi-och-overkanslighet/> (Hämtad 2024-09-10).

²¹ Brauner, A., Castor, B., Falk, K., Kärre, K. & Sjöling, A. (red.). *Medicinsk mikrobiologi & immunologi*, s. 24-18. (Studentlitteratur, 2021).

Bakterier

Bakterier kan orsaka infektioner och sjukdomar och är den vanligaste orsaken till sårinfektioner. Bakterier kan finnas i naturen eller i inomhusmiljön och finns också på eller i kroppen. Detta kallas normalfloran. Med rutiner och god följsamhet till smittförebyggande arbete vid behandling kan smittspridning förebyggas.

Bakterier är i allmänhet känsliga för desinfektionsmedel och desinfektionsmetoder. Känsligheten kan variera mycket mellan olika bakterier där vissa kan vara mer motståndskraftiga.

Nedan tas två bakteriesläkten upp som ofta förekommer vid sårinfektioner, stafylokocker och streptokocker. Det utmärkande för dem är att de kan ingå i människans normalflora på hud, i näsa och svalg utan att de behöver ge besvär. Vid behandling kan det finnas risk för att stafylokocker och streptokocker överförs till sår eller till öppningar i hud eller slemhinnor.

Stafylokocker

Stafylokocker är ett bakteriesläkte som ofta kan förekomma på människors hud, i näsa och mun. Speciellt är det arten *Staphylococcus aureus* (*S.aureus*) som är vanlig vid sårinfektioner och de kallas också för gula stafylokocker.²²

Bakterien kan orsaka sårinfektioner som kan läka ut vid rätt behandling. Eftersom *S.aureus* finns på huden kan de infektera sår eller överföras till annan person genom kontaktsmitta. Speciellt allvarlig är en infektion av stafylokocker som är motståndskraftiga mot antibiotika. Se vidare avsnittet om *MRSA*.

MRSA

MRSA är en förkortning som står för Meticillinresistenta *S. aureus*. Stafylokockerna har fått motståndskraft mot ett antal antibiotika och kallas ibland ”resistenta bakterier”. Eftersom *S.aureus* finns normalt på huden kan MRSA sprida sig till andra personer.

Beroende på resistensen mot antibiotika är MRSA klassad som en allmänfarlig sjukdom enligt smittskyddslagen.²³ För människor som har konstaterad infektion av MRSA kan detta innebära speciella förhållningsregler för att undvika smittspridning.²⁴

²² 1177. Infektion med gula stafylokocker. (2018). <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/infektioner-pa-huden/infektion-med-gula-stafylokocker/> (Hämtad 2024-09-10).

²³ Se bilaga 1 till smittskyddslagen.

²⁴ Folkhälsomyndigheten. Sjukdomsinformation om meticillinresistenta *Staphylococcus aureus* (MRSA). (2018). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/meticillinresistenta-gula-stafylokocker-mrsa/> (Hämtad 2024-09-10).

Streptokocker

Streptokocker är ett bakteriesläkte som kan förekomma naturligt på hud och i svalg.

En del människor kan bära streptokocker utan att vara sjuka eller ha några symtom men för andra kan samma bakterie orsaka infektioner. Bakterien kan också orsaka sjukdomar som skarlakansfeber, halsfluss och svinkoppor.

Virus

Virus är en vanlig orsak till infektioner och sjukdomar, exempelvis förkylning och influensa. De består av DNA eller RNA och omges av ett proteinhölje som hjälper dem att fästa vid celler. Vissa virus kan överleva under lång tid på de flesta ställen i naturen. Virus är ofta mer tåliga mot kemiska desinfektionsmedel än bakterier.²⁵

Exempel på virusarter som kan infektera en människa genom blodburen smitta är hepatit- och hiv-virus, se vidare om dem nedan. Vårtvirus kan också infektera huden genom små sår men viruset ger ingen allvarlig sjukdom, läs mer i avsnittet *Fotvårter*.

Hepatit-virus

Hepatit-virus är virus med hölje. Höljet underlättar för viruset att fästa och infektera nya celler. Höljet kan skadas med fettlösande medel som exempelvis alkohol eller tensider. Generellt anses virus med höljen vara enkla att oskadliggöra med kemiska desinfektionsmedel, men när det gäller värmedesinfektion varierar effekten avsevärt mellan olika virusarter. Exempelvis är hepatit B särskilt värmetolerant.²⁶

För hygieniska verksamheter är det främst hepatit B eller C som skulle kunna innebära en risk för blodburen smitta.

Det finns vaccin mot hepatit B men inte för hepatit C. Både hepatit B och C klassas enligt smittskyddslagen som allmänfarlig sjukdom och omfattas av smittspårningsplikt.²⁷

²⁵ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 18–19.

²⁶ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 18.

²⁷ Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om hepatit C*. (2013).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/hepatit-c/> (Hämtad 2024-11-20).; Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om hepatit B*. (2023).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/hepatit-b/> (Hämtad 2024-11-20).

Hiv-virus

Humant immunbristvirus (hiv) är, likt hepatit-virus, virus med höljen. Hiv-viruset överlever inte länge utanför människokroppen. I Sverige sprids hiv-virus främst via sexuella kontakter med smittsamma personer.²⁸

Hivinfektion klassas enligt smittskyddslagen som en allmänfarlig och smittspårningspliktig sjukdom.²⁹ Med dagens medicinering kan man hämma hiv-virus så mycket att smittade personer inte längre utgör någon smittrisk. Det innebär att i Sverige är överföring av smitta med hiv-virus ovanligt i dag.³⁰

Fotvårtor

Fotvårtor orsakas av en viss typ av humant papillomvirus (HPV) som kan smitta vid hudkontakt med vårta eller med kontaminerad yta som haft vårtkontakt. Fotvårtor är inte allvarliga men kan ge lokalt irriterande vårtor. Oftast läker infektionen ut av sig själv.³¹

Fotvårtaviruset trivs i fuktiga omgivningar vilket gör att fuktiga miljöer som badrum och badanläggningar utgör en smittorisk. Viruset är mycket vanligt i samhället och smitta förekommer även inom familjer.

Inom hygieniska behandlingar är det framför allt vid fotvård som fotvårtavirus kan utgöra en viss risk för att smitta överförs. Med rutiner och god följsamhet till smittförebyggande arbete förebyggs infektioner av fotvårtavirus.

Svampar

Svampinfektioner i hud, slemhinnor och naglar är vanligt.³² Det är främst jästsvampar och trådsvampar som kan orsaka svampinfektioner i slemhinnor, hud eller naglar. Svamparna förekommer överallt och finns naturligt på hud och de flesta svampinfektionerna härstammar från egna hudsvampar. De kan även överföras vid direktkontakt med ytor eller människor.³³

²⁸ Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om hiv*. (2024). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/hiv/> (Hämtad 2024-11-20).

²⁹ Se 1 kap. 3 § och bilaga 1 smittskyddslagen.

³⁰ Folkhälsomyndigheten. *Om hiv*. (2023). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/hiv idag/om-hiv/> (Hämtad 2025-04-22).

³¹ 1177. *HPV-Humant papillomvirus*. (2024). <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/infektioner-pa-huden/hpv-humant-papillomvirus/> (Hämtad 2024-09-10).

³² 1177. *Svampinfektioner*. (2019). <https://www.1177.se/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/vartor-och-svamp/svampinfektioner/> (Hämtad 2024-09-10).

³³ Brauner, A., Castor, B., Falk, K., Kärre, K. & Sjöling, A. (red.). *Medicinsk mikrobiologi & immunologi*, s. 576–605. (Studentlitteratur, 2021).

Svampinfektioner på hud och fötter är ytliga och lokala och innebär inte allvarliga problem för friska personer men kan orsaka klåda och hudförändringar. Nagelsvampinfektion är oftast smärtfri men naglarna blir gulfärgade, sköra och tjocknar.³⁴ En avgörande faktor för en svampinfektion är om huden eller naglarna inte luftas tillräckligt och att miljön inte är tillräckligt torr. Påverkan från annan infektion eller skada på hud eller nagel ökar risken för svampinfektion.

Kemikalier och metaller

Kemikalier och ämnen kan orsaka hudirritationer, överkänslighetsreaktioner och frätskador.³⁵ Exempel på kemikalier att vara uppmärksam på är rengöringsmedel, desinfektionsmedel, färger, kosmetika, lim, klister och plaster. Metaller med vissa grundämnen kan orsaka överkänslighetsreaktioner där nickel och krom är kända exempel på ämnen som är ett allergiproblem för många människor.³⁶

Rengörings- och desinfektionsmedel

Rengöringsmedel är en blandning av olika kemikalier som är till för att underlätta rengöringen.³⁷ Exempel på rengöringsmedel är tvål, såpa, lösningar med detergent, kemiska lösningsmedel för avfettning, alkaliska medel eller syror. Substanser för rengöring kan påverka hudens skyddande fettlager och kan ge hudirritationer.³⁸

Desinfektionsmedel är ofta en blandning av olika kemikalier där en eller flera aktiva substanser ingår i en lösning och ger desinfektionseffekt.

³⁴ 1177. Svampinfektioner. (2019). <https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/vartor-och-svamp/svampinfektioner/> (Hämtad 2024-09-10).

³⁵ Giftinformationscentralen. Kemikalier. (2023) <https://giftinformation.se/Las-mer/forgiftningar-vuxna/kemikalier/> (Hämtad 2024-11-20).

³⁶ Arbetsmiljöverket. Hudbesvär och hudskador. (2025). <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/hudbesvar-och-hudskador/> (Hämtad 2025-10-03).

³⁷ Kemikalieinspektionen. Kort om reglerna för tvätt- och rengöringsmedel. (2024). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieomradet/eu-gemensam-lagstiftning/tvatt--och-rengoringsmedel/kort-om-reglerna-for-tvatt--och-rengoringsmedel> (Hämtad 2024-09-10).

³⁸ Arbetsmiljöverket. Hudbesvär och hudskador. (2025). <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/hudbesvar-och-hudskador/> (Hämtad 2025-10-03).

Desinfektionsmedel som dödar bakterier eller andra mikroorganismer kan vara antingen biocider³⁹, läkemedel, kosmetika eller medicintekniska produkter⁴⁰ beroende på vad de ska användas till⁴¹. Exempelvis kan desinfektionsmedel som är avsedd för att desinficera händer, ytor och medicintekniska produkter, vara både en biocid och en medicinteknisk produkt.

Vid desinfektion av instrument och produkter är det viktigt att desinfektionsmedlet används utifrån dess avsedda ändamål samt enligt tillverkarens instruktion. Produkter som ska användas vid desinfektion av hud innan behandling klassas som läkemedel.⁴²

Det är angeläget att verksamhetsutövaren har tillräckligt med kunskap om hur de produkter och metoder som används i verksamheten påverkar människors hälsa och miljön.⁴³ Verksamheten kan kontinuerligt anpassas för att förebygga risker för både människors hälsa och miljön. Vid val av medel är det centralt att flera perspektiv analyseras. Analysen kan bland annat inkludera behovet av renlighet mot de effekter produkter och metoder har på miljön och människors hälsa.⁴⁴ Exempelvis vid ett tillsynstillfälle kan en verksamhetsutövare visa tillsynsmyndigheten att det desinfektionsmedel som används är effektivt mot de arter av mikroorganismer som kan utgöra en infektionsrisk vid den typ av behandling som är aktuell. Läs mer i avsnittet *Val av kemikalier och produkter*.

Nationell arbetsgrupp (NAG) för vårdhygien har publicerat en vägledning för desinfektion i vården.⁴⁵ Den är framtagen för hälso- och sjukvården, men kan vara ett stöd i bedömningen av desinfektionsmetoder även för yrkesmässig hygienisk verksamhet.

³⁹ Kemikalieinspektionen. *Desinfektionsmedel*. (2025). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieomradet/bekampningsmedel/biocider/vanliga-typer-av-biocidprodukter/desinfektionsmedel> (Hämtad 2025-04-28).

⁴⁰ Läkemedelsverket. *Läkemedel eller inte läkemedel*. (2020). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/behandling-och-forskrivning/kopa-anvanda-och-hantera/vad-ar-ett-lakemedel/lakemedel-eller-inte-lakemedel/#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

⁴¹ Kemikalieinspektionen. *Desinfektionsmedel och konserveringsmedel*. (2022). [https://www.kemi.se/rad-till-Privatpersoner/kemikalier-i-hemmet-och-pa-fritiden/desinfektionsmedel-och-konserveringsmedel](https://www.kemi.se/rad-till-privatpersoner/kemikalier-i-hemmet-och-pa-fritiden/desinfektionsmedel-och-konserveringsmedel) (Hämtad 2024-09-12).

⁴² Läkemedelsverket. *Läkemedel eller inte läkemedel*. (2020). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/behandling-och-forskrivning/kopa-anvanda-och-hantera/vad-ar-ett-lakemedel/lakemedel-eller-inte-lakemedel/#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

⁴³ Se 2 kap. 2 § MB.

⁴⁴ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta-/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).; Se 2 kap. 4 § MB.

⁴⁵ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården* (2024). <https://kunskapsstyrningvard.se/download/18.1cdd270719913c1ed712346/1756990063955/Desinfektion-i-varden-vagledning.pdf> (Hämtad 2025-10-03).

Förutsättningar för god hygien

En god hygien handlar bland annat om att ha rutiner för hygien, rengöring, desinfektion, hur man behåller instrumentens grader av renhet, städning, förvaring samt hantering av instrument och produkter.

Instrument och verktyg som används i hygieniska behandlingar kan medföra en ökad risk för överföring av smitta. För att minimera risken för smittoöverföring via instrument och verktyg är det avgörande att renhetsgraden på de instrument och verktygen som används motsvarar den risk som behandlingen innebär. I avsnitten *Rent*, *Desinfekterat* och *Sterilt* finns mer information om respektive grad av renhet.

För att ytterligare begränsa risken för överföring av smitta bör rengöring, desinfektion eller sterilisering samt hantering och förvaring av instrument och verktyg utföras på ett sådant sätt att graden av renhet är säkerställd fram till behandlingstillfället.⁴⁶ Det innebär att instrument och verktyg hanteras så att exempelvis ett sterilt verktyg är sterilt hela vägen från att det har blivit steriliserat fram till att det används i behandlingen. Det kan till exempel handla om att hantera instrument och verktyg med rena händer och förvara dem korrekt så att de inte kontamineras.

Rent

Rent är en grundnivå som gäller i en hygienisk verksamhet. Det innebär att ytor, textilier, objekt och verktyg i lokalen är grundligt rengjorda så att de för ögat upplevs som rena. Alla instrument och redskap som är avsedda att användas flera gånger bör rengöras mekaniskt.⁴⁷

Grundlig rengöring och tvättning minskar till viss del förekomsten av mikroorganismer på ytor. Att hålla samtliga ytor i lokalen rena reducerar risken för att mikroorganismer kan orsaka smittspridning. Ett sätt att säkerställa att verktyg, objekt, yta, textilier är rena är att verksamhetsutövaren tar fram och implementerar rutiner.

Rengöring av instrument och ytor genomförs innan desinfektion. Läs mer i avsnittet *Rengöring av ytor, instrument och redskap*.

⁴⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

⁴⁷ Se HSLF-FS 2025:62.

Desinfekterat

Utöver grundlig rengöring av lokaler och utrustning kan det i vissa fall vara aktuellt med desinfektion som komplement för att minska mängden mikroorganismer och därmed risken för smittöverföring via ytor.

På tidigare rengjord yta, som är fri från synlig smuts, kan alkoholbaserat ytdesinfektionsmedel med tensid användas direkt på ytan. Om det finns synlig smuts på ytan är det lämpligt att ytan först rengörs med rengöringsmedel och vatten, torkas torr och därefter desinfekteras med ytdesinfektionsmedel.

Använda instrument och verktyg som är avsedda att användas flera gånger och som kommer i kontakt med slemhinna eller skadad hud, utan att avsikten är att penetrera dessa, bör desinficeras. Före desinfektionen bör dessa instrument eller verktyg först rengöras mekaniskt.⁴⁸

Desinfektion av instrument och verktyg bör genomföras genom värmedesinfektion. Värmekänsliga instrument och redskap kan desinfekteras med kemiska medel enligt tillverkarens anvisningar.⁴⁹ Läs mer i avsnittet *Desinfektion av instrument och redskap*.

Sterilt

Instrument och redskap som är avsedda att användas flera gånger och som penetrerar hud eller slemhinna bör desinfekteras och steriliseras. Alla instrument och redskap som är avsedda att användas flera gånger bör innan desinfektion rengöras mekaniskt.⁵⁰

Steril innebär fritt från levande organismer. För att uppnå ett säkert resultat är det grundläggande att använda en väl beprövad steriliseringsmetod, tillsammans med kontroller och tester som visar att processen fungerar som den ska. Innan sterilisering genomförs är det fundamentalt att instrumentet rengörs, desinfekteras och läggs i en förpackning som är godkänd för ändamålet.⁵¹

⁴⁸ Se HSLF-FS 2025:62.

⁴⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

⁵⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

⁵¹ Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens*. (Liber AB, 2020) s. 120–124.

För att steriliseringen ska bli effektiv är det avgörande att rätt förhållanden upprätthålls under processen. Utrustningen som används kontrolleras regelbundet enligt tillverkarens anvisningar för att säkerställa att den fungerar som den ska.⁵²

Ett alternativ till att sterilisera verktyg och instrument inom verksamheten är att använda sterila engångsdelar eller att skicka instrumenten till sterilcentral.

Inom yrkesmässig hygienisk verksamhet kan sterilisering av använda instrument och verktyg ske genom autoklivering eller torrsterilisering, se mer i avsnittet *Sterilisering av instrument och redskap*.

Instrument, redskap och smycken bör förvaras så att de behåller sin grad av renhet fram till att de används.⁵³ För att bevara steriliteten hos instrumentet, redskapet eller produkten är det viktigt att förpackningsmaterialet är helt och skyddat mot fukt. Det finns även hållbarhet på sterilitet vilken också är angeläget att kontrollera innan användning. Läs mer om förvaring i avsnittet *Förvaring av instrument, verktyg och produkter*.

Engångsprodukter

Instrument och redskap av engångstyp som är avsedda att penetrera hud eller slemhinna bör vara sterila samt skalpell- och rakblad bör vara av engångstyp.⁵⁴

Engångsprodukter är producerade för att användas en gång och inte återanvändas. Som beskrivs i avsnittet innan innebär sterilt att föremålet eller ytan är fritt från levande mikroorganismer.

När det gäller sterila engångsprodukter står det sterilt på produktens yttre- och innerförpackning. Om det inte framgår av produktens förpackning är det väsentligt att verksamhetsutövaren efterfrågar skriftlig information från tillverkaren eller försäljaren som visar att den inköpta produkten är steril samt dess hållbarhetstid.

Inom hälso- och sjukvården finns enbart nivåerna sterilt och icke-sterilt för engångsprodukter.⁵⁵ Icke-sterilt innebär i denna kontext produkter och ytor som varken är desinfekterade eller steriliserade men där det inte krävs för användningen.

⁵² Vårdhandboken. *Metoder och kontroller*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-sterilisering/metoder-och-kontroller/> (Hämtad 2024-12-18).

⁵³ Se HSLF-FS 2025:62.

⁵⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

⁵⁵ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 11.

Lokalens utformning

Med lokal menas alla de rum och utrymmen som ingår i en verksamhet. En lokal som används för yrkesmässig hygienisk verksamhet bör vara placerad, utformad och skötas så att risken för olägenhet för människors hälsa begränsas.⁵⁶ I olika rum eller utrymmen i en lokal kan det finnas olika behov när det gäller grader av renhet och hygien.

Det är avgörande att verksamheten har god kunskap om smittvägar och möjliga kontaminationsrisker i lokalen samt vid hantering av instrument, redskap och andra produkter. Detta är nödvändigt för att kunna identifiera risker och vidta lämpliga skyddsåtgärder. Det är betydelsefullt att det finns rutiner och att det i dem framgår vilka åtgärder som vidtagits för att minska risken för smitta. Processer och rutiner är även ett sätt för verksamheten att kvalitetssäkrat sitt arbetssätt.⁵⁷

Beroende på vilken verksamhet som ska bedrivas görs en bedömning av hur verksamheten planerar uppfylla hygienkraven, exempelvis hur utrymmen utformas och placeras. Denna bedömning blir en del av verksamhetens egenkontroll, se mer i avsnittet *Egenkontroll i yrkesmässig hygienisk verksamhet*.

Rum eller utrymmen är med fördel placerade så att besökare inte passerar utrymmen med högre krav på hygien, såsom behandlingsrum, förråd och utrymmen för rengöring av instrument.

En lokal för yrkesmässig hygienisk verksamhet är inte lämplig att använda till annan verksamhet än sådan som den är avsedd för. Detta beror på att sådana lokaler är utformade och sköts på ett sätt som minskar risken för olägenheter för människors hälsa.⁵⁸ Det är också viktigt med rätt förutsättningar i lokalen för att kunna uppfylla HSLF-FS 2025:62. Det är centralt att verksamheten kan bedöma vilka risker som kan förekomma vid behandling i lokalen, samt säkerställa att det finns rutiner och åtgärder för att hantera dessa risker.⁵⁹

⁵⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

⁵⁷ Se 2 kap. 2–3 §§ MB.

⁵⁸ Se HSLF-FS 2025:62.

⁵⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

Ytor i lokalen

Det är fördelaktigt om golv och bänkskivor är av ett material som tål daglig rengöring. På golv samlas smuts från skor, och exempelvis hudflagor kan virvla i luften och ramla ner på olika ytor i lokalen. Det kan även förekomma stänk från behandlingar eller utslagsvatten vilket kan medföra risk för kontamination eller smittspridning på rena ytor. Det är bra om ytor som kan komma att utsättas för stänk är av material som är avtorkningsbart och tål återkommande desinfektion.

Sprickor och jack i ytan försvårar rengöringen eftersom smuts lätt fastnar i skadad yta. Släta ytor utan ojämnheter underlättar både rengöring och, vid behov, desinfektion.

Textilmattor är inte lämpliga att använda i behandlingsrum, rengöringsutrymmen, toaletter och våtutrymmen eftersom de är svåra att rengöra och lätt kan bli kontaminerade vid stänk. Textil inredning som finns i lokalen, till exempel gardiner, placeras så att de inte samlar på sig damm eller hänger intill där behandling utförs.

Väggar utsätts generellt inte för lika stor risk för nedsmutsning som exempelvis golv och arbetsytor, men kan påverkas av stänk, särskilt vid tappställen och utslagsvaskar. Det är därför betydelsefullt att väggytor är avtorkningsbara.

Vid val av inredning i en lokal för hygieniska behandlingar är det betydande att material väljs med hänsyn till deras tålighet för rengöring och desinfektion. Med inredning avses i detta avseende skåp, lamparmaturer, stolar, hyllor och liknande. Öppen förvaring kan riskera att försvåra städning, samla damm och öka risken för att produkter kontamineras. Vid val av dekoration är det relevant att verksamheten bedömer lämpligheten utifrån risk för smittspridning samt möjlighet till effektiv städning.

För städmetoder, se avsnittet *Städning och rengöring*.

Förvaring av instrument, verktyg och produkter

Instrument, verktyg och produkter bör förvaras på ett sådant sätt att deras grad av renhet behålls fram till dess att de används vid behandling. Det bör finnas ett särskilt utrymme för förvaring av rengjorda, desinfekterade eller sterila instrument och redskap, där produkter med olika grad av renhet förvaras åtskilda från varandra.⁶⁰

⁶⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

Det är centralt att desinfekterade och sterila instrument och verktyg förvaras på ytor med motsvarande eller högre grad av renhet för att behålla sin renhetsgrad. Sterila instrument och verktyg förvaras i obruten förpackning och öppnas först i direkt anslutning till att behandlingen påbörjas och där den ska genomföras.

För att bibehålla graden av renhet vid förvaring kan produkter, instrument och redskap med fördel förvaras i lådor eller skåp som kan stängas. Produkter som förvaras öppet kan lätt kontamineras av mikroorganismer i lokalen. Materialvalet av lådor och skåp kan också påverka. Exempelvis kan plåt eller glas vara ett mer lämpligt val för förvaring av vassa instrument och verktyg än materialen plast eller trä mot bakgrund av att det finns risk att dessa material blir repiga och därmed svårare att rengöra.

Rena, desinfekterade och sterila produkter bör förvaras åtskilda från varandra så att de inte får kontakt.⁶¹ Det är viktigt att den som utför behandlingen kan ta fram ett specifikt instrument, redskap eller produkt utan att röra vid andra, för att undvika oavsiktlig kontaminering. Det är angeläget att all hantering med instrument, och verktyg sker med rena händer.

För att möjliggöra produkters spårbarhet kan bruksanvisningar som bifogas produkter som används vid behandling sparas. Det är fördelaktigt om dessa förvaras i anslutning till respektive produkt.

Mobila förråd

Mobila förråd utgör en större hygienisk utmaning eftersom flera olika produkter ofta förvaras tillsammans. När mobila förråd används, till exempel ryggsäck eller väska, är det grundläggande att verksamhetsutövaren säkerställer att instrument, verktyg och andra produkter hålls åtskilda, så att rena och smutsiga föremål inte blandas. Instrument och verktyg bör hanteras så att rätt grad av renhet behålls fram till behandlingstillfället.⁶² Den mobila förvaringsutrustningen likställs med andra förråd och omfattas av samma nivå av regelbunden rengöring.

Förvaring av kläder

I verksamheten bör det finnas ett separat utrymme för personalens ombyte och förvaring av kläder. I det utrymmet bör arbetskläder och privata kläder förvaras åtskilda.⁶³ Detta för att minska risken för överföring av smittämnen och andra föroreningar. Mer om arbetskläder finns i avsnittet *Arbetskläder*.

⁶¹ Se HSLF-FS 2025:62.

⁶² Se HSLF-FS 2025:62.

⁶³ Se HSLF-FS 2025:62.

Förvaring av rena textilier

Rena textilier förvaras torrt och dammfritt, till exempel i ett skåp eller lådor med lock, för att minska risken för kontaminering. Det är inte lämpligt att rena textilier förvaras på golv eller i hygienutrymmen, exempelvis toaletter eller duschutrymmen. Det är nödvändigt att säkerställa att rena textilier inte kommer i kontakt med smutsig tvätt eller smutsiga ytor.

För att textilierna ska behålla sin renhet är det viktigt att de hanteras med rena händer. Tillgång till handdesinfektionsmedel vid tvättstället underlättar detta.

Utformning av behandlingsplatsen

För att förhindra att kunder och personal passerar behandlingsplatsen i onödan är det centralt med en tillräckligt stor fri yta vid behandlingsplatsen. När kunder och personal passerar behandlingsplatsen ökar risken för smittspridning och det blir svårare att behålla ytors och instruments grad av renhet.

Vid fler behandlingsplatser i samma rum är det av samma anledning betydelsefullt med tillräckligt avstånd mellan behandlingsplatserna. Behandlingar där hud eller slemhinna penetreras bör kunna utföras avskilt från andra typer av behandlingar.⁶⁴

Tvättställ placeras med fördel nära behandlingsplatsen för att minimera risken att behandlarens händer kommer i onödig kontakt med ytor. Ytterligare en aspekt att ta hänsyn till är att tvättstället avstånd till behandlingsområdet för att förhindra stänk och kontaminering. Läs mer i avsnittet *Tillgång till handtvättställ*.

Utrymme för rengöring av instrument och redskap

Lokalen bör ha särskilda utrymmen med arbetsbänkar, rinnande kallt och varmt vatten och lämpliga anordningar för rengöring, desinfektion och sterilisering av instrument och redskap.⁶⁵

⁶⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

⁶⁵ Se HSLF-FS 2025:62.

Det är viktigt att det finns tillräckligt med plats för att kunna skilja hantering av smutsiga instrument från hantering av rengjorda, desinfekterade eller sterila instrument. För att minska risken för kontaminering kan verksamheten vid behov vidta åtgärder, såsom att skapa större arbetsytor eller installera stänkskydd som förhindrar att rengjorda föremål utsätts för stänk under rengöringsprocessen.

Det finns studier som visar på att varmt vatten är mer effektivt än kallt vid rengöring och då särskilt för att lösa upp smittämnen bundna till oljor och fetter. Detta är en viktig aspekt för att reducera förekomsten av bakterier, svampar och virus vid rengöring av utrustning samt ytor.⁶⁶

Städutrymme

I verksamheten bör det finnas ett ändamålsenligt städutrymme som är försett med utslagsvask och varmt och kallt vatten.⁶⁷ I städutrymmet förvaras lämpligen städutrustning och rengöringsmedel. Det är fördelaktigt att utrymmet är avskilt från resterande verksamhet för att minska risken för smittspridning.

Eftersom städutrymmen ofta har sämre luftkvalitet samt högre förekomst av smuts, fukt och mikroorganismer än övriga utrymmen, är det viktigt att förebygga tillväxt av mikroorganismer. Detta gäller särskilt fuktigt städmaterial såsom moppar och städdukar. För att reducera risken för mikrobiell tillväxt är det lämpligt att städmaterialen tvättas direkt efter användning. Ett alternativ är att använda engångsmaterial i stället för flergångsmaterial.⁶⁸

För att undvika risken av stänk på rena ytor är det fördelaktigt om rengöring av städutrustning och tömning av städvatten sker avskilt från behandlingsplatsen.

För att minska risken för kontaminering av rent städmaterial kan det med fördel förvaras torrt och dammfritt, gärna i skåp eller i låda med lock.

⁶⁶ Socialstyrelsens vetenskapliga råd i vårdhygien, underlag upprättat 2025-01-07.

⁶⁷ Se HSLF-FS 2025:62.

⁶⁸ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta-/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

Tillgång till handtvättställ

Tvättstället bör vara utrustat med rinnande kallt och varmt vatten, flytande tvål, engångshanddukar och handdesinfektionsmedel för att en god handhygien ska kunna upprätthållas.⁶⁹ Läs mer om handhygien under rubriken *Handhygien*.

Tvättställen bör vara lämpligt placerade.⁷⁰ Detta innebär att placeringen av handtvättstället inte nödvändigtvis är i samma rum som behandlingsplatsen. Det avgörande är att det finns en fri väg mellan handtvättstället och behandlingsplatsen, så att behandlaren inte kommer i kontakt med ytor med händerna på väg till eller från behandlingsplatsen. Exempel på sådana ytor är dörrhandtag och strömbrytare. Att ha handtvättstället placerat i samma rum som behandlingsplatsen är dock en fördel ur smittskyddssynpunkt, eftersom det minskar risken för att behandlarens händer kommer i onödig kontakt med ytor.

Samma resonemang är aktuellt när det gäller platsen för rengöring, desinfektion, sterilisering samt förvaring. Desto länge avstånd mellan dessa, desto mer ökar risken för att instrumenten och verktygen kan bli kontaminerade under tiden de transporteras.

Hantering och tvätt av textilier

Tillgång till tvättmöjligheter i lokalen underlättar en säker och hygienisk hantering av textilier. Tvätt av textilier är en process där samtliga steg är avgörande för att tvätten ska bli och förbli ren fram till användning.

Det är centralt att textilier som kunden kommer i kontakt med är rena och fläckfria. Exempel på sådana textilier är handdukar, servetter, möbelskydd med mera. Det är lämpligt att textilier som har använts under en behandling byts ut till rena inför nästa kund.

För att undvika risk för smittspridning är det viktigt att smutstvätt hanteras på ett korrekt sätt. Detta innefattar bland annat hur förvaring och förflyttning av den smutsiga tvätten sker i lokalen. Exempelvis är det viktigt att den smutsiga tvätten inte kommer i kontakt med rena textilier.

⁶⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

⁷⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

Tvätt av textilier i minst 60 °C i 15 minuter, följt av torkning i torktumlare eller torkskåp, har i studier visat ge en tillräcklig reduktion av mikroorganismer för att förhindra smittöverföring. Torkning i torktumlare eller torkskåp säkerställer att temperaturen hålls på adekvat nivå under en tillräcklig tidsperiod.⁷¹

Vid avsaknad av lämpligt utrymme för tvätthantering i lokalen kan tvätten behöva hanteras på annat sätt som säkerställer en trygg och hygienisk process. Det kan innebära att rutiner behöver tas fram, som förklarar hur transport och förvaring av både smutsig och ren tvätt går till. Det är centralt att textilier som används vid behandling är rena, och att eventuell transport sker på ett sätt som minimerar risken för smittspridning och kontamination.

Läs mer i avsnittet *Förvaring av tvätt*.

Toaletter

Lokalen bör ha ett tillräckligt antal toaletter som är försedda med tvättställ med rinnande kallt och varmt vatten, flytande tvål, engångshanddukar och handdesinfektion.⁷² Läs mer om handhygien i avsnittet *Handhygien*.

Begreppet tillräckligt antal toaletter kan variera och bedömning behöver göras i varje enskilt fall.

Finns tillräckligt många toaletter?

Det kan vara svårt att avgöra om det finns tillräckligt antal toaletter i verksamheten. Följande faktorer kan beaktas vid bedömningen:

- Vilka förutsättningar finns i lokalen och i verksamheten?
- Vilken smittrisk innebär behandlingarna?
- Hur många kunder och personal vistas i lokalen?
- Är det möjligt att upprätthålla en god hygien i toalettutrymmet mellan användningarna?

Dessa aspekter kan också användas i bedömningen av om samma toalett kan användas av både kund och personal. Bedömningen görs i varje enskilt fall.

⁷¹ Vårdhandboken. *Tvätthantering – Översikt*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/stadning-och-rengoring/tvatthantering/oversikt/> (Hämtad 2024-11-27).

⁷² Se HSLF-FS 2025:62.

Ventilation

Lokalen bör ha en god luftkvalitet.⁷³ Detta innebär att lokalen har ett tillräckligt luftflöde och luftväxling som är anpassat efter verksamheten och dess omfattning.

Luftkvaliteten kan påverkas av antalet tillufts- och frånluftsdon och deras placering. Ett tilluftsmons funktion är att tillföra frisk luft och kan lämpligen placeras i som behandlingsrum och utrymmen med behov av god luftkvalitet. Frånluftsmonen placeras med fördel i smutsigare eller fuktiga utrymmen, så som toaletter och städutrymmen, för att föra bort förorenad och fuktig luft.

Det är angeläget att luftflödet i lokalen anpassas till aktivitet och antalet personer.⁷⁴ I dammande verksamheter eller verksamheter med kemikalier, värme eller fukt, såsom nagel- eller fotvårdssalonger, kan det finnas behov av förstärkt ventilation, exempelvis punktutslug.

Bedömningen av ventilation i yrkesmässiga hygieniska verksamheter görs därmed utifrån om det finns risk för människors hälsa. Vid bedömningen beaktas ventilationssystemets utformning, så som ventilationens förutsättningar och placering, antalet personer som vistas i lokalen samtidigt samt vilka typer av behandlingar som utförs i lokalen.

Avfall

I lokalen kan det finnas behov av ett utrymme för avfall. Det är fördelaktigt om utrymmet är avskilt och ändamålsenligt för förvaring av avfall. För att minimera risken för olägenheter såsom smittspridning, är det centralt att utrymmet är anpassat till den typ av avfall som hanteras i verksamheten.

Om det är aktuellt för verksamheten behöver det enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön finnas behållare för stickande och skärande avfall.

För mer om avfall, se avsnitt *Avfall*.

⁷³ Se HSLF-FS 2025:62.

⁷⁴ Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om ventilation*. (2024) <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/halsoskydd/ventilation/> (Hämtad 2024-08-23).

Lokalens utformning utifrån typ av behandling

Nedan följer en sammanställning av olika exempel på behandlingar och vad som i dessa fall är viktigt att beakta angående utformningen av lokalen. Syftet är att ge en översiktlig vägledning om hygieniska krav kopplade till olika typer av behandlingar. Listan täcker inte alla aspekter av vad en lokal behöver innefatta, utan lokalens utformning bedöms utifrån verksamhetens förutsättningar i det enskilda fallet.

Behandling utan hudkontakt

Vid yrkesmässiga hygieniska behandlingar som inte innebär någon hudkontakt är risken för överföring av smitta liten. Exempel på sådan behandling kan vara konsultationer. För sådana behandlingar finns det inte behov av rum eller utrymmen med några högre krav på hygien. Det är dock grundläggande att kunders hälsa inte påverkas negativt av att vistas i lokalen.⁷⁵

Hudkontakt utan stickande eller skärande behandling

Hygieniska behandlingar som innebära hudkontakt utan att hud eller slemhinna penetreras, kan exempelvis vara massage, healing och liknande. Lokalen bör vara utformad så att rengöring av ytor, instrument och redskap underlättas.⁷⁶ Det är även centralt att det finns utrymme för tvätthantering, både av textilier och händer. För att minska risken för överföring av mikroorganismer kan engångsskydd användas på ytor som kunden kommer i direkt kontakt med, exempelvis bänkar och kuddar.

Fotvård och manikyr

För behandlingar med påtaglig hudpåverkan, såsom fotvård eller manikyr där huden filas eller förhårdnader skärs bort, är det lämpligt med ett särskilt behandlingsrum eller avskilt utrymme som är separerat från resten av lokalen. Eftersom denna typ av verksamhet kan orsaka damm, kan det finnas behov av förstärkt ventilation, exempelvis i form av punktutsug. Tvättställ och utslagsvask placeras med fördel lättillgängligt i eller i nära anslutning till behandlingsutrymmet för att underlätta god hygien och minska risken för smittspridning.

⁷⁵ Se HSLF-FS 2025:62.

⁷⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

Lokaler som erbjuder fotvård bör ha en utslagsvask för fotbadsvatten med möjlighet till upptappning av varmt och kallt vatten.⁷⁷ Uthållning av fotbadsvatten görs på ett sätt som minimerar att vattendroppar kan skvätta upp på ytor.

Håltagning med sterila engångsverktyg och smycken

Vid hygieniska behandlingar som innebär håltagning genom huden bör sterila engångsverktyg och sterila smycken användas.⁷⁸ Det är lämpligt med ett separat utrymme för den här typen av behandlingar. Ett avskärmat utrymme kan vara acceptabelt, förutsatt att hygiennivån är tillräcklig för att förhindra smittspridning. Det är lämpligt att ytor i behandlingsutrymmet är av ett material som är lätt att rengöra och desinfektera mellan behandlingarna.

Det är olämpligt att besökare eller kunder, som inte behandlas, passerar nära behandlingsplatsen eftersom det kan förekomma smittrisk i form av kontaktsmitta.

Stickande eller skärande behandling

Lokalen bör vara utformad så att behandlingar där hud eller slemhinna penetreras kan utföras avskilt från andra typer av behandlingar och lokalen bör även vara utformad så att rengöring av ytor, instrument och redskap underlättas.⁷⁹ Det är lämpligt att ytor vid behandlingsplatsen är av ett material som är lätt att rengöra och desinfektera mellan behandlingarna och vid eventuellt blodspill. Det är olämpligt att kunder eller besökare passerar behandlingsplatsen och utrymmet där rengöring och desinfektion av verktyg och instrument genomförs.

Vid behandlingsmoment som innebär en förhöjd risk för smitta bör händerna desinfekteras med ett alkoholbaserat handdesinfektionsmedel, eller något annat medel med motsvarande effekt, omedelbart före och efter behandlingsmomentet. Händerna bör vara torra innan de desinfekteras. Detsamma bör gälla för underarmarna om de riskerar att komma i kontakt med behandlingsområdet. I lokalen bör det finnas lämpligt placerade tvättställ för behandlarens handtvätt som bör ha rinnande varmt och kallt vatten och vara utrustade med flytande tvål, engångshanddukar och handdesinfektionsmedel.⁸⁰

⁷⁷ Se HSLF-FS 2025:62.

⁷⁸ Se HSLF-FS 2025:62.

⁷⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

⁸⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

Enligt Arbetsmiljöverket kan det förekomma vissa stickande och skärande behandlingar där skyddshandskar⁸¹ behöver användas. Behandlingarna kan innebära ökad risk för att kroppsvätska hamnar på händerna vilket ökar behovet för handtvätt. I dessa fall räcker det vanligen inte med endast handsprit mellan behandlingarna och mellan olika arbetsmoment.

Den kommunala tillsynsmyndigheten bedömer utrymmet utifrån riskerna i det enskilda fallet.

Lokal eller rum i ett privat hem

HSLF-FS 2025:62 gäller även för hygieniska behandlingar där verksamheten bedrivs i utförarens privata bostad. För att förebygga smittöverföring är det viktigt att den privata delen av bostaden är avskild från den hygieniska verksamheten. Det kan ske genom att separera behandlingen från den privata delen eller att behandlingarna endast genomförs när ingen privat aktivitet förekommer i bostaden.

Ambulerande verksamheter

Tillämpningen av HSLF-FS 2025:62 är densamma för ambulerande verksamhet som för verksamhet i fast lokal. Exempel på ambulerande verksamheter är behandlingar som utförs i husvagn, husbil, vid mässor, vid tillfälliga besök hos annan utförare samt vid hembesök hos kunder.

I ambulerande verksamheter kan utrymmena vara mer begränsade jämfört med fasta lokaler. Det gör det särskilt viktigt att ytorna används på ett genomtänkt och effektivt sätt för att förebygga smittspridning, till exempel vid behandling samt vid hantering och förvaring av verktyg och instrument.

För att upprätthålla en god handhygien är det centralt att det finns fungerande rutiner som gör handtvätt och god handhygien möjlig i verksamheten. Om det i den ambulerande verksamheten saknas möjlighet att på plats rengöra, desinfektera och sterilisera instrument och verktyg, eller tvätta textilier, är det viktigt att dessa moment säkerställs på annat sätt. Vid förvaring, och i förekommande fall transport av instrument, produkter och övrig utrustning är det grundläggande att detta sker på ett hygieniskt och säkert sätt.

⁸¹ Arbetsmiljöverket. *Personlig skyddsutrustning*.(2025). <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/personlig-skyddsutrustning/> (Hämtad 2025-05-26).

Behandling i kundens hem

HSLF-FS 2025:62 gäller på samma sätt oavsett om behandlingen utförs utanför en särskilt anpassad verksamhetslokal, exempelvis i en kunds hem, eller i en fast lokal. När det gäller lösningar för att förebygga smitta kan dessa skilja sig åt mellan behandlingar utanför och i verksamhetens fasta lokaler. En skillnad är att i privata hem passerar färre personer än i fasta lokaler där olika kunder vistas oftare och att behandlingar i kunders hem förekommer mer sällan. Trots detta är det avgörande att den hygieniska hanteringen är anpassad för att minimera risken för smitta.

För att upprätthålla en god hygien är det avgörande att behandlingar som utförs utanför verksamhetslokalen planeras innan. Det kan innebära bland annat att den som utför behandlingen tar med sig all nödvändig utrustning för att kunna arbeta på ett hygieniskt sätt, såsom handdesinfektionsmedel, ytdesinfektionsmedel, rena instrument samt, vid behov, engångsmaterial som handskar.

Det är fördelaktigt att behandlingsplatsen är välstädad och finns tillgång till vatten. I fotvårdsverksamheter är det dessutom bra att ha tydliga rutiner för hur vattnet från behandlingarna hanteras på ett smittsäkert sätt. En aspekt att ta hänsyn till är om det finns djur i kundens hem och vilka åtgärder som kan behövas för att minska risken för smitta för kunden samt smittspridning till andra kunder. Läs mer i avsnittet *Djur i lokalen*.

Städbehovet och behovet av separata tvättmöjligheter kan också skilja sig i en ambulerande verksamhet, utan att detta påverkar behovet av smittförebyggande åtgärder.

Att säkerställa förvaringen bidrar till att instrumentens renhetsgrad bibehålls fram till behandlingstillfället. När instrument och verktyg med olika renhetsgrad transporteras från förråd till kund, eller mellan flera kunder, är det särskilt avgörande med genomtänkta rutiner för att undvika kontaminering. Det är även av vikt att transport av använda och smutsiga verktyg och instrument sker på ett sätt som minimerar risken för smittspridning, exempelvis genom separata behållare eller skyddande förpackningar.

Olika typer av behandlingar i samma lokal

När olika typer av behandlingar genomförs i samma lokal är det betydelsefullt att verksamheten eller verksamheterna är medvetna om de potentiella risker som kan uppstå vid kombination av olika behandlingar i samma lokal eller utrymme. Det är centralt att det finns rutiner för att identifiera och hantera dessa risker, i syfte att minimera risken för smittspridning.

I verksamheter som erbjuder både stickande eller skärande behandlingar och andra typer av behandlingar är det lämpligt att dessa hålls separerade. Stickande och skärande behandlingar kan innebära en ökad risk för blodsmitta när hud eller slemhinnor penetreras. Risken för yttre påverkan ökar när huden är skadad, särskilt om andra behandlingar pågår i närheten, till exempel dammande verksamheter som nagel- eller fotvård.

Om flera hygieniska behandlingar utförs i samma rum eller utrymme är det angeläget att de hållas väl avskilda från varandra, så att onödig passage undviks. Det minskar risken för kontamination och smittspridning. Behandlingarna kan även separeras i tid, förutsatt att noggrann rengöring och städning sker mellan behandlingarna.

Inköp av instrument, verktyg och produkter

Redan vid inköp av instrument, verktyg och produkter har verksamheten möjlighet att säkerställa rutiner som minskar risken för smittspridning. Vid inköp är det avgörande att verksamheten väljer instrument, verktyg och produkter som är säkra ur hälso- och miljöperspektiv. Det är även centralt att säkerställa att dessa inte medför risker för hälsa genom sitt innehåll och hantering.⁸²

Innan inköp kan verksamhetsutövaren inhämta relevant information om produkten och dess regelefterlevnad. Det innebär bland annat att säkerställa hur produkten klassas, samt att kunna ta del av följande:

- Hälso- och miljöpåverkan
- Användningsinstruktioner
- Rengöringsbehov
- Rengörings- och underhållsinstruktioner

Det är betydelsefullt att val och hantering av instrument, verktyg och produkter är dokumenterade. Om det finns misstanke att en produkt kan orsaka hälsorisker är det lämpligt att den ersätts med ett säkrare alternativ.⁸³

⁸² Jfr. 2 kap. 2–4 §§ MB.

⁸³ Se 2 kap. 4 § MB.

Användning och hantering av kosmetiska produkter

Kosmetiska produkter används enligt sitt avsedda ändamål. Exempelvis är produkter avsedda för hårfärg inte utformade för att användas på ögonfransar, om inte tillverkaren uppger något annat. Produkter avsedda för användning på hud används om de är lämpliga för ändamålet. Kosmetiska produkter är avsedda att använda på hel hud och är inte lämpliga att använda på exempelvis skadad hud. Det finns även kosmetiska produkter som endast är avsedda att appliceras ytligt, utan att tränga djupare än till epidermis.⁸⁴ Djupare användning kan öka exponeringen och möjligen risk för överkänslighet och inflammation eftersom den skyddande hudbarriären är bruten.⁸⁵

Läkemedelsverket övervakar och reglerar kosmetiska produkter för att säkerställa att dessa uppfyller säkerhetskrav och inte innebär risker för konsumenternas hälsa.⁸⁶

Det är lämpligt att öppnade förpackningar eller behållare hanteras och förvaras så att innehållet skyddas mot kontaminering. Exempelvis kan en verksamhet bedöma om det är lämpligt att vissa typer av förpackningar eller produkter används till flera kunder om det finns en risk för kontaminering. I hanteringen kan det även ingå rutiner för att kontrollera hållbarheten på produkterna.

Produkters märkning och regelverk

Vid tillsyn av yrkesmässiga hygieniska verksamheter kan olika regelverk och märkningar förekomma. Denna vägledning ger översiktlig information om CE-märkning och EU:s förordning om medicintekniska produkter (Medical Device Regulation, MDR)⁸⁷, som kan vara relevant i dessa sammanhang.

⁸⁴ Karolinska institutet. *Epidermis*. (u.å.). https://mesh.kib.ki.se/term/D004817/epidermis?utm_source=chatgpt.com (Hämtad 2025-08-28),: 1177. *Så fungerar hud, naglar och hår*. (2024). https://www.1177.se/liv--halsa/sa-fungerar-kroppen/huden/?utm_source=chatgpt.com (Hämtad 2025-08-28).

⁸⁵ Nedorost, S., & Hammond, M. (2020). Art of prevention: Allergic sensitization through damaged skin: Atopic, occupational, and stasis dermatitis. *International journal of women's dermatology*, 6(5), 381–383. <https://doi.org/10.1016/j.ijwd.2020.08.004>.

⁸⁶ Läkemedelsverket. *Kosmetika*. (u.å.). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/kosmetika> (Hämtad 2024-12-18).

⁸⁷ Se förordningen 2017/745. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 2017/745 av den 5 april 2017 om medicintekniska produkter, om ändring av direktiv 2001/83/EG, förordning (EG) nr 178/2002 och förordning (EG) nr 1223/2009 och om upphävande av rådets direktiv 90/385/EEG och 93/42/EEG

Vissa produkter inom skönhetsområdet, det vill säga produkter utan medicinskt ändamål, kan vara CE-märkta och omfattas av MDR.⁸⁸

Tatueringsfärger för vanlig tatuering omfattas inte av MDR. Däremot kan samma typ av tatueringsfärg användas för att skapa medicinska tatueringar. Till exempel kan prickar tatueras in i patienters hud för att markera var på kroppen strålbehandling ska utföras eller bröstvårta tatueras efter cancerkirurgi. Vid medicinska tatueringar kan tatueringsfärgen omfattas av MDR, eller både MDR och Reach-förordningen, beroende på ändamål och sammansättning.⁸⁹ Reach-förordningen är en EU-lagstiftning som innehåller regler om bland annat registrering, utvärdering, tillstånd och begränsningar av kemiska ämnen.⁹⁰

CE-märkningen är en märkning för att visa på att en produkt uppfyller vissa säkerhets-, hälso- och miljökrav. För vissa produktgrupper är CE-märkning ett krav för att de ska få säljas inom EU. Reglerna kring CE-märkningen gäller för de som tillverkar produkterna.⁹¹

Det finns inte något generellt lagkrav på verksamheter inom yrkesmässig hygienisk verksamhet att använda sig av CE-märkta produkter. Däremot kan CE-märkningen vara en vägledande faktor vid bedömningen av en produkts säkerhet och ändamålsändlighet.⁹²

Kunskap om regelverk och märkningar kan vara vägledande i bedömningar om produkten, instrumentet eller verktyget är säkra, korrekt klassificerade och lämpliga för sitt ändamål. Det är dock viktigt att notera att många av de instrument, produkter och verktyg som används inom yrkesmässig hygienisk verksamhet inte omfattas av MDR och därmed inte är CE-märkta som medicintekniska produkter. För att kunna säkerställa säker användning är det relevant att verksamhetsutövaren exempelvis har information om att produkten är steril, med vilken metod den är steriliserad samt sterilitetens hållbarhetstid.

⁸⁸ Se bilaga XVI till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 2017/745 av den 5 april 2017 om medicintekniska produkter, om ändring av direktiv 2001/83/EG, förordning (EG) nr 178/2002 och förordning (EG) nr 1223/2009 och om upphävande av rådets direktiv 90/385/EEG och 93/42/EEG

⁸⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG

⁹⁰ Arbetsmiljöverket. *Reach-förordningen*. (2025).<https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/kemiska-risker/reach-forordningen/> (Hämtad 2025-08-27).

⁹¹ Läkemedelsverket. *CE-märkning*. (2021).

<https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/tillverka/vagen-till-ce-market#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

⁹² Läkemedelsverket. *CE-märkning*. (2021).

<https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/tillverka/vagen-till-ce-market#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

Djur i lokalen

Om djur vistas i lokalen kan det finnas behov av kunskap hos verksamhetsutövaren om vad för risker det kan innebära. Det kan också finnas behov av att arbeta fram och implementera rutiner för att minska riskerna. En lokal som används för yrkesmässig hygienisk verksamhet bör vara placerad, utformad och skötas så att risken för olägenhet för människors hälsa begränsas.⁹³ Denna vägledning tar upp grupperna pälsdjur och fiskar i akvarium som exempel på djur som kan förekomma i yrkesmässiga hygieniska lokaler.

Myndigheter som är kopplade till att övervaka, förebygga och informera om smittor som kan överföras mellan djur och människa är Jordbruksverket⁹⁴, Folkhälsomyndigheten⁹⁵ och Statens veterinärmedicinska anstalt.⁹⁶

Pälsdjur

Pälsdjur är mindre lämpliga i lokaler för yrkesmässig hygienisk verksamhet på grund av risken för allergier. En av de främsta orsakerna till allergier året runt hos människor är allergi mot hundar och katter.⁹⁷ Djur i lokalen kan även medföra en smittrisk eftersom vissa sjukdomar och smittämnen kan överföras mellan djur och människor, så kallade zoonoser. Vissa smittämnen kan orsaka sjukdom hos både djur och människor, medan andra enbart ger milda eller inga symtom hos djur, men orsakar ofta sjukdom hos människa. Djur kan även fungera som passiva vektorer genom kortvarigt bärarskap i päls, nos och tassar och därigenom föra vidare människors bakterier och virus.⁹⁸

Om pälsdjur vistas i lokaler för yrkesmässig hygienisk verksamhet är det grundläggande att verksamheten överväger i vilka utrymmen djuren får vistas och riskerna med detta. Ett exempel på aspekt att ta hänsyn till är hur ventilationsflödet ser ut mellan de olika rummen.

⁹³ Se HSLF-FS 2025:62.

⁹⁴ Jordbruksverket. *Smittskydd och djurhälsa i Sverige*. (2024). <https://jordbruksverket.se/djur/djurskydd-smittskydd-djurhalsa-och-folkhalsa/smittskydd-och-djurhalsa-i-sverige> (Hämtad 2024-12-18).

⁹⁵ Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om smitta från objekt och djur*. (2023). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/halsoskydd/vagledning-om-smitta-fran-objekt-och-djur/> (Hämtad 2024-12-18).

⁹⁶ Statens Veterinärmedicinska anstalt. *Zoonoser*. (2025). <https://www.sva.se/djurhaelsa/zoonoser/> (Hämtad 2025-10-03).

⁹⁷ Socialstyrelsen. *Hundar i vård och omsorg - Vägledning till gällande regelverk*. (2024). <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2024-7-9185.pdf> (Hämtad 2024-12-06).

⁹⁸ Svensk Förening för Vårdhygien. *Djur i vården – Vårdhygieniska rekommendationer avseende djur inom vård- och omsorgsverksamhet*. (2019). https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449 (Hämtad 2024-12-04).

Fiskar i akvarium

Akvarium placerade nära behandlingsutrymmet kan innebära risker. De främsta riskerna är kopplade till skötseln och hanteringen av akvariet. I akvarium kan vattenlevande sjukdomsframkallande mikroorganismer leva i biofilm och kan spridas via aerosoler och droppar. Speciellt utsatta är personer med nedsatt immunförsvar.⁹⁹

Rutiner för hantering av akvariet kan minska riskerna för smittspridning infektioner. Exempelvis kan rutinerna innefatta god handhygien i samband med hantering och skötsel av akvariet, hantering av risken för stänk på arbetskläder, omkringliggande ytor med avseende på kontamination samt placering och konstruktion av pumparna för att minimera risken för aerosolbildning.¹⁰⁰

⁹⁹ Svensk Förening för Vårdhygien. *Djur i vården – Vårdhygieniska rekommendationer avseende djur inom vård- och omsorgsverksamhet*. (2019). https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449 (Hämtad 2024-12-04).

¹⁰⁰ Svensk Förening för Vårdhygien. *Djur i vården – Vårdhygieniska rekommendationer avseende djur inom vård- och omsorgsverksamhet*. (2019). https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449 (Hämtad 2024-12-04).

Förebyggande åtgärder

För att minska risken för smittspridning och andra hälsorisker är det viktigt att verksamheten har välfungerande rutiner för hygien och säkerhet.

Det är angeläget att verksamheten har en hygiennivå anpassad till den risk som den specifika behandlingen innebär. Ju högre risk för infektioner eller annan påverkan på hälsan, desto högre krav på hygien och förebyggande åtgärder.

Arbetskläder

Särskilda arbetskläder bör användas¹⁰¹ eftersom textila material lätt förorenas och kan utgöra en risk för smitta. Vid behandlingsmoment som innebär en förhöjd risk för smitta bör kläderna vara kortärmade¹⁰² för att undvika att tyg kommer i kontakt med behandlingsområdet och för att underlätta handhygien. Bakgrunden till att det är olämpligt att ha ett långärmat plagg med uppkavlade ärmar vid behandlingar som innebär förhöjd risk för smitta är att långa ärmar som kavlas upp kan glida ner.

Vid behandlingsmoment som innebär en förhöjd risk för smitta bör kläderna bytas dagligen.¹⁰³ Om kläderna blir smutsiga, oavsett vilken risk av smitta behandlingen innebär, är det centralt att de byts så snart som möjligt för att minska risken för smittspridning. Om kläderna riskerar att komma i kontakt med kroppsvätskor eller annat biologiskt material under en behandling kan exempelvis ett plastförkläde användas utanpå kläderna som skydd.

För att textilier ska bli riktigt rena och eventuella mikroorganismer avlägsnas tvättas de i minst 60 °C. Det innebär att kläder som används vid behandling behöver tåla tvätt i 60 °C för att uppnå en reduktion av mikroorganismer till en nivå som förhindrar överföring av smitta.¹⁰⁴

Hår

Det är lämpligt att långt hår och långt skägg är täckt eller uppsatt så att håret inte kan komma i kontakt med behandlingsområdet.

¹⁰¹ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁰² Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁰³ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁰⁴ Vårdhandboken. *Tvätthantering – Översikt*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/stadning-och-rengoring/tvatthantering/oversikt/> (Hämtad 2024-11-27).

Handhygien

God handhygien är avgörande för att förebygga smittspridning, och en förutsättning för detta är att huden på händerna är hel, det vill säga utan sår, sprickor eller liknande. För att undvika torra och spruckna händer är det bra att använda mjukgörande kräm vid slutet av dagen, vilket hjälper till att förebygga torr hud, sprickor och eksem.¹⁰⁵

Bild 1. Handhygien är grundläggande för att hålla god hygien. Handtvätt, handdesinfektion och engångshandskar kan komma till användning i olika situationer.

Handtvätt

Händerna bör tvättas med vatten och flytande tvål, om de är eller kan antas vara smutsiga. Detsamma bör gälla för underarmarna om de riskerar att komma i kontakt med behandlingsområdet.¹⁰⁶ Det är särskilt viktigt att tvätta händerna efter toalettbesök samt efter kontakt med kroppsvätskor.

För att uppnå en effektiv handtvätt påverkas resultatet av flera faktorer, såsom mängden bakterier och mikroorganismer på händerna innan tvätt, handtvättens längd och vilken typ av tvål som används. Vattentemperaturen har mindre betydelse för bakteriereduceringen, men kallt vatten kan upplevas som obehagligt. Lättillgängligt varmt och kallt vatten säkerställer komfort, effektivitet och att hygienrutiner upprätthålls.¹⁰⁷

Handdesinfektion

Vid behandlingsmoment som innebär en förhöjd risk för smitta bör händerna desinfekteras med ett alkoholbaserat handdesinfektionsmedel, eller något annat medel med motsvarande effekt, omedelbart före och efter behandlingsmomentet. Händerna bör vara torra innan de desinfekteras.

¹⁰⁵ Vårdhandboken. *Klädregler*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/vardhygien/basala-hygienrutiner-och-kladregler/kladregler/> (Hämtad 2024-12-17).

Socialstyrelsens vetenskapliga råd i vårdhygien, underlag upprättat 2025-01-07.

¹⁰⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁰⁷ Socialstyrelsens vetenskapliga råd i vårdhygien, underlag upprättat 2025-01-07.

Detsamma bör gälla för underarmarna om de riskerar att komma i kontakt med behandlingsområdet.¹⁰⁸

Vanligen är alkoholbaserat handdesinfektionsmedel anpassat för att användas på huden och har normalt ett mjukgörande ämne tillsatt för att skydda huden.

Om engångshandskar används desinficeras händerna innan handskarna sätts på och efter att de tagits av. Detta minskar risken för att smittämnen överförs från händerna till handsken om den skulle skadats eller används felaktigt. Desinfektion efter användning bidrar till att reducera smittämnen på händerna.¹⁰⁹

Engångshandskar

Engångshandskar anpassade för ändamålet bör användas vid behandling som penetrerar hud eller slemhinna. Vid hål eller skador på en handske bör den bytas ut.¹¹⁰

Handskarna är av lämplig typ och material för det arbetsmoment som genomförs. Det finns olika material i engångshandskar, nitril, vinyl och latex. Det kan exempelvis vara olämpligt att välja engångshandskar av latex på grund av risk för allergier hos kund eller utövare.

Engångshandskar kan ha olika användningssyften. Exempelvis kan en engångshandske vara avsedd att skydda bäraren av handsken mot stickskada, fukt, kemikalier eller smittoämnen och en annan engångshandske kan vara avsedd för att skydda personer i omgivningen för överföring av smittsamma ämnen. Det är angeläget att handsken alltid används enligt tillverkarens anvisning.¹¹¹

Desinfektionsmedel kan påverka engångshandskarnas material negativt och därför är det olämpligt att desinficera handskarna.¹¹² Förpackningarna med handskar förvaras så att de är rena vid behandlingstillfället.

¹⁰⁸ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁰⁹ Folkhälsomyndigheten. *Om handhygien och handskar i vård och omsorg*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/rena-hander-raddar-liv/handhygien-och-handskar/> (Hämtad 2025-04-28).

¹¹⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

¹¹¹ Läkemedelsverket (2019). *Är det en medicinteknisk produkt?* <https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/tillverka/ar-det-en-medicinteknisk-produkt/#mainbody1> (Hämtad 2025-02-20).

¹¹² Folkhälsomyndigheten. *Om handhygien och handskar i vård och omsorg*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/rena-hander-raddar-liv/handhygien-och-handskar/> (Hämtad 2025-04-28).

Engångshandskar kan vara rena eller sterila. Vid hantering av sterila produkter och instrument samt vid behandlingar som genomförs sterilt är det lämpligt att använda sterila engångshandskar för att minska risken för kontaminering.

Ringar, armband och smycken

Underarmar och händer bör hållas fria från armbandsur och smycken, bandage, förband, stödskenor eller motsvarande.¹¹³ Detta är en förutsättning för att upprätthålla en god handhygien eftersom smuts och mikroorganismer fastnar lätt därunder.

Naglar

Naglar bör skötas så att en god handhygien kan tillämpas.¹¹⁴ Smuts fastnar lätt under långa naglar och konstgjorda material.¹¹⁵ Långa naglar kan även orsaka skador på engångshandskar.

Yrkesmässiga hygieniska verksamheter omfattar ett brett spektrum med verksamheter och olika grader av smitta och det är viktigt att tillsynsmyndigheten bedömer om verksamhetens rutiner och tillvägagångssätt gällande naglar och handhygien ligger i linje med de reella riskerna. Exempelvis kan det finnas verksamheter där det föreligger förhöjd risk för smitta, då kan det vara lämpligt att naglarna är kortklippta och utan konstgjort material för att undvika risk för överföring av smitta. Det kan även finnas verksamheter där det är acceptabelt med långa naglar. Bedömningen görs av tillsynsmyndigheten i varje enskilt fall.

Riskbedömning inför behandling

Den som utför en behandling bör vara uppmärksam på eventuella sjukdomar, sår, allergier eller skador hos kunden och göra en bedömning av om en behandling kan utföras utan risk för överföring av smitta.¹¹⁶

Det kan förekomma fall där behandlingen avbryts på grund av hudirritation som uppstår under pågående behandling. Läs mer i avsnitten *Infektion*, *Inflammation* och *Allergi och överkänslighet*.

¹¹³ Se HSLF-FS 2025:62.

¹¹⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

¹¹⁵ Vårdhandboken. *Klädregler*. (2021). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/vardhygien/basala-hygienrutiner-och-kladregler/kladregler/> (Hämtad 2024-11-28).

Folkhälsomyndigheten. *Smitta i förskolan*. (2024).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/723936870a6e4ba1be3616fa123513b7/smitta-i-forskolan-vagledning.pdf> (Hämtad 2024-11-28).

¹¹⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

Det finns inga specifika krav på dokumentation av riskbedömningen i varje enskilt fall. Om verksamheten dokumenterar eller samlar in information av personuppgiftskaraktär eller andra känsliga uppgifter om exempelvis hälsotillstånd får det endast göras om det finns en rättslig grund för det i enlighet med EU:s dataskyddsförordning.¹¹⁷ Tillsynsmyndigheten har inte ansvar att granska verksamheten utifrån EU:s dataskyddsförordning.

Utifrån vilken typ av ingrepp som utförs bedöms vilken grad av renhet instrument och redskap måste ha. Bedömningen görs i varje enskilt fall, vilket kan innebära att en behandling som normalt använder desinfekterade verktyg, kan behöva använda sterila verktyg i vissa situationer, till exempel vid ökad risk för hudpenetration och blödning.¹¹⁸

Information om eventuella hälsorisker i samband med den hygieniska behandlingen bör lämnas till kunden innan behandlingen påbörjas.¹¹⁹

Vid tatuering ska tatueringen även före behandling med en tatueringsfärg förse kunden med uppgifterna om bland annat batchnummer och innehållsförteckning.¹²⁰ Läkemedelsverket övervakar och reglerar tatueringsfärger för att säkerställa att de uppfyller säkerhetskrav och inte utgör en hälsorisk för användarna.¹²¹

Plocka fram instrument och verktyg

Vid framplockning av instrument eller verktyg är det grundläggande att det görs på ett sätt att de behåller sin grad av renhet. Det kan till exempel göras med en pincett, som har samma eller högre grad av renhet som det instrument eller verktyg som plockas fram. Det är grundläggande att händerna desinfekteras innan hantering av instrument eller verktyg. För att minimera kontamineringsrisken är det även avgörande att den som utför behandlingen undviker kontakt med stickande eller skärande delar.

¹¹⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

¹¹⁸ Se HSLF-FS 2025:62.

¹¹⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

¹²⁰ Läkemedelsverket. *Tatuerare ska ge kunden information*. (2022). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/tatueringsfarger/regler-for-tatueringsfarger/tatuerare-ska-ge-kunden-information#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).; Läkemedelsverket. *Märkningsregler*. (2022). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/tatueringsfarger/regler-for-tatueringsfarger/markningsregler#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

¹²¹ Läkemedelsverket. *Tatueringsfärger*. (u.å.). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/tatueringsfarger> (Hämtad 2024-12-18).

Uppdukning av instrument

För att instrument och redskap som dukas fram till en behandling ska behålla sin grad av renhet, placeras de på en yta med minst samma grad av renhet som instrumentet. För rena och desinfekterade instrument innebär det att uppdukningen görs på rengjorda och desinfekterade ytor.

Under större behandlingar där det sker penetration av hud eller slemhinna är det betydelsefullt ur smittskyddssynpunkt att säkerställa att steriliteten bibehålls på instrument och verktyg. Detta kan uppnås genom att sterila instrument och redskap hanteras med sterila handskar. Det är även möjligt att skapa ett sterilt fält med sterila dukar för att på så sätt bevara instrumentens renhet.¹²²

Beredning av tatueringsfärger

En öppnad behållare för tatueringsfärger bör hanteras och förvaras så att färgen skyddas mot kontaminering. När tatueringsfärgerna bereds bör spädningsvätskor, färgkoppar och instrument för blandning vara sterila. Efter tatuering bör överbliven färglösning inte återanvändas.¹²³

Det är direkt olämpligt om instrument och redskap som används vid tatuering kommer i direktkontakt med tatueringsfärgen när den är i sin originalförpackning, särskilt om färgen kan komma att användas för flera kunder.

Rengöring av hud och slemhinnor

Huden eller slemhinnan bör desinfekteras innan den penetreras.¹²⁴ Hud kan desinfekteras med alkoholbaserat huddesinfektionsmedel och slemhinnor med klorhexidinlösning.¹²⁵ Behandlingar i mun kan föregås av munsköljning enligt tillverkarens rekommendationer.

Det är angeläget att ett större område än behandlingsområdet rengörs och desinfekteras för att minska infektionsrisken. På så sätt minskar även risken för att bakterier och mikroorganismer från huden egna normalflora kommer ner i djupare hudlager och orsakar infektion.

¹²² I samråd med Socialstyrelsens vetenskapliga råd i vårdhygien, 2023-10-10.

¹²³ Se HSLF-FS 2025:62.

¹²⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

¹²⁵ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 45–46.

Behandling

Under behandlingstillfället är det fördelaktigt att arbetet sker lugnt och metodiskt. Den som har sjukdom eller sår som skulle kunna innebära smittorisk för kunden i samband med en behandling bör inte utföra behandlingen. Den som utför en behandling bör även vara uppmärksam på eventuella sjukdomar, sår, allergier eller skador hos kunden och göra en bedömning av om en behandling kan utföras utan risk för överföring av smitta.¹²⁶ Det är även väsentligt att den som utför behandlingen är uppmärksam på tecken på allergi, irritation och liknande som kan uppstå under behandlingen. Dessutom är det viktigt att verksamheten har tydliga rutiner för hur sådana situationer hanteras och för i vilka fall behandlingar avbryts.

Instrument, redskap och produkter som används vid yrkesmässig hygienisk verksamhet bör vara av sådan beskaffenhet och skötas så att risken för överföring av smitta begränsas.¹²⁷ Det kan bland annat innefatta att textilier som används vid behandling byts mellan varje kund. Det kan även innebära att verksamheten upprättar rutiner för att undvika korskontaminering och smittspridning via innehåll i eventuella flaskor, tuber och burkar som används i verksamheten.

Undvik kontakt mellan instrument under behandling

Det är nödvändigt att instrument och redskap som har olika grad av renhet inte blandas på samma yta under en behandling eftersom detta ökar risken för kontamination. Det är även viktigt att det under en stickande eller skärande behandling finns plats att lägga upp instrument och redskap med samma grad av renhet. Har instrument kontaminerats under behandlingen är det betydelsefullt att de byts ut till nya för att minska risken för infektioner.

Vid behandling bör händerna tvättas med vatten och flytande tvål, om de är eller kan antas vara smutsiga. Vid behandlingsmoment som innebär en förhöjd risk för smitta bör händerna desinfekteras med ett alkoholbaserat handdesinfektionsmedel, eller något annat medel med motsvarande effekt, omedelbart före och efter behandlingsmomentet. Engångshandskar anpassade för ändamålet bör användas vid behandling som penetrerar hud eller slemhinna. Vid hål eller skador på en handske bör den bytas ut.¹²⁸

¹²⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

¹²⁷ Se HSLF-FS 2025:62.

¹²⁸ Se HSLF-FS 2025:62.

För att undvika kontamination mellan olika arbetsmoment under en behandling kan det i vissa fall vara nödvändigt att tvätta eller desinfektera händerna flera gånger under pågående behandling. Det kan också finnas situationer där det är motiverat att byta handskar, till exempel vid övergång mellan smutsiga och rena moment, eller om handskarna har blivit kontaminerade eller skadade. Dessa åtgärder är viktiga för att upprätthålla god hygien och minska risken för smittspridning.

Vid behandlingar med risk för blodsmitta

Vid behandlingar med risk för blodsmitta kan riskerna förebyggas med väl fungerande rutiner i verksamheten. Det är centralt att verksamhetsutövaren arbetar på ett sätt så att stick- och skärskador förebyggs. Det innebär till exempel att stickande och skärande verktyg läggs direkt i avsedd punktionssäker behållare efter användning och att utrustning för flergångsbruk alltid rengörs, desinfekteras eller och vid behov steriliseras enligt fastställda rutiner, oavsett känd eller inte känd blodburen smitta.

Det är nödvändigt att flerdosampuller och liknande engångsmaterial används till en och samma kund och inte används till olika kunder. Detta för att minska risken för smittspridning mellan kunderna.

Bedömning efter behandling

I relevanta fall bör kunden få skriftlig information om eventuell efterbehandling och vem kunden kan vända sig till vid eventuella komplikationer.¹²⁹

Efter behandlingen kan utövaren göra en bedömning av resultatet. Exempel på frågor som behandlaren kan ställa sig:

- Blev behandlingen utförd som väntat eller inträffade någon avvikelse?
- Blev resultatet tillfredsställande?
- Behöver någon information ges till kunden efter behandlingen?
- Hur behöver instrumenten och redskapen rengöras och desinfekteras?

Bedömningen kan verksamhetsutövaren använda för att förbättra och förtydliga sina rutiner och egenkontroll. Läs mer om egenkontroll i avsnittet *Egenkontroll i yrkesmässig hygienisk verksamhet*.

¹²⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

Rengöring av ytor, instrument och redskap

Ytor vid behandlingsplatsen rengörs och desinfekteras direkt efter avslutad behandling, se vidare i avsnitt *Städning och rengöring*.

Rengöringen av instrument och redskap består av tre steg: rengöring, desinfektion och sterilisering. Vilka steg som är aktuella beror på vilken typ av behandling som genomförs nästa gång och vilken grad av renhet instrumentet har. För instrument och redskap som ska genomgå desinfektion bör först mekanisk rengöring genomföras (steg 1) och för steriliserade instrument och verktyg bör de föregås av mekanisk rengöring och desinfektion (steg 1 och 2).¹³⁰

Rengöringsprocessen

Det är lämpligt att som ett första steg i rengöringsprocessen torka av allt smuts som är synligt och organiskt material med en fuktig torkduk med lågt fibersläpp.¹³¹

1. Alla instrument och redskap som är avsedda att användas flera gånger bör rengöras mekaniskt.¹³² Läs mer i avsnittet *Mekanisk rengöring*.
2. Instrument och redskap som är avsedda att användas flera gånger och som kan komma i kontakt med slemhinna eller skadad hud, utan att avsikten är att dessa penetreras, bör desinfekteras.¹³³ Läs mer i avsnittet *Desinfektion av instrument och redskap*.
3. Instrument och redskap som är avsedda att användas flera gånger och som penetrerar hud eller slemhinna desinfekteras och steriliseras.¹³⁴ Läs mer i avsnittet *Sterilisering av instrument och redskap*.

Skalpell- och rakblad bör vara av engångstyp.¹³⁵ Används nålar vid en behandling är det lämpligt att även dessa är av engångstyp.

¹³⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

¹³¹ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 30.

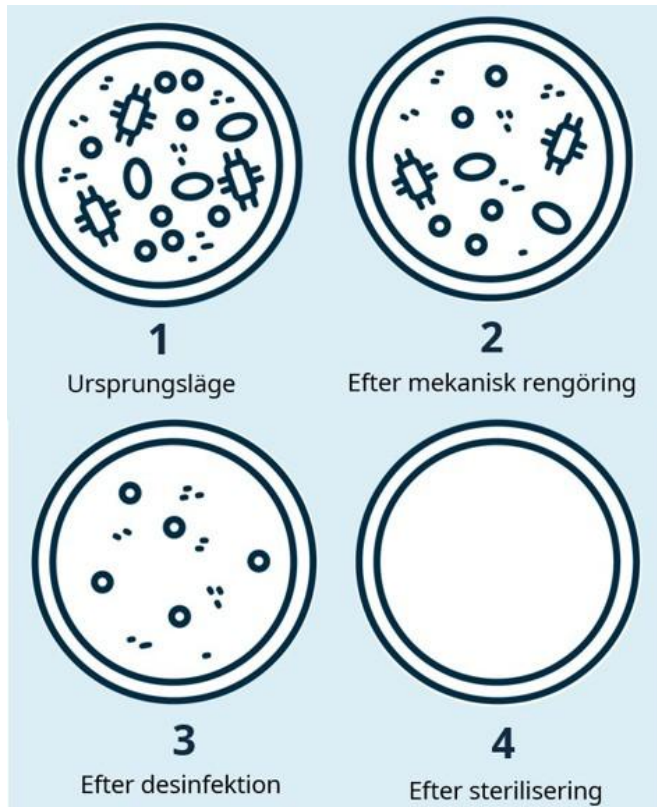
¹³² Se HSLF-FS 2025:62.

¹³³ Se HSLF-FS 2025:62.

¹³⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

¹³⁵ Se HSLF-FS 2025:62.

Bild 2. De olika rengöringsstegen avlägsnar olika stora mängder med levande mikroorganismer.

Kontroll av instrument och redskap

För att kunna garantera att ingen smuts blir kvar är det viktigt att instrument och redskap som rengörs, desinfekteras eller steriliseras är hela och utan skador. Metod för rengöring anges i instruktioner från tillverkaren. Dessa rutiner kan ingå som en del av verksamhetens egenkontroll.

Rengöringsmedel

Det är betydelsefullt att det rengöringsmedel som används är effektivt mot den typ av smuts och föroreningar som förekommer i verksamheten. Det finns många olika rengöringsmedel på marknaden, och det är väsentligt att verksamhetsutövaren kan visa att den valda produkten är effektiv och avlägsnar organiska föroreningar som blod, fett och hudrester. Dessa uppgifter kan inhämtas från tillverkaren.

Verksamheten har också ett ansvar enligt produktvalsprincipen att välja sådana produkter som är minst skadliga för hälsan och miljön.¹³⁶ Läs mer i avsnittet *Val av kemikalier och produkter*.

¹³⁶ Se 2 kap. 4 § MB.

Kemtekniska medel för städning och rengöring delas upp i alkaliska medel, sura medel, komplexbildare och tensider.

- Alkaliska medel löser organiskt material, som protein och delvis fett. Starka alkaliska medel är frätande.
- Sura medel tar bort kristalliserade salter eller utfällningar av svårslösliga salter. Starkt sura medel, likt starka alkaliska medel, är frätande.
- Komplexbildare består av ämnen som kan förhindra utfällning av svårslösliga salter, särskilt i hårt vatten.
- Tensider är ämnen som sänker ytspanningen hos vatten, vilket underlättar frigöring av föroreningar från ytor. Tensider kan också göra oljor och fetter blandbara med vatten.¹³⁷

Mekanisk rengöring

Mekanisk rengöring innebär att instrument bearbetas noggrant tillsammans med rengöringsmedlet. Det kan till exempel vara att skrubba med en mjuk borste eller svamp.

Rengöring görs så tidigt som möjligt efter behandlingen för att undvika att organiskt material torkar fast och försvårar rengöringen. Kraftigt nedsmutsade eller svårrengjorda instrument kan kräva förbehandling i form av blötläggning. Kallt vatten är exempelvis effektivt för att lösa blodrester.

Ultraljudsbad

Ultraljudsbad är en typ av mekanisk rengöring där ljudvågor ”skakar” loss föroreningar på redskapens eller instrumentens ytor. Metoden är användningsbar när det är svårt att komma åt alla ytor på en produkt. I ett ultraljudsbad ligger redskapen eller instrumenten under vatten eller i en vattenlösning med ett rengöringsmedel. Det är viktigt att följa tillverkarens instruktioner om hur ultraljudsbadet ska genomföras.¹³⁸ För att uppnå ett fullgott resultat är det viktigt att verksamheten följer tillverkarens rekommendationer för skötsel och underhåll av utrustningen.

¹³⁷ Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*. (2020). https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/502207_SiV_St%C3%A4dning_i_v%C3%A5rdlokaler_2.0_med_ISBN.pdf?1603611053 (Hämtad 2024-12-02).

¹³⁸ Zimmerman, M. (red.) *Hygien och smittskydd i tandvården*. (Gothia, 2003).

Desinfektion av instrument och redskap

Desinfektion innebär en reduktion av antalet mikroorganismer och syftet är att förhindra överföring av smitta. Desinfektion kan antingen ske med värme eller med kemiska desinfektionsmedel.

Desinfektion av instrument och redskap bör göras genom värmedesinfektion.¹³⁹ Exempel på utrustning som kan används för värmedesinfektion är spoldesinfektorer och diskdesinfektorer. Läs mer i avsnittet *Värmedesinfektion*.

Värmekänsliga instrument och redskap kan desinfekteras med kemiska medel enligt tillverkarens anvisningar.¹⁴⁰ Kemisk desinfektion kan utföras antingen genom en maskinell process med kemisk desinfektion eller genom nedsänkning i ett bad.¹⁴¹ Läs mer i avsnittet *Kemisk desinfektion*.

Det är viktigt att desinfektionen har föregåtts av en noggrann mekanisk rengöring av verktyg eller instrument. Skador och rost på ytor kan försämra desinfektionseffekten och skada ytor på andra instrument.¹⁴²

Värmedesinfektion

Värmedesinfektion är, som namnet antyder, desinfektion med hjälp av värme i form av hett vatten, ånga eller en kombination av de båda.

Vanliga metoder är disk- och spoldesinfektorer. En diskdesinfektor har utöver desinfektionsprocessen även ett rengöringssteg och vissa maskiner har också en torkprocess. Metoden är effektiv för att avdöda mikroorganismer, är enklare att kontrollera än kemisk desinfektion och minskar kemikaliexponeringen för miljön, behandlare och den som blir behandlad.¹⁴³ Spoldesinfektor är utformad för rengöring och desinfektion av produkter för hel hud och lämpar sig inte för stickande och skärande instrument och verktyg.¹⁴⁴

¹³⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁴⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁴¹ Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens* (Liber AB, 2020) s. 120–123.

¹⁴² Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens* (Liber AB, 2020) s. 120–121.

¹⁴³ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 24–29

¹⁴⁴ Vårdguiden. *Spoldesinfektor*. (2023). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/desinfektionsapparatur/spoldesinfektor/> (Hämtad 2025-06-12).

Alla verktyg och produkter lämpar sig inte för värmedesinfektion. En förutsättning för att lyckas med värmedesinfektion är ytan utformad på ett sådan sätt så att alla förorenade ytor blir tillräckligt exponerade för värme, vatten och kemikalier under processen. Lämpligen har verktyget eller produkten slät yta i hårt, icke-poröst och värmetåligt material, som exempelvis rostfritt stål, glas eller vissa plastsorter.¹⁴⁵

Förekommer kokning av redskap eller instrument som desinfektionsmetod är det viktigt att de kokas i minst fem minuter. Innan kokning är det passande att instrumenten rengöras manuellt med rengöringsmedel och vatten.¹⁴⁶ Vid kokning är det viktigt att processen är säkerställd och att redskapen såsom kastruller enbart används för desinfektion och att utrymmet där desinfektionen genomförs är lämplig och inte är avsedd för beredning av livsmedel. Tillsynsmyndigheten gör bedömning i varje enskilt fall om detta är en tillräckligt säkerställd process.

Kemisk desinfektion

I de fall redskap eller instrument inte tål värme, kan kemiska desinfektionsmedel användas. Det finns flera olika typer av kemiska desinfektionsmedel med visad effekt att avdöda mikroorganismer. Avgörande är att det desinfektionsmedel som används är effektivt mot de arter av mikroorganismer som kan utgöra en infektionsrisk vid den aktuella typen av behandling. Valet av kemiskt desinfektionsmedel görs utifrån tillverkarens avsedda användning. Anvisningen innehåller också information om hur godkänd desinfektion uppnås.

Det är centralt att tillverkarens anvisningar följs och finns tillgänglig på svenska.¹⁴⁷ Skötseln och användningen kan dokumenteras och funktionskontroll vara en del av egenkontrollen.

Kemikalier kan vara skadliga för både hälsa och miljö och därför är det väsentligt att ha god ventilation i utrymmet för desinfektion och ur arbetsmiljösynpunkt är det angeläget att korrekt skyddsutrustning används.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 24–29

¹⁴⁶ Vårdhandboken. *Värmedesinfektion*. (2023). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/desinfektion/varmedesinfektion/> (Hämtad 2024-12-04).

¹⁴⁷ Läkemedelsverket. *Importera och sälja*. (2019).

<https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/salja#hmainbody1> (Hämtad 2024-12-17).

¹⁴⁸ Se Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön.; Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården*, s. 30–34

UV-ljus

UV-ljus är en effektiv desinfektionsmetod som fungerar bäst på växande mikroorganismceller och virus, men är mindre effektiv mot sporer. Förutsättningen är att UV-ljuset har rätt våglängd och intensitet och kommer åt alla ytor under tillräckligt lång tid. Det är nödvändigt att redskap och instrument placeras så att alla ytor exponeras för UV-ljuset. UV-ljus är därför inte lämpligt för att desinfektera rörformiga eller på annat sätt ihåliga instrument. Ljusrören som alstrar UV-ljuset kontrolleras enligt tillverkarens anvisningar, eftersom ljusrören förlorar i effektivitet med tiden.¹⁴⁹

Sterilisering av instrument och redskap

Sterilisering är en metod för att göra en produkt fri från levande mikroorganismer. Alla instrument och verktyg som steriliseras bör först rengöras och desinfekteras¹⁵⁰ och förpackas i lämpligt förpackningsmaterial.¹⁵¹

Steriliseringens effekt kan inte kontrolleras i efterhand genom okulär inspektion eller undersökning av produktens sterilitet. Det innebär att funktions- och processkontroller behöver utföras regelbundet. Detta görs utifrån tillverkarens instruktioner.¹⁵²

För hygieniska behandlingar är det vanligen autoklivering eller torrsterilisering som kan vara aktuella om sterilisering utförs på plats av verksamheten. Läs mer i avsnitten *Autoklivering* och *Torrsterilisering*.

Det finns även verktyg som inte är avsedda att skära eller sticka genom hud eller slemhinna men där det kan vara viktigt att de steriliseras på grund av risken för blodsmitta ifall så ändå sker. Ett annat exempel kan vara tatueringsgrepp eller tatueringstuber som inte penetrerar huden på kunden, men om en verksamhetsutövare använder sig av samma grepp eller tub till flera kunder kan det, beroende på verktygets typ, finnas risk för att blod går tillbaka in i greppet eller tuben vid tatuering. Det kan därmed vara lämpligt att även vissa typer av grepp eller tuber steriliseras.

¹⁴⁹ Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*, s. 26.

¹⁵⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁵¹ Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens*. (Liber AB, 2020) s.123–124.

¹⁵² Vårdhandboken. *Bearbetningssteg för olika renhetsgrader*. (2022).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-med-specificerad-mikrobiell-renhet/bearbetningssteg-for-olika-renhetsgrader/> (Hämtad 2024-11-28).

Autoklivering

Autoklivering innebär att material behandlas med mättad het vattenånga. Innan sterilisering i autoklaven rengörs och desinficeras instrument och redskap.¹⁵³

Effekten av autokliveringen beror på om en tillräckligt hög temperatur uppnås under tillräckligt lång tid, hur väl luften har ersatts med högkvalitativ ånga, ångans kvalitet samt omfattningen av föregående rengörings- och desinfektionsprocess. Efter processen är det viktigt att alla förpackningar är torra och hela.¹⁵⁴

Rörformiga instrument och redskap blir sterila med hjälp av en så kallad vakuumaautoklav, eftersom den säkerställer att den heta ångan tränger in i hela instrumentets inre.¹⁵⁵

Steriliseringsprocessen utvärderas både i samband med installation och därefter med jämna mellanrum. Eftersom det inte går att i efterhand kontrollera om alla mikroorganismer har avdödats, är det centralt att processen följs upp kontinuerligt. Sådana metoder innefattar olika typer av kontroller, som installations-, funktions- och processkontroller, där sporkontroller är ett exempel. Det är viktigt att alla tester och kontroller dokumenteras och sparas för att kunna visas vid tillsyn.¹⁵⁶

Det är en fördel om leverantören av sterilisatorn tillhandahåller instruktioner. Instruktionerna kan innehålla tydlig information om vilka kontroller som genomförs, hur de utförs och dokumenteras, samt hur sterilisatorn rengörs och hålls i gott skick.

¹⁵³ Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens*. (Liber AB, 2020) s. 120–124.

¹⁵⁴ Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens*. (Liber AB, 2020) s. 123–124.

¹⁵⁵ Vårdhandboken. *Metoder och kontroller*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-sterilisering/metoder-och-kontroller/> (Hämtad 2024-11-28).

¹⁵⁶ Vårdhandboken. *Metoder och kontroller*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-sterilisering/metoder-och-kontroller/> (Hämtad 2024-11-28).

Torrsterilisering

Torrsterilisering innebär att material behandlas med torr, het luft. Innan steriliseringsprocessen inleds rengörs och desinfekteras instrument och redskap.¹⁵⁷ För att säkerställa att sterilitet uppnås är 160 °C under minst två timmar eller 180 °C under minst 30 minuter lämpliga förhållanden. Effekten av steriliseringen beror på temperatur och tid. De angivna tiderna börjar räknas först när steriliseringsbetingelserna har uppnåtts i alla delar av instrumentet eller produkten.¹⁵⁸

Det är ett begränsat antal material som kan steriliseras med denna metod, till exempel metall- och glasföremål. Den förutsätter även speciellt förpackningsmaterial.¹⁵⁹

Steriliseringsprocessen utvärderas kontinuerligt för att säkerställa att den är effektiv. Exempel på kontroller är temperatur, tid och regelbundna sporkontroller. Om någon av dessa kontroller inte uppfyller de fastställda förutsättningarna, anses godset vara icke-sterilt och är inte lämpligt att använda. Det är viktigt att alla tester och kontroller dokumenteras och sparas för att kunna visas vid tillsyn.¹⁶⁰

Det är lämpligt att tillverkare av torrsterilisatorer tillhandahåller instruktioner. Instruktionerna kan innehålla information om vilka kontroller som bör genomföras, hur de utförs och dokumenteras, samt hur torrsterilisatorn rengörs och hålls i gott skick.

Lämna instrument till sterilcentral

Det finns sterilcentraler dit verksamheter kan skicka sina instrument för sterilisering. Här är det brukligt att det upprättas ett avtal mellan verksamheten och sterilcentralen.

¹⁵⁷ Hedén, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens*. (Liber AB, 2020) s. 123.

¹⁵⁸ Hedén, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens*. (Liber AB, 2020) s. 124.

¹⁵⁹ Vårdhandboken. *Metoder och kontroller*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-sterilisering/metoder-och-kontroller/> (Hämtad 2024-11-28).

¹⁶⁰ Vårdhandboken. *Metoder och kontroller*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-sterilisering/metoder-och-kontroller/> (Hämtad 2024-11-28).

Städning och rengöring

I lokaler för hygienisk verksamhet är det viktigt med regelbunden städning, rengöring och vid behov desinfektion. Detta för att minska mängden mikroorganismer och föroreningar i miljön för att på så sätt förebygga smittspridning. Hur lätt en lokal är att städa hänger ihop med lokalens utformning.

Smitta kan exempelvis spridas när personer kommer i kontakt med kontaminerade ytor. Genom noggrann rengöring minskar mängden smittämnen, vilket i sin tur minskar risken för sjukdom. Även om en yta rengörs noggrant, kan den snabbt förorenas igen om en person med smitta på händerna vidrör den.¹⁶¹

Metoden för städning och rengöring anpassas efter lokalens funktion och verksamhet. Det finns flera faktorer att beakta vid val av städmetod såsom virvlande damm, smittämnens varierande överlevnadstid på ytor, mikroorganismers tillväxt på fuktiga ytor samt ytskiktets egenskaper och tålighet. Vilken metod för rengöring och desinfektion som passar bäst varierar och får avgöras från fall till fall.

Vid all rengöring och städning behöver rent städmaterial användas, och för att förhindra kontaminering är det grundläggande att endast rent städmaterial doppas i rengöringslösning. Vattnet byts mellan varje lokal och del av lokal för att inte innebära en kontaminering av redan städad yta.¹⁶²

Städningen av lokalen genomsyras av tanken att städa från ren yta till mer smutsig yta. I exempelvis ett badrum rengörs handfatet först och toalettstolen sist. Det är även centralt att samma trasa inte används först på toaletten och sedan i ett annat rum.¹⁶³

Oavsett metod är den mekaniska bearbetningen väsentlig för att uppnå tillfredsställande resultat. Vid synliga föroreningar kan städning inledas med vatten och rengöringsmedel, och vid behov kompletteras med alkoholbaserat ytdesinfektionsmedel med tensid på kritiska ytor.¹⁶⁴

¹⁶¹ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/t/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta-/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

¹⁶² Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*, s. 14.

¹⁶³ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/t/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta-/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

¹⁶⁴ Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*, s. 12.

Städbarhet

För att få städningen inom yrkesmässiga hygieniska verksamheter att fungera effektivt är det en fördel om den kan genomföras på ett enkelt och smidigt sätt. Det är lämpligt att ytor som rengörs är släta, hela och lätta att komma åt. Till exempel kan öppna hyllor som är överfulla och höga hyllor som är svåra att nå skapa hinder för en regelbunden städning, och riskera att bli samlingspunkter för damm. Det är angeläget att inredning och utformning av lokalen inte försvårar städning och rengöring. Städbarheten påverkar i hög grad resultatet av den dagliga städningen.

När ytor utsätts för långvarig eller hög belastning skapas slitage som i sin tur kan påverka städbarheten. Slitage kan även uppstå vid oaksamhet, exempelvis kan ytor och golvbeläggningar skadas vid felaktig användning eller överdosering av rengöringsmedel.¹⁶⁵

Textiler kan försvåra städbarheten i en lokal eftersom de samlar damm och kan vara svåra att rengöra. Det är därför olämpligt att ha textilier eller mattor i behandlingsrum eller i områden där det finns risk för stänk från behandling eller rengöring. Det är viktigt att eventuella textilier i behandlingsrummet är lättstädade och tvättas regelbundet.

Verksamhetsutövaren bör anpassa egenkontrollen till den aktuella verksamheten och, där det är relevant, ha dokumenterade rutiner för städning, rengöring och skötsel av lokaler och utrustning samt för kontroll av dessa åtgärder.¹⁶⁶ Det är viktigt att verksamhetsutövaren har ett underhållsschema för kontroll och eventuella åtgärder av ytskikten i syfte att förebygga slitage på lokaler och utrustning.

¹⁶⁵ Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*, s. 9.

¹⁶⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

Städbarhet

Städbarheten kan exempelvis förbättras genom att verksamheten:

- Håller ordning i lokalen genom att hålla ytor fria och exempelvis fästa upp elkablar.
- Undviker inredning och möbler som samlar damm.
- Underhåller och reparerar ytor och inventarier, eller byter ut dem vid behov.
- Anpassar städmetoder för att förhindra skador eller slitage på ytor.
- Säkerställer att möbler och övrig inredning är avtorkningsbara.

Lämpliga städintervall

Verksamhetsutövaren bör anpassa egenkontrollen till den aktuella verksamheten och, där det är relevant, ha dokumenterade rutiner för städning, rengöring och skötsel av lokaler och utrustning samt för kontroll av dessa åtgärder.¹⁶⁷ Behovet av städning varierar beroende på rum eller utrymme i en lokal för yrkesmässig hygienisk verksamhet. För att säkerställa att varje utrymme rengörs på ett ändamålsenligt sätt kan exempelvis rutiner med angivna städintervall används. Intervallen utformas med hänsyn till faktorer som smittrisk och hur frekvent utrymmet används.

Städrutiner kan med fördel fastställas i ett städschema som specificerar hur ofta och med vilka metoder olika rum, ytor och inredningsdetaljer rengörs. Städschemat kan exempelvis delas upp i daglig, sällan- och storstädning. Det kan finnas utrymmen med dagligt städbehov, och särskilt belastade miljöer kan kräva utökad städning.

Punktstädning

Det är angeläget att verksamheten vid behov genomför punktstädning. Punktstädning kan exempelvis innebära att verksamheten torkar upp spill omedelbart med vatten och vid behov rengöringsmedel. Det kan även innebära att blod eller annan kroppsvätska som har spillts torkas upp direkt och området desinfekteras med ytdesinfektionsmedel.

¹⁶⁷ Se HSLF-FS 2025:62.

Daglig städning

Den dagliga städningen kan utföras en gång per dag eller vid behov upprepas flera gånger under dagen. Det är grundläggande att rutinen för vad som omfattas av den dagligen städningen är baserad på risker och förutsättningar i verksamheten.

Daglig städning

Exempel på vad daglig städning kan innefatta:

- Tagytor, det vill säga ytor som ofta vidrörs med händerna, rengörs lämpligen varje dag eller flera gånger per dag. Exempel på tagytor är handtag, vattenkranar och strömbrytare.
- Toaletter och hygienutrymmen är mer utsatta för föroreningar och det är av vikt att de rengörs dagligen eller flera gånger dagligen beroende på hur mycket de används.
- Behandlingsbänkar, britsar och ytor nära behandlingsområdet är i behov av rengöring efter varje användare och minst en gång om dagen.
- Ytor i utrymmen där instrument och verktyg rengörs och desinfekteras rengörs dagligen.
- Vid spill och stänk i samband med behandling, rengöring av instrument och verktyg eller andra moment där stänk kan förekomma är det viktigt att rengöring utförs omedelbart.

Sällanstädning

Sällanstädning innebär rengöring som inte är i behov av utföras dagligen, men som följer en fast frekvens. Denna städning kan delas upp i exempelvis vecko- eller månadsstädning.

Sällanstädning

Exempel på ytor som kan omfattas av sällanstädning:

- Öppna hyllor, skåp och lådor i förråd. Ytorna är torra innan material och textilier placeras tillbaka i förrådet för att undvika fuktskador och kontaminering av materialet.
- Ytor och golv i städutrymmet.
- Eventuella textilier som inte är i eller i anslutning till behandlingsrum.

Storstädning

Storstädning är en grundlig rengöring av lokaler inklusive svårtillgängliga ytor som resulterar i städmässigt väl underhållna, fläckfria lokaler och ytor. Storstädning genomförs regelbundet i verksamheten för att upprätthålla en god hygienivå och förebygga smittspridning. Intervallet är lämpligen minst en gång per år, men kan variera med hänsyn till verksamhet och resterande städintervall. Storstädning görs utöver, men separat från den vanliga städningen. Den innebär en mer grundlig rengöring, till exempel golvvård, som hjälper till att hålla lokalerna i gott skick och gör den dagliga städningen enklare.

Storstädning

Exempel på vad som kan innefattas i storstädningen:

- Golv, väggar, hyllor och andra horisontella ytor i hela lokalen.
- Høgt belägna ytor så som høga skåp, ventilationsdon och høgt hängande armaturer.
- Svåråtkomlig inredning så som element, insidan av garderober och gardinskenor.

Skötsel och rengöring av städutrustning

För att städningen ska vara effektiv är det avgörande att städutrustningen hålls ren. Ett led i detta kan vara att städmaterial, såsom moppar och trasor, rengörs regelbundet och byts ut vid behov.¹⁶⁸ Städmaterial som är tillverkad i icke-poröst material, har släta ytor och är lätt att rengöra och desinficera kan underlätta städningen genom att smuts och orenheter har svårare att fastna på materialet.¹⁶⁹

I fuktiga miljöer ökar risken för bakterietillväxt i städmaterial som exempelvis om torkdukar förvaras fuktiga under lång tid innan de tvättas. Det är därför nödvändigt att de tvättas och torkas så snart som möjligt.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

¹⁶⁹ Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*, s. 18.

¹⁷⁰ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

Undersökningar visar att en tvättemperatur på minst 60 °C i 15 minuter, följt av torkning i torktumlare eller torkskåp, är tillräckligt för att minska mikroorganismer till en nivå som förhindrar smittöverföring.¹⁷¹ Städmaterial har en begränsad livslängd, och antalet tvättar påverkar materialets kvalitet, vilket kan påverka städresultatets effektivitet.¹⁷² Det är betydelsefullt att följa tillverkarens råd vad det gäller antal tvättar för städmaterial.

Städutrustningen förvaras torrt och rent för att undvika kontaminering och säkerställa att den inte kommer i kontakt med smutsig utrustning eller ytor. Det är grundläggande att den förvaras på ett sätt som bevarar renligheten fram till användning och på så sätt minskar risken för smittspridning.¹⁷³

Verksamhetsutövaren bör anpassa egenkontrollen till den aktuella verksamheten och, där det är relevant, ha dokumenterade rutiner för städning, rengöring och skötsel av lokaler och utrustning samt för kontroll av dessa åtgärder.¹⁷⁴ Detta kan även kopplas till skötseln av städutrustning eftersom det är viktigt att städmaterialet underhålls och kontrolleras.

Avfallshantering

Smittorisken vid hantering av avfall är liten om hantering sker på rätt sätt. Med avfall avses till exempel kommunalt avfall, förpackningsavfall, textilavfall och bioavfall. Det är av vikt att avfall källsorteras och återvinnas i så stor utsträckning som möjligt.

I lokalen är det betydande att det finns förvaringskärl eller behållare i vilka avfall kan slängas. Verksamheter som har förpackningsavfall ska sortera ut detta från annat avfall.¹⁷⁵ För att minska risken för smittspridning är det angeläget att hanteringen utformas så att personal inte kommer i direktkontakt med avfallet. Förslutbara eller stängbara behållare används helst och de placeras lämpligen på en avskild plats i lokalen. Efter avslutad behandling knyts avfallspåsen ihop och flyttas till avskild plats för att minimera att mikroorganismer sprids.

¹⁷¹ Vårdhandboken. *Tvätthantering – Översikt*. (2022). <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/stadning-och-rengoring/tvatthantering/oversikt/> (Hämtad 2024-12-03)

¹⁷² Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*, s. 18.

¹⁷³ Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta-/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

¹⁷⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

¹⁷⁵ Se 3 kap. 4 § i avfallsförordningen. Naturvårdsverket (u.å.). *Producentansvar för förpackningar*. <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/producentansvar/producentansvar-for-forpackningar/forpackningsavfall-fran-verksamheter/> (Hämtad 2025-03-28).

Arbetsmiljölagstiftningen reglerar att stickande eller skärande instrument, eller delar av instrument, kasseras i typgodkända punktionssäkra behållare som skyddar mot stick- och skärskador. Det är dock viktigt att notera att den kommunala tillsynsmyndigheten inte har tillsynsansvar enligt arbetsmiljölagstiftningen.¹⁷⁶ Det är kommunens renhållningsordning som specificerar hur kommunalt avfall sorteras och hanteras vid kassering.

Farligt avfall

Det kan förekomma olika former av farligt avfall i en yrkesmässig hygienisk verksamhet. Gemensamt är att farligt avfall samlas upp och hanteras på ett korrekt sätt. Farligt avfall hålls skilt från annat avfall och i regel får inte heller olika typer av farligt avfall blandas. I avfallsförordningen anges de avfallsslag som definieras som farligt avfall.

Socialstyrelsen ger vägledning om bland annat smittförande avfall från hälso- och sjukvården.¹⁷⁷ Dessa omfattar inte smittförande avfall från yrkesmässig hygienisk verksamhet. Vad som betraktas som smittförande avfall och därmed farligt avfall styrs av bestämmelser i avfallsförordningen.

Stickande eller skärande instrument eller delar till instrument som har varit i kontakt med kroppsvätskor kan innebära en förhöjd smittorisk. Avfallet kan därför i många fall bedömas ha farliga egenskaper och hanteras och samlas in separat från annat avfall på ett säkert sätt, exempelvis i punkteringssäkra behållare.¹⁷⁸ I de fall verksamhetsutövaren uppger att avfallet inte är smittförande trots kontakt med kroppsvätskor, har verksamhetsutövaren möjlighet att visa tillsynsmyndigheten detta genom exempelvis provtagning och rutiner.

Avfall med smittförande egenskaper kan även konverteras till icke smittförande avfall genom sterilisering. Sterilisering innebär en process som avlägsnar alla livskraftiga mikroorganismer från ett föremål eller en yta. Avfallet klassas efter konverteringen inte längre som farligt avfall.¹⁷⁹ Notera att stickande eller skärande instrument eller delar till instrument fortfarande kan utgöra en arbetsmiljörisk och behöver hanteras så att stick- och skärskador minimeras.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Se 11 kap. 12–13 §§ AFS 2023:10.

¹⁷⁷ SOSFS 2005:26

¹⁷⁸ EU (2018). *Kommissionens tillkännagivande om teknisk vägledning om klassificering av avfall* (2018/C 124/01). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2018:124:FULL> (Hämtad 2025-04-02).

¹⁷⁹ Vårdhandboken. (2025). *Skärande, stickande avfall*. <https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/stadning-och-rengoring/avfall-farligt/skarande-stickande-och-smittforande-avfall/> (Hämtad 2025-04-02).

¹⁸⁰ Se 11 kap. 12–13 §§ AFS 2023:10.

Lagstiftning och tillsyn

Tillsynsmyndighetens kontroll av yrkesmässig hygienisk verksamhet syftar till att säkerställa att verksamheten uppfyller kraven i MB samt tillhörande förordningar, föreskrifter och allmänna råd och domar som har sin grund i MB. Inom yrkesmässiga hygieniska verksamheter kan det exempelvis innebära att kontrollera att risken för infektioner och andra hälsoproblem hålls så låg som möjligt.

Det här avsnittet ger en övergripande beskrivning av tillsynsmetodik och relaterade delar kopplade till yrkesmässig hygienisk verksamhet. Avsnittet innehåller bland annat information om anmälningssplikt, egenkontroll och tillsynsprioritering. Det är dock inte heltäckande, utan behandlar endast utvalda delar som rör tillsynsmetodik.

Anmälningsspliktiga verksamheter

Verksamheter som utför yrkesmässiga behandlingar med stickande eller skärande verktyg som innebär en risk för blodsmitta eller annan smitta är anmälningsspliktiga till den kommunala nämnd i den kommun där verksamheten ska drivas eller arrangeras.¹⁸¹ Det ger tillsynsmyndigheten möjlighet att få en överblick över de verksamheter som innebär en högre risk för infektioner och annan hälsopåverkan.

En verksamhet får starta först sex veckor efter det att anmälan inkommit till tillsynsmyndigheten, förutsatt att tillsynsmyndigheten inte har meddelat något annat.¹⁸² Tillsynsmyndigheten har därmed möjlighet att inom sex veckor göra en övergripande bedömning om verksamheten uppfyller kraven enligt MB.¹⁸³ Finns det tveksamheter kan tillsynsmyndigheten begära in de uppgifter som behövs för komplettering av anmälan.¹⁸⁴ Tillsynsmyndigheten kan även besluta om förelägganden om det bedöms nödvändigt eller förbud mot verksamhet, vilket innebär att verksamheten inte får fortsätta.¹⁸⁵

¹⁸¹ Se 38 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

¹⁸² Se 38 § tredje stycket förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

¹⁸³ Se 26 kap. 1 och 9 §§ MB.

¹⁸⁴ Se 26 kap. 21 § MB. och 23 § förvaltningslagen (2017:900).

¹⁸⁵ Se 26 kap. 9 § MB.

Vilken verksamhet ska anmälas?

Anmälningsplikten regleras i 38§ förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Där anges att det är förbjudet att utan anmälan driva eller arrangera verksamhet där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygieniska behandlingar som innebär risk för blodsmitta eller annan smitta på grund av användningen av skalpeller, akupunktur nålar, piercingsverktyg eller andra liknande skärande eller stickande verktyg.

Vilken verksamhet som omfattas av anmälningsplikten beror på vilken typ av verktyg som används i behandlingen. Det finns många olika verktyg på marknaden, och vissa är svårare att bedöma än andra. Verktyg som penetrerar hud eller slemhinna, eller där det riskerar att uppstå sår eller blödning, är tydliga exempel på verktyg som omfattas av anmälningsplikten. Bedömningen görs utifrån vilket verktyg som används och hur det används. Tillsynsmyndighet gör bedömningen i varje enskilt fall om vilka verktyg som omfattas av anmälningsplikten.

Även om en yrkesmässig hygienisk verksamhet inte bedöms falla in under anmälningsplikten har tillsynsmyndigheten en skyldighet att ägna särskild uppmärksamhet åt lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygienisk behandling och där verksamheten inte endast omfattas av lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar.¹⁸⁶

HSLF-FS 2025:62 gäller både för anmälningspliktiga och icke anmälningspliktiga verksamheter. Läs mer i avsnittet *Verksamheter som inte är anmälningspliktiga men har hög hälsorisk*.

Observera att det är verksamheten som anmäls, inte lokalen. Lokalen är dock en viktig del av verksamheten och rutiner och egenkontroll anpassas för att undvika de olika risker som kan finnas i lokalen.

Behandlingar som inte klassas som yrkesmässiga hygieniska verksamheter

Vem som har tillsynsansvaret beror på vem som utför behandlingen och i vilket syfte.

Om en verksamhet eller behandling syftar till att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador enligt 2 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), och som utförs av hälso- och sjukvårdspersonal utgör den hälso- och sjukvård. I dessa fall är Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ansvarig tillsynsmyndighet.¹⁸⁷ Detta innebär att behandlingen

¹⁸⁶ Se 45§ förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

¹⁸⁷ Se 7 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

inte är anmälningspliktig till den kommunala tillsynsmyndigheten enligt 38 § i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Om syftet med verksamhet eller behandlingarna är att förändra eller bevara utseendet på en människa och som utförs inom en yrkesmässig verksamhet kan behandlingen falla under lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar. Observera att vissa injektionsbehandlingar är undantagna, om de utgör hälso- och sjukvård, tandvård eller görs i syfte att förändra eller bevara utseendet i munhålan.¹⁸⁸ Även för dessa behandlingar är IVO tillsynsmyndighet.

Det finns dock verksamheter där det föreligger dubbelt tillsynsansvar. I de verksamheter som dels erbjuder behandlingar som utgör hälso- och sjukvård alternativt omfattas av lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, dels erbjuder behandlingar som ingår i en yrkesmässig hygienisk verksamhet. I dessa fall, har IVO och den kommunala tillsynsmyndigheten delat tillsynsansvar.¹⁸⁹ Det kan till exempel vara en verksamhet där hårvård, fotvård, nagelskulptering eller microneedling erbjuds, samt estetiska injektionsbehandlingar. Tillsynsmyndigheten och IVO kan då komma att granska samma verksamhet men utifrån olika lagstiftning.

Vem har ansvaret för att anmäla?

Verksamhetsutövaren är ansvarig för att anmäla verksamheten till den kommunala nämnd i den kommun där verksamheten ska drivas eller arrangeras. Respektive kommun har information om hur anmälan ska gå till.

Flera verksamhetsutövare i samma lokal

Om flera verksamhetsutövare arbetar inom samma lokal anmäler varje verksamhetsutövare sin egen verksamhet¹⁹⁰, även om de ägnar sig åt samma typ av behandlingar. I anmälan redovisas både den egna verksamhetens egenkontroll och hur ansvaret är fördelat mellan de olika verksamheterna, så att tillsynsmyndigheten kan bedöma de hälsomässiga riskerna med såväl lokaler som verksamheter.¹⁹¹

¹⁸⁸ Se 2 § förordningen (2021:367) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar

¹⁸⁹ Se proposition 2020/21:57 Lag om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, s. 82.

¹⁹⁰ Se 38 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

¹⁹¹ Se 4§ förordningen (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll, FVE.

Olika verksamheter i samma lokal

Vid olika typer av verksamheter i samma lokal kan detta anges i anmälan. I de fall det är aktuellt kan de hälsomässiga riskerna som är förknippade med både lokalen och verksamheterna redovisas i verksamheternas egenkontroll.¹⁹²

Förbereda lokal utan verksamhetsutövare

Om en fastighetsägare avser att förbereda en lokal för en hygienisk verksamhet innan en verksamhetsutövare har utsetts kan fastighetsägaren kontakta tillsynsmyndigheten för att få information om vilka krav som gäller för lokalen. Det är dock alltid verksamhetsutövarens ansvar att anmäla sin verksamhet.

Mässor, gästbehandlare och lärlingar

Vid mässor där hygieniska behandlingar erbjuds, exempelvis tatuerarmässor, kan ansvaret för vem som gör anmälan variera beroende på hur verksamheten är organiserad. Det är därför angeläget för tillsynsmyndigheten att göra en bedömning utifrån det faktiska upplägget.

I de fall där de som utför behandlingar arbetar enligt en gemensam egenkontroll och följer samma rutiner, kan en gemensam anmälan från arrangören omfatta samtliga behandlare.

Om varje behandlare däremot bedriver sin verksamhet självständigt, med egna rutiner och egenkontroll, kan varje verksamhet bedömas som fristående. I sådana fall anmäler varje behandlare sin verksamhet.

Liknande principer kan gälla vid tillfälliga behandlingar i befintliga verksamheter, exempelvis en gästtatuerare i en tatueringsstudio. Om gästbehandlaren arbetar utifrån verksamhetens egenkontroll och marknadsförs som en del av verksamhetens tjänster kan det hanteras inom ramen för den befintliga anmälan. Arbetar gästbehandlingar däremot självständigt utifrån egna rutiner och marknadsför sin tjänst som en egen verksamhet, kan detta betraktas som en separat verksamhet som anmäls individuellt.

Snarlikt resonemang kan föras när det gäller lärlingar. Om en lärling arbetar inom en redan anmäld verksamhet, följer verksamhetens egenkontroll och är integrerad i dess organisation, kan lärlingens arbete omfattas av den befintliga anmälan. Utför lärlingen däremot behandlingar i egen regi, och har eget ansvar för rutiner och utförande, kan lärlingen bedömas som självständig verksamhetsutövare och därmed anmälningspliktig.

¹⁹² Se 6 § FVE.

Sammanfattningsvis gör tillsynsmyndigheten en bedömning av anmälningsplikten utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. För att möjliggöra en bedömning kan det vara av betydelse att tydliggöra ansvarsförhållanden, hur egenkontrollen är organiserad samt på vilket sätt tjänsterna presenteras och marknadsförs.

Till vem ska anmälan göras?

Anmälan ska göras till den tillsynsmyndighet i den kommun där verksamheten planeras att bedrivas eller arrangeras.¹⁹³ Bedömningen av var en anmälan ska göras beror på verksamhetens karaktär och organisatoriska upplägg.

För verksamheter i fasta lokaler innebär det anmälan till den tillsynsmyndighet i den kommun där verksamheten bedrivs. Det kan exempelvis vara en permanent lokal för tatuering, fotvård eller annan yrkesmässig hygienisk behandling.

För ambulerande verksamheter, exempelvis fotvårdare som gör hembesök, är det vanligt att anmälan görs till den tillsynsmyndighet i den kommun där utrymmen för rengöring, lagring med mera finns. Det kan finnas fördelar med att dessa verksamheter informerar de kommuner där verksamhet kommer bedrivas. Detta ger respektive tillsynsmyndighet möjlighet att samla in nödvändiga uppgifter från verksamhetsutövaren och att informera om de bedömer att det finns behov av en anmälan.

Om verksamheten bedrivs i en husvagn, husbil eller annan mobil lokal som rör sig mellan olika kommuner och saknar en fast lokal, kan det bli aktuellt att anmäla verksamheten i varje kommun där behandlingar genomförs. Bedömningen kan variera beroende på omfattning och hur verksamheten är organiserad, därför är dialog med andra berörda tillsynsmyndigheter ofta till hjälp.

Oavsett verksamhetsform gäller samma krav enligt MB, och verksamheten omfattas i lika hög grad av HSLF-FS 2025:62. Huruvida en verksamhet omfattas av anmälningsplikt bedöms alltid utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet.

¹⁹³ Se 38 § andra stycket förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Vad händer vid förändring av verksamheten?

Vid start av en ny verksamhet i en lokal där tidigare anmäld verksamhet har bedrivits, görs i många fall en ny anmälan. Detta eftersom förändringen kan innebära att nya riskbedömningar blir aktuella. Tillsynsmyndigheten får då information om den nya verksamheten, vilket gör det möjligt att uppdatera register och bedöma tillsynsbehovet.

Hur en verksamhet är organiserad kan i det enskilda fallet påverka bedömningen av behovet av en ny anmälan. Det kan exempelvis vara avgörande om den nya verksamheten är en del av den befintliga genom anställning, eller om det handlar om ett tillfälligt besök under en begränsad tid. Om en verksamhetsutövare övertar en anmälningspliktig verksamhet är denne skyldig att informera tillsynsmyndigheten om detta.¹⁹⁴

Det framgår inte tydligt av 38 § eller 32 § i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd om en verksamhet måste anmälas på nytt om den förändras eller utökas. Om förändringen är omfattande kan det tolkas som att en ny verksamhet har påbörjats, vilket i sin tur kan leda till att en ny anmälan blir aktuell. Tillsynsmyndigheten behöver göra en bedömning av förändringens omfattning för att avgöra om det rör sig om en ny verksamhet.

Verksamheter som inte är anmälningspliktiga men har hög hälsorisk

I de flesta fall utför anmälningspliktiga verksamheter behandlingar med högre risk för infektioner och hälsoproblem. Anmälningsplikten omfattar enbart verksamheter som har behandlingar där stickande eller skärande verktyg används vilket får till följd att behandlingar som penetrerar huden utan att använda stickande eller skärande verktyg faller utanför anmälningsplikten. Exempel på sådana behandlingar är nålfria injektioner, plasmapien och kemisk peeling.

Även om anmälningsplikt inte föreligger, omfattas verksamheterna fortfarande av de allmänna hänsynsreglerna i MB, såsom försiktighetsprincipen. Hänsynsreglerna har till syfte att förebygga skador och olägenheter för människors hälsa.¹⁹⁵ De ska också fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga olägenhet för människors hälsa.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Se 32 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

¹⁹⁵ Se 2 kap. 2 – 4 §§ MB.

¹⁹⁶ Se 26 kap. 21 och 22 §§ MB.

Tillsyn

Kommunerna har genom den eller de nämnder som utses av kommunfullmäktige ansvaret för tillsyn enligt 9 kap. MB. Det är den nämnden som i sin tillsyn ska kontrollera att MBs regler följs. Tillsynen kan utövas dels genom att tillsynsmyndigheten gör inspektioner, dels genom att ge information och råd. Det är också tillsynsmyndigheten som, genom sitt ansvar för tillsyn, kan och ska bedöma om det finns brister i en verksamhet, följa upp bristerna samt ställa krav på att bristerna åtgärdas. Det kan göras i form av förelägganden, förbud att driva verksamhet och åtalsanmälan. Tillsyn kan bedrivas både som planerad tillsyn eller oplanerad tillsyn, exempelvis vid klagomål på bristfälliga hygienrutiner.

I tillsynen av verksamheternas egenkontroll är det centralt att tillsynsmyndigheten kontrollera att det finns rutiner och dokumentation för exempelvis städning, rengöring och hygien, att rutinerna är tillräckliga och att de tillämpas. Vid tillsyn av verksamheter som erbjuder behandlingar både utifrån MBs regelverk och utifrån lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar, kan det vara lämpligt att tillsynsmyndigheten i tillsynen samverkar med Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och i förekommande fall Läkemedelsverket.

Prioritering av tillsyn

Tillsynsmyndigheten bedriver både planerad och oplanerad tillsyn av yrkesmässiga hygieniska verksamheter baserat på hälso- och miljömässiga risker. Oplanerad tillsyn kan exempelvis initieras vid klagomål om hygien i en verksamhet. I vissa fall kan risken vara svår att bedöma omedelbart, innan tillsynsmyndigheten har fått en tydligare bild av situationen.

Behovet av planerad tillsyn bedöms utifrån faktorer som hälsorisker förknippade med verksamhetens behandlingar, känslighet hos kunder så som äldre eller allergiska kunder samt specifika förhållanden som kan motivera extra tillsyn.

En del verksamheter innebär lägre hälsorisker och kan därmed ha längre intervall mellan tillsynen, men kan utökas i samband med eventuella klagomål. Det kan vara lämpligt att verksamheter med en större risk för infektioner eller andra hälsoproblem kontrolleras oftare jämfört med verksamheter med lägre risk. Tillsynsfrekvensen bestäms av tillsynsmyndigheten.

Tillsynsmyndigheten har ett ansvar att föra ett register över de tillsynsobjekt som har behov av återkommande tillsyn. Tillsynsintervallen kan även påverkas av tillsynsmyndighetens behovsutredningar som dokumenteras i en tillsynsplan.¹⁹⁷

Tillsynsmyndigheten ansvarar för att bedöma tillsynsbehovet baserat på lokala förhållanden. Tillsynsfrekvensen och informationskrav beslutas av tillsynsmyndigheten, och det finns inte lagstadgade krav på schemalagda intervall.

Planering av tillsyn

Vid planering av tillsyn kan det vara värdefullt för tillsynsmyndigheten att först gå igenom HSLF-FS 2025:62 och denna tillhörande vägledning för att identifiera vilka delar som är relevanta för de aktuella verksamheterna. Genom att fokusera på de relevanta delarna kan tillsynsmyndigheten etablera en gemensam bedömningsgrund, som kan fungera som ett underlag för tillsynen. Detta arbetssätt kan bidra till en mer enhetlig och rättvis bedömning av verksamheter som erbjuder liknande behandlingar.

Åtgärder och sanktioner

Tillsynsmyndigheten kan vid behov ställa krav på verksamheter att vidta åtgärder för att förhindra olägenheter och uppfylla kraven i MB. Detta kan genomföras genom att förelägga om åtgärder, besluta om att förbjuda verksamheten eller fatta beslut om sanktioner.¹⁹⁸

Föreläggande och förbud

Tillsynsmyndigheten kan förelägga en verksamhet om att vidta specifika åtgärder såsom att lämna in uppgifter, genomföra undersökningar och utredningar, vidta åtgärder eller förelägga om försiktighetsmått som svar i ett anmälningsärende.¹⁹⁹

Om tillsynsmyndigheten bedömer det nödvändigt kan de besluta om förbud av verksamhet eller åtgärd.²⁰⁰ Ett förbud är ett ingripande beslut och det innebär att verksamheten inte får fortsätta bedriva verksamheten eller genomföra den aktuella åtgärden. Förbudet kan även utformas så att verksamheten förbjuds att fortsätta till dess att vissa åtgärder har vidtagits eller att vissa uppgifter har redovisats till tillsynsmyndigheten.

¹⁹⁷ Se 1 kap 7 och 8 §§ miljötillsynsförordningen.

¹⁹⁸ Se 26 kap. 9 § och 30 kap. 1 och 3 §§ MB.

¹⁹⁹ Se 26 kap. 9 § och 21–22§ MB.

²⁰⁰ Se 26 kap. 9 § MB.

Det är viktigt att beslutet är tydligt formulerade så att verksamhetsutövaren förstår vilka åtgärder som krävs. Det är också avgörande att den som mottar beslutet har både faktisk och rättslig rådighet att genomföra de åtgärder som åläggs.

Förelägganden och förbud är beslut som kan överklagas. Naturvårdsverket har bland annat som uppdrag att ge vägledning om hur förelägganden och förbud kan användas som tillsynsverktyg enligt MB.²⁰¹

Miljösanktionsavgift

Om en anmälningspliktig verksamhet eller behandling har startats utan att en anmälan har skickats in, kan tillsynsmyndigheten besluta om en miljösanktionsavgift (MSA).²⁰² Kammarkollegiet ser till att avgiften betalas in till staten.²⁰³ Tillsynsmyndigheten får ingen del av avgiften.

En yrkesmässig hygienisk verksamhet är inte anmälningspliktig²⁰⁴ om den inte är yrkesmässig, inte erbjuds till allmänheten, inte innebär hygienisk behandling, inte medför risk för smitta eller inte använder skärande eller stickande verktyg. Om den inte uppfyller dessa rekvisit är den inte anmälningspliktig och MSA kan inte tas ut.

Av Naturvårdsverkets vägledning om miljösanktionsavgifter²⁰⁵ framgår att en MSA även kan tas ut om anmälan inkom för sent till myndigheten eller om verksamhetsutövaren inte visste om anmälningsplikten. Det spelar inte roll om verksamheten uppfyllde MB:s krav, avgiften kan ändå tas ut. Om verksamheten däremot startats utan klartecken från tillsynsmyndigheten, trots att anmälan gjorts, tas ingen MSA ut. Däremot kan beslut om förelägganden och eventuellt förbud av verksamheten tas inom tillsynen.

Även om en verksamhet har upphört kan en MSA tas ut. Detta gäller oavsett om verksamheten har slutat med den anmälningspliktiga behandlingen eller om verksamheten helt har upphört. För att ta ut MSA behöver inte tillsynsmyndigheten visa att någon behandling har genomförts, utan verksamheten anses påbörjad när det blev möjligt för allmänheten att besöka verksamheten och ta del av behandlingar.²⁰⁶

²⁰¹ Naturvårdsverket. *Föreläggande, förbud och information*. (2024). <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/tillsyn-enligt-miljobalken/ingripande-tvangsatgarder-och-sanktioner/rad-forlaggande-eller-forbud/> (Hämtad 2024-12-10).

²⁰² Se 30 kap. 1 och 3 §§ MB. och 3 kap. 3§ i förordningen (2012:259) om miljösanktionsavgifter.

²⁰³ Kammarkollegiet. *Betala miljösanktionsavgift*. (2022). <https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/avgifter-och-inkasso/betala-miljosanktionsavgift> (Hämtad 2024-12-19).

²⁰⁴ Se 38 § första stycket 1 förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

²⁰⁵ Naturvårdsverket. *Miljösanktionsavgift*. (u.å.). <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/tillsyn-enligt-miljobalken/ingripande-tvangsatgarder-och-sanktioner/miljosanktionsavgift/> (Hämtad 2024-12-19).

²⁰⁶ Jfr. MÖD M 6201–22.

Tillsynsmyndigheten kan också besluta om förelägganden och eventuellt vite, även om det redan har beslutats om MSA.²⁰⁷

MSA eller inte?

Vid bedömning av beslut om MSA kan fattas kan dessa punkter från Naturvårdsverkets vägledning om miljöskaktionsavgifter ge vägledning:

- Det är frågan om en påbörjad anmälningspliktig verksamhet eller anmälningspliktig behandling.
- Det är inte en tidigare anmäld verksamhet.
- Det framgår tydligt att anmälningspliktiga behandlingar har erbjudits till allmänheten eller att allmänheten har fått behandlingar utan att anmälan har gjorts.
- Det framgår tydligt vem som ska anses som verksamhetsutövare och som skaktionsavgiften kan riktas till.

Exempel på tillsynsåtgärder

Här följer några exempel på olika åtgärder som tillsynsmyndigheten kan vidta enligt 26 kap. 9 § MB, som utgår från kraven på kunskap enligt 2 kap. 2 § MB:

- Tillsynsmyndigheten kan förelägga om att vidta åtgärder för att höja kompetensen i verksamheten. Det kan till exempel innebära att verksamhetsutövare och eventuell personal går en viss utbildning eller får erfarenhet från andra, liknande verksamheter.²⁰⁸
- Tillsynsmyndigheten kan besluta att förbjuda verksamheten om det bedöms att bristen på kunskap och kompetens är så allvarlig att det utgör en påtaglig risk för infektioner och andra hälsoproblem. Ett sådant beslut åtföljs av krav på åtgärder som måste uppfyllas innan verksamheten får öppnas igen.
- Tillsynsmyndigheten ska besluta om miljöskaktionsavgift om en anmälningspliktig verksamhet påbörjats utan att först anmälas. Detta gäller även om verksamhetsutövaren inte hade kunskap om anmälningsplikten.²⁰⁹

²⁰⁷ Se 26 kap. 1 § andra stycket och 9 § MB.

²⁰⁸ Se 2 kap. 2 § MB och 26 kap. 9 § MB.

²⁰⁹ Se 30 kap. 1–2 §§ MB.

Miljöbalken

MB:s mål är att stödja en hållbar utveckling för att säkerställa en hälsosam och god livsmiljö för både nuvarande och framtida generationer.²¹⁰ MB ska enligt 2 kap. 1 § tillämpas så att både människors hälsa och miljön skyddas från skador och olägenheter, till följd av exempelvis föroreningar eller annan påverkan.

Naturvårdsverket vägleder om hur MB ska tillämpas för att skydda naturen, miljön och människors livsmiljöer.²¹¹ Folkhälsomyndigheten ger vägledning om hur MB används för att förebygga hälsorisker och skydda människors hälsa från miljörelaterade påverkan.²¹²

Hänsynsreglerna

MB:s grundläggande hänsynsregler framgår av 2 kapitlet och riktar sig till både individer och verksamheter som är verksamma inom områden som omfattas av balken. Dessa regler syftar till att uppnå MB:s övergripande mål. Reglerna gäller samtidigt som annan relevant lagstiftning, om inte något särskilt undantag anges.

- *Den omvända bevisbördan, 2 kap. 1 § MB* – Den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska visa att detta kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa eller för miljön, samt kunna visa att MB:s regler följs.
- *Kunskapskravet, 2 kap. 2 § MB* – Den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska ha kunskap om vad detta innebär för människors hälsa och för miljön. Mer om kunskapskravet finns i avsnittet *Kunskap och kompetens*.
- *Skyddsåtgärder och försiktighetsmått, 2 kap. 3 § MB* – Redan risken för olägenhet innebär krav på åtgärd. Läs mer om åtgärder i avsnitten *Skyddsåtgärder* och *Val av teknik*.
- *Produktval, 2 kap. 4 § MB* – Den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska välja sådana produkter som är minst skadliga för hälsan och miljön. Mer om kemikalieval finns i avsnittet *Val av kemikalier och produkter*.
- *Hushållning och kretslopp, 2 kap. 5 § MB* – Den som bedriver en verksamhet ska hushålla med råvaror och energi.

²¹⁰ Se 1 kap. 1 § MB.

²¹¹ Naturvårdsverket. *Miljöbalken*. (u.å.). <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/> (Hämtad 2024-12-10).

²¹² Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om miljöbalkens regler*. (2024). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/tillsyn-inom-halsoskydd/tillampa-miljobalken/> (Hämtad 2024-12-10).

- *Lokalisering, 2 kap. 6 § MB* – Den plats för verksamheten eller åtgärden som väljs ska vara lämplig och innebära minsta intrång och olägenhet för hälsa och miljö.
- *Skälighet, 2 kap. 7 § MB* – Den innebär bland annat att krav som ställs enligt MB ska vara hälso- och miljömässigt motiverade utan att vara ekonomiskt orimliga.

Olägenhet för människors hälsa

Hälsoskydd handlar om att skydda människor från störningar eller olägenheter som kan påverka deras hälsa negativt. En olägenhet för människors hälsa definieras som en störning som, enligt medicinska eller hygieniska bedömningar, kan påverka en individs fysiska eller psykiska hälsa.²¹³ Detta inkluderar även faktorer som påverkar välbefinnandet, såsom lukt eller inomhusklimat.²¹⁴

För att en störning ska klassas som en olägenhet måste den vara mer än tillfällig samt inte obetydlig.²¹⁵ En ringa störning är en sådan störning som bara påverkar någon enstaka person negativt, medan människor i allmänhet inte störs. Störningen ska ha viss varaktighet, antingen genom att den pågår under en viss tid eller återkommer regelbundet. Vid bedömningen tas även hänsyn till mer känsliga personer, som allergiker.²¹⁶

Olägenheter ska bedömas utifrån medicinska och hygieniska kriterier, utan att ekonomiska eller tekniska faktorer tas i beaktande.²¹⁷ Vid beslutet om krav på åtgärder görs bedömningen av hur långtgående åtgärder som är skäligt att kräva.²¹⁸

²¹³ Se 9 kap. 3 § MB.

²¹⁴ Se prop. 1997/98:45 del 2, s. 15 och 109.

²¹⁵ Se 9 kap. 3 § MB.

²¹⁶ Se prop. 1997/98:45 del 2, s. 15 och 109.

²¹⁷ Se prop. 1997/98:45 del 2, s. 109.

²¹⁸ Se 2 kap. 7 § MB.

Egenkontroll i yrkesmässig hygienisk verksamhet

Detta avsnitt ger en övergripande introduktion till egenkontroll inom yrkesmässiga hygieniska verksamheter. Syftet är att förklara centrala begrepp, belysa hur miljölagstiftningen påverkar dessa verksamheter och ge viss vägledning för tillsyn. Avsnittet utgör en sammanfattande beskrivning och omfatta inte alla områden eller all tillämpning enligt lagstiftningen.

Lagstiftning som styr egenkontrollen

Enligt 26 kap. 19 § MB har verksamhetsutövare ett ansvar att fortlöpande planera och kontrollera sin verksamhet för att förebygga och motverka skador och olägenheter för människors hälsa eller miljön. Denna bestämmelse uppger även att den som bedriver sådan verksamhet eller vidtar sådan åtgärd ska också genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön. Utöver detta uppger denna bestämmelse att verksamhetsutövaren måste kunna lämna förslag till kontrollprogram eller förbättrande åtgärder till tillsynsmyndigheten, om tillsynsmyndigheten begär det.

Lagstiftningen anger inte exakt hur egenkontrollen utformas eller genomförs, utan detta avgörs av verksamhetsutövaren utifrån faktorer som lokalens utformning, arbetssätt och utrustning. Egenkontrollen anpassas efter verksamhetens art och omfattning, vilket innebär att den kan se olika ut mellan olika typer av verksamheter.

Förordning om verksamhetsutövarens egenkontroll

För att förtydliga vad några av skyldigheterna i MB innebär i praktiken finns förordning om verksamhetsutövares egenkontroll, förkortad FVE. Förordningen konkretiserar de krav som ställs på hur egenkontrollen ska genomföras för bland annat anmälningsskyldiga verksamheter.

Verksamheter som omfattas av FVE ska enligt:

- 4 § FVE – Ha en fastställd och dokumenterad fördelning av det organisatoriska ansvaret inom verksamheten för de frågor som gäller för verksamheten enligt MB, föreskrifter som meddelats med stöd av MB, samt domar och beslut rörande verksamhetens bedrivande och kontroll meddelade med stöd av de tidigare nämnda författningarna.
- 5 § FVE – Upprätta dokumenterade rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning med mera för drift och kontroll hålls i gott skick, för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljön.

- 6 § FVE – Fortlöpande och systematiskt undersöka och bedöma riskerna med verksamheten ur hälso- och miljösynpunkt. Resultatet av undersökningar och bedömningar ska dokumenteras. De utgör en grund för planering av förebyggande åtgärder. Om en driftstörning eller liknande händelse inträffar i verksamheter som kan leda till olägenheter för människors hälsa eller miljön ska verksamhetsutövaren omgående underrätta tillsynsmyndigheten om detta.
- 7 § FVE – Förteckna de kemiska produkter och biotekniska organismer som används i verksamheten och som kan innebära risker från hälso- eller miljösynpunkt.

Allmänna råd om yrkesmässig hygienisk verksamhet

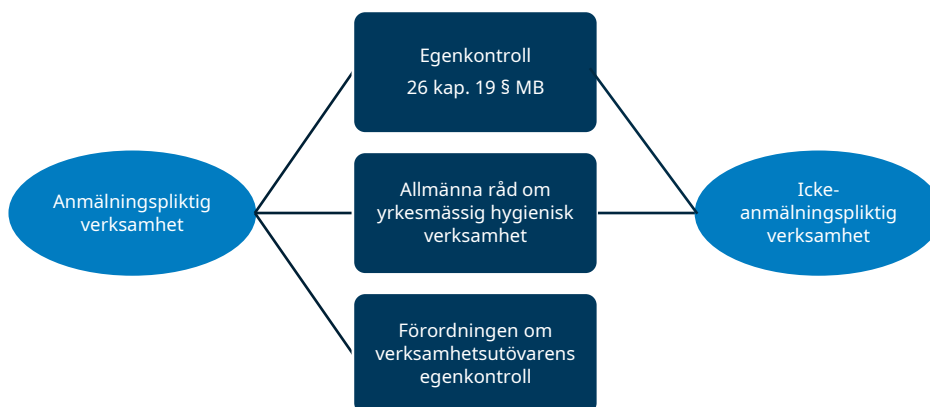
Egenkontrollen för yrkesmässiga hygieniska verksamheter behandlas även i HSLF-FS 2025:62. Där anges att verksamhetsutövaren bör anpassa egenkontrollen till den aktuella verksamheten och, där det är relevant, ha dokumenterade rutiner för bland annat:

- upprätthållande av god hygien i samband med behandlingar,
- åtgärder för förebyggande av och hantering vid misstanke om smitta eller annan olägenhet för människors hälsa,
- fortlöpande underhåll av lokaler och inredning,
- städning, rengöring och skötsel av lokaler och utrustning samt för kontroll av dessa åtgärder,
- hantering och val av kemiska ämnen, och
- kommunikation med kunderna.

Dokumentationen bör hållas tillgänglig för tillsynsmyndigheten.

Egenkontroll och anmälningsplikt

Här nedan visas en översiktlig bild som visar hur regler och rekommendationer för egenkontroll förhåller sig till verksamheter som är anmälningspliktiga respektive icke-anmälningspliktiga.

Tillämpning av egenkontroll i yrkesmässiga hygieniska verksamheter

Samtliga yrkesmässiga hygieniska verksamheter omfattas, där det är relevant, av bestämmelserna i MB och HSLF-FS 2025:62 när det gäller egenkontroll. Verksamheter som använder stickande eller skärande verktyg innebär en högre risk för blodsmitta eller annan smitta är anmälningspliktiga²¹⁹ vilket medför mer långtgående krav på egenkontroll. De ska utöver att de tidigare nämnda bestämmelserna även följa kraven i FVE.

En del av arbetet med egenkontroll innebär exempelvis att ha rutiner för kontinuerliga uppdateringar och revideringar av egenkontrollen. Revideringar kan också bli aktuella vid exempelvis förändringar i lagstiftningen, införande av nya behandlingsmetoder eller om verksamhetsutövaren, efter en orsaksutredning av ett tillbud, konstaterar att det finns behov av att justera rutinerna för att förebygga liknande händelser i framtiden.

Skriftlig dokumentation

Yrkesmässiga hygieniska verksamheter bör ha dokumenterade rutiner, i de fall det är relevant, för bland annat upprätthållande av god hygien i samband med behandlingar, åtgärder för förebyggande av och hantering vid misstanke om smitta eller annan olägenhet för människors hälsa och kommunikation med kunderna. Dokumentationen bör hållas tillgänglig för tillsynsmyndigheten.²²⁰

Anmälningspliktiga verksamheter omfattas dessutom av dokumentationskrav enligt FVE.²²¹

I båda fallen är det av vikt att dokumentationen är tydlig och lätt att förstå, det underlättar både för de som bedriver verksamheten och för tillsynsmyndigheten.

²¹⁹ Se 38 § första stycket 1 förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

²²⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

²²¹ Se 4–6 §§ FVE.

Ansvarsfördelning

Anmälningsskyldiga verksamheter behöver ha en skriftlig dokumentation av fördelning av ansvarsområdet inom verksamheten.²²² Detta gäller även om det är en enmansverksamhet.

Arbetsuppgifterna kan vara fördelade inom verksamheten på ett sätt som främjar ett effektivt och förebyggande arbete. I vissa fall kan det innebära att den verksamhetsansvarige överlämnar hela eller delar av kontroll- och åtgärdsarbetet till någon annan i verksamheten. Det är samtidigt angeläget att komma ihåg att verksamheter är organiserade på olika sätt och har olika förutsättningar.

För en enmansverksamhet kan en sådan överlämning gälla ansvaret för olika funktioner mellan verksamhetsutövaren och fastighetsägaren eller hyresvärden för den lokal som används, till exempel sophantering eller ventilation. För en verksamhet med flera anställda kan det gälla uppdelningen av olika funktioner inom verksamheten.²²³

För en verksamhet som bedrivs tillsammans med andra verksamheter i samma lokal kan det gälla uppdelning av olika funktioner mellan de olika verksamheterna för att säkerställa att en god hygien uppnås.

Exempel på vad en ansvarsfördelning kan klargöra

- Vem som ansvarar för olika delar av verksamheten
- Vem som ser till att utrustningen kontrolleras
- Vem som ansvarar för att åtgärder genomförs
- Vem som håller rutiner och dokument uppdaterade

Bedömning av risk

För att en verksamhetsutövare ska kunna genomföra en meningsfull egenkontroll är det avgörande att denne identifierar och bedömer de kritiska momenten och produkterna i verksamheten som kan utgöra en hälsorisk. Det handlar inte enbart om att följa regler, utan om att kontinuerligt reflektera över vad i verksamheten som kan innebära en hälsorisk för kunder och personal.

²²² Se 4 § FVE.

²²³ Naturvårdsverket. *Egenkontroll – en fortlöpande process. Handbok 2001:3*, s. 22–24.
<https://www.naturvardsverket.se/4ac1dc/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0113-2.pdf> (Hämtad 2025-05-05).

Tankesättet innebär att identifiera faror och bedöma hur sannolikt det är att de kan inträffa. Ju större sannolikheten är, desto större behov finns av förebyggande åtgärder. En bedömning av risk behöver göras både vid större förändringar i verksamheten, så som vid införande av nya metoder, utrustning eller ombyggnation, och regelbundet i det löpande arbetet. På så sätt hålls bedömningen aktuell och verksamheten bättre rustad att förebygga problem.

En del av bedömning av sker även i direkt samband med behandling, vilket innebär att verksamheten kan ha rutiner för att samla in relevant information från kunden innan behandlingen påbörjas. Enligt HSLF-FS 2025:62 bör den som utför en behandling vara uppmärksam på eventuella sjukdomar, sår, allergier eller skador hos kunden och göra en bedömning av om en behandling kan utföras utan risk för överföring av smitta. Exempel är pågående infektioner, hudsjukdomar, känd antibiotikaresistens eller diabetes.

Utöver detta bör information om eventuella hälsorisker i samband med den hygieniska behandlingen lämnas till kunden innan behandlingen påbörjas.²²⁴ Informationen kan anpassas till den behandling som planeras. Det är även viktigt att det finns rutiner för hur olika situationer hanteras, exempelvis när det kan vara lämpligt att avboka eller boka om en behandling till ett annat tillfälle.²²⁵

För icke-anmälningsskyldiga verksamheterna, där det är aktuellt, bör rutiner gällande åtgärder för förebyggande av och hantering vid misstanke om smitta eller annan olägenhet för människors hälsa dokumenteras.²²⁶ För anmälningsskyldiga verksamheter är dokumentationskravet mer långtgående. Resultatet från bedömningar och utredningar behöver dokumenteras. Även rutiner för att förebygga och hantera misstanke om smitta eller annan olägenhet för människors hälsa ska dokumenteras.²²⁷

²²⁴ Se HSLF-FS 2025:62.

²²⁵ Se HSLF-FS 2025:62.

²²⁶ Se HSLF-FS 2025:62.

²²⁷ Se 5–6 §§ FVE.

Vilka risker kan finnas i en verksamhet?

Det finns inga specifika krav på hur en verksamhet ska genomföra sina bedömningar av risker eller en fastställd lista över vilka områden som ska omfattas. Varje verksamhet behöver därför själv identifiera, reflektera över och bedöma relevanta risker. Nedan följer exempel på riskområden som kan förekomma:

- Finns det steg i behandlingen, eller efter behandlingen, som kan innebära risker eller faror för kunden? Exempelvis mikroorganismer kan orsaka infektioner.
- Medför utformningen av lokalen några risker?
- Används kemiska produkter som kan utgöra risk eller fara för kunden? Exempelvis kemikalier som kan leda till irritation, allergier eller annan överkänslighet.
- Kan utrustningen som används medföra risker eller annan olägenhet?

Skyddsåtgärder och regelbunden kontroll

När det finns risker som kan påverka människors hälsa är det viktigt att vidta skyddsåtgärder som är anpassade efter riskens omfattning. Syftet är att förebygga olägenheter för hälsan genom att arbeta proaktivt och välja åtgärder som är effektiva utifrån de specifika förutsättningarna i varje enskilt fall.²²⁸

Inom ramen för egenkontrollen är det dessutom nödvändigt för anmälningspliktiga verksamheter att dokumentera vilka skyddsåtgärder som vidtas, vilka risker de hanterar och vilken typ av hälsopåverkan de är avsedda att förebygga. Syftet är att säkerställa att verksamheten fortlöpande kontrolleras och bedrivs på ett sätt som motverkar risker för människors hälsa.

I HSLF-FS 2025:62 finns flera skyddsåtgärder som verksamheter bör vidta i de fall det är relevant. Detta gäller anmälningspliktiga och icke-anmälningspliktiga verksamheter.

²²⁸ Se 2 kap. 3 § MB.

Sådana åtgärder som kan ingå i egenkontrollen är bland annat:

- upprätthållande av god hygien i samband med behandlingar,
- åtgärder för förebyggande av och hantering vid misstanke om smitta eller annan olägenhet för människors hälsa,
- fortlöpande underhåll av lokaler och inredning,
- städning, rengöring och skötsel av lokaler och utrustning samt för kontroll av dessa åtgärder,
- hantering och val av kemiska ämnen, och
- kommunikation med kunderna.²²⁹

Genom att arbeta systematiskt med skyddsåtgärder kan verksamheten minska risken för negativ hälsopåverkan och samtidigt uppfylla gällande lagstiftning. Det är även angeläget att det finns tydliga rutiner som anger hur ofta kontroller och skyddsåtgärder genomförs. Detta för att säkerställa att lokaler hålls i ordning, hygien och utrustning sköts på rätt sätt samt att skyddsåtgärder fungerar effektivt.

Exempel på skyddsåtgärder och kontroller

Förutom skyddsåtgärder och kontroller som verksamheterna bör vidta enligt HSLF-FS 2025:62, kan det även finnas andra åtgärder och kontroller. Nedan följer några exempel.

- Kontroll av varmvatten
- Kontroll av ventilationssystem
- Kontroll av märkning och hållbarhet av kosmetiska produkter
- Uppföljning av verksamhetens rutiner

Val av teknik

En av MB:s hänsynsregler innebär att den bästa möjliga tekniken ska användas.²³⁰ Det kan bland annat innebära att den teknik som används vid hygieniska behandlingar säkerställer att god hygien upprätthålls och att hälsoproblem förebyggs enligt syftet i MB.

Tekniken behöver inte vara den senaste eller dyraste, utan en beprövad teknik med tillräcklig skyddsnivå kan vara tillräcklig. Det är grundläggande att den valda tekniken är rimlig med hänsyn till kostnad och den skyddsnivå som avses uppnås.²³¹

²²⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

²³⁰ Se 2 kap. 3 § MB.

²³¹ Se 2 kap. 7 § MB.

Det är centralt att verksamhetsutövaren använder en teknik ger en godtagbar skyddsnivå för de behandlingar som utförs och har dokumentation som stödjer det. För kosmetiska eller kemiska produkter som används i verksamheten är det viktigt att de inte riskerar att orsaka skada eller olägenhet för människors hälsa genom sitt innehåll eller på grund av hur de hanteras.

Anmälningsskyldiga verksamheter har krav på sig att ha en förteckning över de kemiska produkter som hanteras inom verksamheten och som kan innebära risker för miljön eller människors hälsa.²³²

Det är grundläggande att verksamheten följer tillverkarens anvisningar för det instrument eller produkt som används, vare sig det handlar om ett instrument, en apparat för rengöring av instrument eller en produkt som används i samband med behandling.

En del produkter som används inom yrkesmässig hygienisk verksamhet räknas inte som kosmetiska produkter, tatueringsfärger eller medicintekniska produkter vilka omfattas av särskilda regelverk. I dessa fall kan bestämmelser i produktsäkerhetslagen (2004:451) eventuellt vara tillämpliga. Där framgår att lagens syfte är att säkerställa att varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna inte orsakar skada på person.²³³

Kunskap och kompetens

Enligt kunskapskravet i MB ska den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd skaffa sig en kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.²³⁴ Omfattningen av kunskap och kompetens är beroende på vilken typ av verksamhet eller åtgärd det handlar om samt hur stor verksamheten eller åtgärden är.²³⁵ Ju större risk det är att den påverkar människors hälsa eller miljö, desto mer kunskap behövs.

Rekommendationer som grundar sig på kunskapskravet återfinns i SLF-FS 2025:62. Där framgår det att verksamhetsutövare bör begränsa risken för överföring av smitta genom att bland annat vara uppmärksam på eventuella sår, allergier eller skador hos kunden och göra en bedömning av om en behandling kan utföras utan risk för överföring av smitta. Detta gäller för både anmälningsskyldiga och icke-anmälningsskyldiga verksamheter.

²³² Se 7 § FVE.

²³³ Se 1 § produktsäkerhetslagen.

²³⁴ Se 2 kap. 2 § MB.

²³⁵ Se prop. 1997/98:45 del 2, s. 14.

För en yrkesmässig hygienisk verksamhet kan detta exempelvis innefatta att ha kunskap om riskerna för infektioner, smittspridning och andra skador som kan förekomma i verksamheten samt hur dessa kan förebyggas. I denna kontext kan det även vara avgörande med kunskap om vilken utrustning som används och hur den hanteras, rengörs och underhålls.

Ett sätt att visa på kunskap och kompetens är utbildningar och erfarenheter som verksamhetsutövaren och andra berörda personer har genomgått. Praktik, lärlingsprogram eller erfarenheter från liknande verksamheter kan också bidra till att utveckla nödvändig kunskap. Tillsynsmyndigheten gör en bedömning om utbildning och erfarenhet är tillräckliga för de behandlingar som utförs.

Det kan vara svårt för tillsynsmyndigheten att bedöma verksamhetsutövarens kunskap och kompetens enbart utifrån dokumentation och inspektion på plats. En tydlig och väl genomarbetad egenkontroll som omfattar de risker för hälsoproblem som finns i verksamheten, och som innehåller rutiner för god hygien och relevanta skyddsåtgärder, kan däremot vara en indikation på att det finns tillräcklig kunskap och kompetens hos verksamhetsutövaren.

Exempel på kunskap och kompetens

Listan nedan är inte fullständig eller uttömmande utan en bedömning behöver göras i det enskilda fallet utifrån verksamhetens inriktning och omfattning. Listan kan fungera som stöd för att identifiera tecken på om verksamheten uppfyller kraven på kompetens och kunskap.

- Granska hur genomarbetad och implementerad egenkontrollen är.
- Granska vilka rutiner som finns för skyddsåtgärder och god hygien samt vad dessa rutiner syftar till att förebygga.
- Be verksamhetsutövaren att visa hur ett eller flera moment i verksamheten genomförs, och samtidigt redogöra för hur de arbetar med riskbedömningar kopplade till dessa moment.

Information till kunden

I HSLF-FS 2025:62 framgår att verksamheten bör lämna information om eventuella hälsorisker i samband med den hygieniska behandlingen innan behandlingen påbörjas.

Efter behandlingen bör kunden, i de delar det är relevant, få skriftlig information om

- speciell efterbehandling,
- hur behandlat område bör skötas, och
- vem kunden kan vända sig till vid eventuella komplikationer.

Informationen kan i vissa fall även innefatta begränsningar under eventuell läkningstid exempelvis vad gäller sol och bad. Eftersom informationen lämnas skriftligt möjliggör det för kunden att gå tillbaka och läsa även i hemmet.

Exempel på kundinformation

Nedan följer några exempel på behandlingar där det kan vara aktuellt med kundinformation. Tillsynsmyndigheten gör bedömning i varje enskilt fall.

- Tatuering – huden kan behöva hållas ren och smörjas för att läka.
- Piercing – rengöring och skötsel är viktigt för att undvika infektion.
- Vaxning – huden kan bli känslig och kan behöva lugnande produkter för hud.
- Microneedling – huden kan bli extra känslig och kan behöva skyddas mot smuts och sol för att undvika irritation.

Vid tatueringstillfällen finns ytterligare krav enligt den så kallade Reach-förordningen.²³⁶ Av de kraven framgår den information som tatuerare ska förse kunden med före tatuering.²³⁷

²³⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.

²³⁷ Se post 75 punkten 7 i bilaga XVII till Reach-förordningen.

Händelse med allvarliga hälsoproblem

Enligt HSLF-FS 2025:62 bör verksamhetsutövaren bland annat ha dokumenterade rutiner för åtgärder för förebyggande av och hantering vid misstanke om smitta eller annan olägenhet för människors hälsa. Detta gäller för samtliga yrkesmässiga hygieniska verksamheter, oavsett om de omfattas av anmälningsplikt eller inte.

En verksamhet i detta sammanhang kan ha nytta av ett system för att fånga upp kunders problem efter behandlingar, både för att hjälpa kunden och för att identifiera vad i behandlingen som kan ha orsakat problemet. Detta kan ingå som en del av egenkontrollen för att säkerställa att riskbedömningen och skyddsåtgärderna är uppdaterade.

Anmälningspliktiga verksamheter omfattas även av 6 § FVE, som bland annat anger att verksamhetsutövaren omgående ska underrätta tillsynsmyndigheten vid en driftstörning eller annan händelse som kan leda till olägenhet för människors hälsa eller miljön. Resultatet av de undersökningar och bedömningar som görs med anledning av händelsen ska dokumenteras.

Om en driftstörning eller liknande händelse skulle inträffa i en yrkesmässig hygienisk verksamhet som inte är anmälningspliktig är det betydelsefullt att tillsynsmyndigheten får information om det. Det är centralt att verksamhetsutövaren utreder orsaken till händelsen och vidtar lämpliga åtgärder för att förebygga att det sker igen.

Tillsynsmyndigheten kan därefter bedöma om de vidtagna insatserna är tillräckliga för att minska risken för återkommande problem. Om åtgärderna bedöms som otillräckliga har tillsynsmyndigheten möjlighet att besluta om att tillfälligt stoppa en viss behandling eller hela verksamheten tills bristerna har åtgärdats.²³⁸

²³⁸ Se 26 kap. 9 § MB.

Vad kan vara en allvarlig händelse eller olägenhet?

Det är inte alltid helt tydligt vad som kan betraktas som en olägenhet för människors hälsa och som ska anmälas till tillsynsmyndigheten. Bedömningen görs i det enskilda fallet utifrån omständigheterna. Nedan följer exempel på händelser som i vissa situationer kan bedömas som allvarliga.

- Infektion eller annan hälsopåverkan som medför att kunden behöver uppsöka hälso- och sjukvård
- Infektion eller annan hälsopåverkan där tillståndet inte läker ut av sig själv
- Infektion eller annan hälsopåverkan som förvärras med tiden

Val av kemikalier och produkter

Produktvalsprincipen i MB anger att den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd väljer sådana produkter som är minst skadliga för hälsan och miljön. Om det är möjligt byts sådana produkter ut mot sådana som kan antas vara mindre farliga.²³⁹ Verksamheten bör även, där det är relevant, ha dokumenterade rutiner för hantering och val av kemiska ämnen.²⁴⁰

I enlighet med 7 § FVE omfattas anmälningspliktiga verksamheter även av att ha en förteckning över de kemiska produkterna samt biotekniska organismer som hanteras inom verksamheten och som kan innebära risker från hälso- och miljösynpunkt. Läs mer om detta i avsnittet *Förteckning över kemikalier*.

I yrkesmässiga hygieniska verksamheter innebär detta bland annat att det vid val av kemikalier och kosmetiska produkter är viktigt att säkerställa att produkterna, i så stor utsträckning som möjligt, förebygger infektioner, allergier och annan form av överkänslighet. Exempel på produkter kan vara desinfektionsmedel, rengöringsmedel, smink, salvor och liknande produkter.

Det finns även andra lagar och regler som styr kemikaliehanteringen. EU:s kemikalieförordning Reach innehåller regler för bland annat registrering av ämnen, restriktioner och förbud mot vissa ämnen, krav på tillstånd för särskilt farliga ämnen och skyldighet att informera kunder. Förordningen ställer också krav på att användare av kemiska produkter följer specifika regler för säker hantering och användning.

²³⁹ Se 2 kap. 4 § MB.

²⁴⁰ Se HSLF-FS 2025:62.

Exempel på rutiner och åtgärder för hantering av kemikalier och kosmetiska produkter

Nedan finns frågor avsedd som ett stöd för att väcka reflektion och ge uppslag för relevanta rutiner inom yrkesmässig hygienisk verksamhet. Observera att listan inte är uttömmande och inte nödvändigtvis relevant för alla typer av hygieniska verksamheter.

- Kontrolleras hållbarhet och utgångsdatum på produkter regelbundet?
- Finns det tillräckliga skyddsåtgärder för förvaring av aktuella kemikalier?
- Vilka rutiner har verksamheten för att säkerställa att produkterna som köps in är säkra?

Säkerhetsdatablad

Säkerhetsdatablad är ett dokument som innehåller relevant information om en kemisk produkts egenskaper, särskilt sådant som rör hälsa, miljö och säker hantering. Det kan även vara ett verktyg för att kunna hantera produkten på ett säkert sätt i yrkesmässiga miljöer. Innehållet i ett säkerhetsdatablad är reglerat i bilaga II till Reach-förordningen och omfattar bland annat information om risker, skyddsåtgärder, första hjälpen, hantering vid spill, lagring samt hur produkten ska förvaras och bortskaffas. Det är tillverkaren, importören eller leverantören av produkten som ansvarar för att ta fram och tillhandahålla ett korrekt och uppdaterat säkerhetsdatablad.²⁴¹

Observera att kosmetiska produkter inte omfattas av kravet på säkerhetsdatablad.²⁴² Detta gäller även några medicintekniska produkter.²⁴³ Däremot kan kemikalier som rengörings- och desinfektionsmedel omfattas av kravet på säkerhetsdatablad.²⁴⁴

²⁴¹ Se artikel 31 i Reach-förordningen.

²⁴² Kemikalieinspektionen. *Kosmetiska produkter*. (2024). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/regler-for-nagra-produktgrupper/kosmetiska-produkter---kort-om-regler> (Hämtad 2024-12-10).

²⁴³ Kemikalieinspektionen. *Säkerhetsdatablad för medicintekniska produkter*. (2024). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieomradet/eu-gemensam-lagstiftning/reach-forordningen/sakerhetsdatablad/sakerhetsdatablad-for-medicintekniska-produkter> (Hämtad 2024-12-10).

²⁴⁴ Kemikalieinspektionen. *Säkerhetsdatablad*. (2025). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieomradet/eu-gemensam-lagstiftning/reach-forordningen/sakerhetsdatablad> (Hämtad 2025-05-07).

Förteckning över kemikalier

Enligt 7 § FVE omfattas anmälningspliktiga verksamheter av kravet att föra en förteckning över de kemiska produkter som hanteras inom verksamheten och som kan innebära risker från hälso- och miljösynpunkt.

Dokumentationen ska innehålla följande information om produkterna:

1. Produktens namn
2. Användning och omfattning av produkten
3. Produktens hälso- och miljöskadlighet

Om information finns tillgängligt kan även produktens klassificering med avseende på hälso- och miljöskadlighet anges.²⁴⁵ Verksamhetsutövaren kan efterfråga information från tillverkaren avseende produktens hälsopåverkan.

I de fall det är lämpligt är produkterna dessutom märkta med varningssymboler, piktogram, varningstext samt ha ett tillhörande säkerhetsdatablad.²⁴⁶ Om verksamheten saknar tillgång till ett säkerhetsdatablad för en viss produkt kan de efterfråga det direkt från leverantören.

Tillsammans utgör dokumentationen och säkerhetsdatabladen en del av kemikalieförteckningen, som i sin tur ingår som ett led i verksamhetens egenkontroll. Säkerhetsdatabladen kan med fördel förvaras i närheten av aktuell produkt, i händelse av tillbud som exempelvis förtäring eller spill.

Miljöpåverkan

Det är grundläggande att tillsynsmyndigheten vid sin tillsyn tar hänsyn till den påverkan som verksamheten och de produkter som används har på miljön. Detta kan inkludera kemikaliers påverkan på miljön eller hur avfall hanteras på ett sätt med minsta möjliga miljöpåverkan. Det är betydande att verksamheterna väljer behandlingar och produkter som orsakar så liten miljöpåverkan som möjligt, samt förebygger eller minimerar skador på människors hälsa och miljön.²⁴⁷

För yrkesmässiga hygieniska verksamheter är det dock viktigt att miljöhänsyn inte leder till att säkerheten och de förebyggande åtgärderna för exempelvis smittskydd försämrats, eftersom MB också har som syfte att skydda människors hälsa.

²⁴⁵ Se 7 § FVE.

²⁴⁶ Se artikel 17–31 i Reach-förordningen.

²⁴⁷ Se 2 kap. 2–3 § MB.

Omvänd bevisbörda

Enligt 2 kap. 1 § MB vilar ansvaret för att skydda människors hälsa och miljön på den som driver en verksamhet. Principen kallas för omvänd bevisbörda och innebär att verksamhetsutövaren förväntas känna till vilka lagar och regler som gäller och kunna visa att dessa följs.

Tillsynsmyndigheten har inte i uppgift att i detalj tala om vad som krävs i varje enskild verksamhet, utan det är den som bedriver verksamheten som behöver visa att arbetet sker på rätt sätt.

I 26 kap. 19 § MB framgår att verksamhetsutövaren också ska ha en fortlöpande kontroll över verksamheten, så kallad egenkontroll. Lagen ställer inte krav på exakt hur egenkontrollen ska vara utformad, men det är viktigt att den fungerar i praktiken. Tillsynsmyndigheten kan vid behov ge stöd och påpeka eventuella brister.

Vid tillsynsbesök eller inspektioner kan tillsynsmyndigheten begära att få se dokumentation som visar hur verksamheten arbetar med egenkontroll.²⁴⁸

Verksamheten bör hålla dokumentationen tillgänglig för tillsynsmyndigheten.²⁴⁹

Tillsynsmyndighetens roll

Det är verksamhetsutövaren som ansvarar för egenkontrollen²⁵⁰ och tillsynsmyndighetens roll är att granska hur egenkontrollen är utformad och avgöra om den är tillräcklig.

Punkter som tillsynsmyndigheten kan utgå från i bedömningen av egenkontrollen är:

- Verksamhetens omfattning och inriktning,
- Lokaler och teknisk utrustning,
- Risker för smitta, skador eller andra hälsorisker, samt
- Verksamhetsutövarens kompetens och rutiner.

MB och tillhörande lagstiftning specificerar inte hur egenkontrollen ska genomföras, utan verksamheten kan göra den baserat på den kunskap som finns om de använda metoderna och produkterna i den specifika verksamheten. Varje verksamhet med tillhörande lokal har sina förutsättningar och därav ser egenkontrollen olika ut.

Vid anmälningspliktiga verksamheter kan tillsynsmyndigheten underlätta tillsynen genom att begära att delar av den skriftliga egenkontrollen bifogas anmälan.

²⁴⁸ Se 26 kap. 21 § MB.

²⁴⁹ Se HSLF-FS 2025:62.

²⁵⁰ Se 26 kap. 19 § MB.

Om brister identifieras eller om egenkontrollen inte bedöms uppfylla kraven i 26 kap. MB, FVE eller rekommendationerna i HSLF-FS 2025:62 kan tillsynsmyndigheten förelägga om kompletterande åtgärder.²⁵¹

Vad kan tillsynsmyndigheten granska i egenkontrollen?

Vad egenkontrollen innehåller och hur den är utformad skiljer sig mellan verksamheter. Nedan följer några exempel på områden som tillsynsmyndigheten kan kontrollera att verksamhetsutövaren har identifierat och beaktat i sin egenkontroll.

- Risker för infektioner eller annan negativ hälsopåverkan i samband med de behandlingar som verksamheten erbjuder.
- Arbetsmoment, produkter eller utrustning som kan vara kritiska ur hygien- och smittskyddssynpunkt.
- Skyddsåtgärder för att säkerställa god hygien och förebygga smittspridning.

²⁵¹ Se 26 kap. 9 § MB.

Ordlista

Annan verksamhet: Verksamhet som inte är yrkesmässig hygienisk verksamhet.

Behandlingsrum: Utrymme där behandling sker.

Desinfektion: Metod för att minska antalet förökningsbara mikroorganismer. Exempel på desinfektionsmetoder är behandling med kemiska desinfektionsmedel, UV-strålning eller behandling med hett eller kokande vatten.

Diskdesinfektor: Diskdesinfektorer används för rengöring och desinfektion av instrument, verktyg och redskap. Processen innefattar sköljning, rengöring, eftersköljning och desinfektion med rätt temperatur och tid. Vissa desinfektorer har torkfunktion, annars flyttas produkterna till torkskåp.

Engångshandskar anpassade för ändamålet: är av engångsbruk och tillverkade av ett lämpligt material för det specifika arbetsmomentet. Vanliga material i engångshandskar är nitril, vinyl och latex.

Grad av renhet: produkter som är rena, desinfekterade och sterila beroende på användning och rengöringsprocess. Engångsprodukter är antingen sterila eller icke-sterila. Grundprincipen är att desinfektion ska föregås av rengöring, och sterilisering kräver både rengöring och desinfektion för att minska mikroorganismer och förhindra att föroreningar skyddar dem.

Förhöjd risk för smitta: Det kan exempelvis vara om hud eller slemhinna är skadad eller att hud eller slemhinna penetreras vid behandlingen. Varje verksamhetsutövare behöver bedöma riskerna med verksamheten ur hälsosynpunkt och därmed komma fram till vilka behandlingsmoment som innebär en förhöjd risk för smitta.

Höggradigt rent: Ett tidigare begrepp som inte längre används eftersom det inte har stöd i europeisk standardisering. Begreppet är ersatt av ”desinfekterad” för flergångsprodukter.

Instrument: Instrument, instrumentdelar eller andra precisionsredskap som används vid hygieniska behandlingar, exempelvis nålar, blad, pincett, skalpell med mera.

Kontamination: Något har blivit förorenat eller utsatt för främmande ämnen. Det innebär exempelvis materialet, ytan eller substansen blir olämplig, skadlig eller oren för sitt avsedda ändamål.

Lokal: Alla rum och utrymmen i en byggnad som används till en verksamhet.

Mekanisk rengöring: Tvättning eller diskning med rengöringsmedel och med mekanisk påverkan på instrument och redskaps ytor eller textilier tills de bedöms som visuellt rena. Borste, svamp, vattenstråle, diskmaskin,

diskdesinfektor, tvättmaskin eller ultraljud är exempel på mekanisk rengöring.

Penetrera: Att skära eller sticka genom hudlager eller slemhinna vilket kan medföra kontakt med blod eller lymfa. Instrument som används för detta är exempelvis nålar och skalpellblad.

Punktionssäker behållare: Behållaren för stickande eller skärande material som används i behandlingar och är av material som exempelvis plast eller plåt. Stickande eller skärande material kan exempelvis vara knivblad eller nålar. Behållaren är tydligt märkt med innehållet, exempelvis stickande/skärande avfall.

Redskap: Verktyg, maskiner, apparater, insatser, handtag, hållare eller liknande hjälpmedel som används till hygieniska behandlingar. Ett redskap kan bestå av flera avtagbara delar.

Rent: Visuellt bedömning av att ytor eller textilier är rena.

Slemhinna: Är tunna vävnadsskikt som täcker flera av kroppens hålrum, exempelvis i mun, ögon och näsa. Dessa hinnor har körtlar som producerar slem, vilket hjälper till att skydda och fukta ytorna.

Smita: Infektion där oönskade mikroorganismer invaderar och förökar sig på hud eller i en vävnad eller organ och som kan orsaka skador eller sjukdomar.

Spoldesinfektor: Spoldesinfektorer rengör och desinfekterar flergångsprodukter som främst används kontakt med hel hud. Processen inkluderar tömning, sköljning, rengöring och desinfektion. Rätt lastning, diskprogram och underhåll säkerställer effektiv rengöring.

Sporkontroll/sportest: Är en kontroll av autoklavens funktion.

Sterilisering: Metod för att uppnå att instrument eller verktyg blir fritt från levande mikroorganismer, sterilt. Inom yrkesmässig hygienisk verksamhet sker det främst genom torrsterilisering (värmesterilisering) eller autoklivering.

Städmaterial: Dukar, moppar, borstar med mera för flergångs- eller engångsbruk

Tensid: En grupp ämnen som minskar ytspänningen mellan fett och vatten så att de kan blandas.

Tillsynsmyndighet: Den kommunala nämnden för miljö- och hälsoskyddsfrågor med tillhörande förvaltning. Det förekommer även tillsynsmyndigheter där flera kommuner samarbetar eller ingår i ett förbund.

Utrymme: Plats ämnat för ett visst ändamål. Ett utrymme kan vara en lokal eller del av en lokal. Ett utrymme behöver inte innebära hela lokalen.

Verksamhetsutövare: Den juridiska eller fysiska person som svarar för verksamheten.

Referenser

- Arbetsmiljöverket. *Hudbesvär och hudskador*. (2025).
<https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/hudbesvar-och-hudskador/> (Hämtad 2025-10-03).
- Arbetsmiljöverket. *Personlig skyddsutrustning*. (2025).
<https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/personlig-skyddsutrustning/> (Hämtad 2025-05-26).
- Arbetsmiljöverket. *Reach-förordningen*. (2025). <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/kemiska-risker/reach-forordningen/> (Hämtad 2025-08-27).
- Brauner, A., Castor, B., Falk, K., Kärre, K. & Sjöling, A. (red.). *Medicinsk mikrobiologi & immunologi*. (Studentlitteratur, 2021).
- EU. *Kommissionens tillkännagivande om teknisk vägledning om klassificering av avfall (2018/C 124/01)* (2018). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2018:124:FULL> (Hämtad 2025-04-02).
- Europeiska kommissionen. *Hudirriterande ämnen*. (2020)
https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/SAMANCTA/SV/Safety/SkinIrritants_SV.htm (Hämtad 2024-12-04).
- Folkhälsomyndigheten. *Om handhygien och handskar i vård och omsorg*. (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/rena-hander-raddar-liv/handhygien-och-handskar/> (Hämtad 2025-04-28).
- Folkhälsomyndigheten. *Om hiv*. (2023).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/hivdag/om-hiv/> (Hämtad 2025-04-22).
- Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om hepatit B*. (2023).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/hepatit-b/> (Hämtad 2024-11-20).
- Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om hepatit C*. (2013).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/hepatit-c/> (Hämtad 2024-11-20).
- Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om hiv*. (2024).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/hiv/> (Hämtad 2024-11-20).
- Folkhälsomyndigheten. *Sjukdomsinformation om meticillinresistenta Staphylococcus aureus (MRSA)*. (2018).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/meticillinresistenta-gula-stafylokokker-mrsa/> (Hämtad 2024-09-10).

Folkhälsomyndigheten. *Smitta i förskolan*. (2024).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/723936870a6e4ba1be3616fa123513b7/smitta-i-forskolan-vagledning.pdf> (Hämtad 2024-11-28).

Folkhälsomyndigheten. *Tillsynsvägledning om hygien och objektburen smitta – Förebyggande hälsoskyddstillsyn*. (2022).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/t/tillsynsvagledning-om-hygien-och-objektburen-smitta-/?pub=117984> (Hämtad 2024-12-02).

Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om miljöbalkens regler*. (2024).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/tillsyn-inom-halsoskydd/tillampa-miljobalken/> (Hämtad 2024-12-10).

Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om smitta från objekt och djur*. (2024).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/halsoskydd/vagledning-om-smitta-fran-objekt-och-djur/> (Hämtad 2024-11-19).

Folkhälsomyndigheten. *Vägledning om ventilation*. (2024)
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/halsoskydd/ventilation/> (Hämtad 2024-08-23).

Giftinformationscentralen. *Kemikalier*. (2023) <https://giftinformation.se/Las-mer/forgiftningar-vuxna/kemikalier/> (Hämtad 2024-11-20).

Hedin, G. *Vårdhygien – vårdrelaterade infektioner och antibiotikaresistens* (Liber AB, 2020).

Jordbruksverket. *Smittskydd och djurhälsa i Sverige*. (2024).
<https://jordbruksverket.se/djur/djurskydd-smittskydd-djurhalsa-och-folkhalsa/smittskydd-och-djurhalsa-i-sverige> (Hämtad 2024-12-18).

Kammarkollegiet. *Betala miljöskaktionsavgift*. (2022).
<https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/avgifter-och-inkasso/betala-miljosaktionsavgift> (Hämtad 2024-12-19).

Karolinska institutet. *Epidermis*. (u.å.).
https://mesh.kib.ki.se/term/D004817/epidermis?utm_source=chatgpt.com (Hämtad 2025-08-28).

Kemikalieinspektionen. *Desinfektionsmedel*. (2025).
<https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieomradet/bekampningsmedel/biocider/vanliga-typer-av-biocidprodukter/desinfektionsmedel> (Hämtad 2025-04-28).

Kemikalieinspektionen. *Desinfektionsmedel och konserveringsmedel*. (2022). <https://www.kemi.se/rad-till-privatpersoner/kemikalier-i-hemmet-och-pa-fritiden/desinfektionsmedel-och-konserveringsmedel> (Hämtad 2024-09-12).

Kemikalieinspektionen. *Kort om reglerna för tvätt- och rengöringsmedel*. (2024). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieområdet/eu-gemensam-lagstiftning/tvatt--och-rengoringsmedel/kort-om-reglerna-for-tvatt--och-rengoringsmedel> (Hämtad 2024-09-10).

Kemikalieinspektionen. *Kosmetiska produkter*. (2024). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/regler-for-nagra-produktgrupper/kosmetiska-produkter---kort-om-regler> (Hämtad 2024-12-10).

Kemikalieinspektionen. *Säkerhetsdatablad*. (2025). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieområdet/eu-gemensam-lagstiftning/reach-forordningen/sakerhetsdatablad> (Hämtad 2025-05-07).

Kemikalieinspektionen. *Säkerhetsdatablad för medicintekniska produkter*. (2024). <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/lagstiftningar-inom-kemikalieområdet/eu-gemensam-lagstiftning/reach-forordningen/sakerhetsdatablad/sakerhetsdatablad-for-medicintekniska-produkter> (Hämtad 2024-12-10).

Läkemedelsboken. *Bakteriella hudinfektioner*. (2024). <https://lakemedelsboken.se/terapiomraden/hud--och-konssjukdomar/hudsjukdomar/bakteriella-hudinfektioner/> (Hämtad 2025-06-18).

Läkemedelsverket. *CE-märkning*. (2021). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/tillverka/vagen-till-ce-marknet#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

Läkemedelsverket. *Importera och sälja*. (2019). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/salja#hmainbody1> (Hämtad 2024-12-17).

Läkemedelsverket. *Kosmetika*. (u.å.). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/kosmetika> (Hämtad 2024-12-18).

Läkemedelsverket. *Läkemedel eller inte läkemedel*. (2020). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/behandling-och-forskrivning/kopa-anvanda-och-hantera/vad-ar-ett-lakemedel/lakemedel-eller-inte-lakemedel#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

Läkemedelsverket. *Märkningsregler*. (2022). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/tatueringsfarger/regler-for-tatueringsfarger/markningsregler#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

Läkemedelsverket. *Tatuerare ska ge kunden information*. (2022). <https://www.lakemedelsverket.se/sv/tatueringsfarger/regler-for-tatueringsfarger/tatuerare-ska-ge-kunden-information#hmainbody1> (Hämtad 2025-04-28).

Läkemedelsverket. *Tatueringsfärger*. (u.å.).

<https://www.lakemedelsverket.se/sv/tatueringsfarger> (Hämtad 2024-12-18).

Läkemedelsverket. *Är det en medicinteknisk produkt?* (2019).

<https://www.lakemedelsverket.se/sv/medicinteknik/tillverka/ar-det-en-medicinteknisk-produkt#hmainbody1> (Hämtad 2025-02-20).

Nationell arbetsgrupp (NAG) Vårdhygien. *Vägledning för desinfektion i vården* (2024).

<https://kunskapsstyrningvard.se/download/18.1cdd270719913c1ed712346/1756990063955/Desinfektion-i-varden-vagledning.pdf> (Hämtad 2025-10-03).

Naturvårdsverket. *Egenkontroll – en fortlöpande process. Handbok 2001:3*.

<https://www.naturvardsverket.se/4ac1dc/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0113-2.pdf> (Hämtad 2025-05-05).

Naturvårdsverket. *Föreläggande, förbud och information*. (2024).

<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/tillsyn-enligt-miljobalken/ingripande-tvangsatgarder-och-sanktioner/rad-forlaggande-eller-forbud/> (Hämtad 2024-12-10).

Naturvårdsverket. *Miljöbalken*. (u.å.).

<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/> (Hämtad 2024-12-10).

Naturvårdsverket. *Miljösanktionsavgift*. (u.å.).

<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/tillsyn-enligt-miljobalken/ingripande-tvangsatgarder-och-sanktioner/miljosanktionsavgift/> (Hämtad 2024-12-19).

Naturvårdsverket. *Operativ tillsyn, Handbok 2001:4*.

<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0114-0.pdf>.

Naturvårdsverket. *Producentansvar för förpackningar*. (u.å.).

<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/producentansvar/producentansvar-for-forpackningar/forpackningsavfall-fran-verksamheter/> (Hämtad 2025-03-28).

Nedorost, S., & Hammond, M. (2020). *Art of prevention: Allergic sensitization through damaged skin: Atopic, occupational, and stasis dermatitis*. *International journal of women's dermatology*, 6(5), 381–383.
<https://doi.org/10.1016/j.ijwd.2020.08.004>.

Socialstyrelsen. *Hundar i vård och omsorg - Vägledning till gällande regelverk*. (2024).

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2024-7-9185.pdf> (Hämtad 2024-12-06).

Socialstyrelsens vetenskapliga råd i vårdhygien, i samtal 2023-10-10.

Socialstyrelsens vetenskapliga råd i vårdhygien, underlag upprättat 2025-01-07.

Statens Veterinärmedicinska anstalt. *Zoonoser*. (2025).

<https://www.sva.se/djurhaelsa/zoonoser/> (Hämtad 2025-10-03).

Svensk Förening för Vårdhygien. *Djur i vården – Vårdhygieniska rekommendationer avseende djur inom vård- och omsorgsverksamhet*.

(2019). [https://s3-eu-west-](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449)

[1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449) (Hämtad 2024-12-04).

Svensk Förening för Vårdhygien. *Städning i vårdlokaler SiV - Vårdhygieniska rekommendationer för städ-, service- vård- och omsorgspersonal*. (2020).

https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/502207_SIV_St%C3%A4dning_i_v%C3%A5rdlokaler_2.0_med_ISBN.pdf?1603611053 (Hämtad 2024-12-02).

Vårdhandboken. *Bearbetningssteg för olika renhetsgrader*. (2022).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-med-specificerad-mikrobiell-renhet/bearbetningssteg-for-olika-renhetsgrader/> (Hämtad 2024-11-28).

Vårdhandboken. *Blodburen smitta – Översikt*. (2022).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/infektioner-och-smittspridning/blodburen-smitta/oversikt/> (Hämtad 2024-11-20).

Vårdhandboken. *Klädregler*. (2021).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/vardhygien/basala-hygienrutiner-och-kladregler/kladregler/> (Hämtad 2024-12-17).

Vårdhandboken. *Metoder och kontroller*. (2022).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/medicintekniska-produkter-sterilisering/metoder-och-kontroller/> (Hämtad 2024-12-18).

Vårdhandboken. *Skärande, stickande avfall*. (2025).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/stadning-och-rengoring/avfall-farligt/skarande-stickande-och-smittforande-avfall/> (Hämtad 2025-04-02).

Vårdhandboken. *Smittvägar*. (2022).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/infektioner-och-smittspridning/smitta-och-smittspridning/smittvagar/> (Hämtad 2024-09-10).

Vårdguiden. *Spoldesinfektor*. (2023).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/desinfektionsapparat/spoldesinfektor/> (Hämtad 2025-06-12).

Vårdhandboken. *Tvätthantering – Översikt*. (2022).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/stadning-och-rengoring/tvatthantering/oversikt/> (Hämtad 2024-12-03).

Vårdhandboken. *Värmedesinfektion*. (2023).

<https://www.vardhandboken.se/vardhygien-infektioner-och-smittspridning/desinfektion-och-sterilisering/desinfektion/varmedesinfektion/> (Hämtad 2024-12-04).

Zimmerman, M. (red.) *Hygien och smittskydd i tandvården*. (Gothia, 2003).

1177. *Allergi och överkänslighet*. (2023).

<https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/allergier-och-overkanslighet/allergi-och-overkanslighet/> (Hämtad 2024-09-10).

1177. *Eksem*. (2022). <https://www.1177.se/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/klada-utslag-och-eksem/eksem/> (Hämtad 2024-12-04).

1177. *HPV-Humant papillomvirus*. (2024).

<https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/infektioner-pa-huden/hpv-humant-papillomvirus/> (Hämtad 2024-09-10).

1177. *Infektion med gula stafylokocker*. (2018).

<https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/infektioner-pa-huden/infektion-med-gula-stafylokocker/> (Hämtad 2024-09-10).

1177. *Infektion och inflammation*. (2020).

<https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/infektioner/infektion-och-inflammation/> (Hämtad 2024-09-10).

1177. *Svampinfektioner*. (2019).

<https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/hud-har-och-naglar/vartor-och-svamp/svampinfektioner/> (Hämtad 2024-09-10).

1177. *Så fungerar hud, naglar och hår*. (2024). https://www.1177.se/liv--halsa/sa-fungerar-kroppen/huden/?utm_source=chatgpt.com (Hämtad 2025-08-28).

Tillsynsvägledning för yrkesmässig hygienisk verksamhet (artikelnr 2025-10-9848)
kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.